

DOM in SVET

LEPOSLOVJU - ZNANSTVU

LJUBLJANA

Leto XVIII. 1905

Štev. 1.

VSEBINA.

	Stran
Bogdan Vened: Vineta. Baltiška povest	1
Anton Medved: Božična pesem	8
Ivan Lah: Šmarski „šomašter“ in njegova doba	10
Fr. S. Finžgar: „Games-love.“ Črtica	16
Silvin Sardenko: Rimski soneti	24
Dr. E. Lampe: Londonski izprehodi	27
Jož. Bekš: Rekrutove pesmi. 1., 2., 3., 4., 5.	34
Ivan Ivanovič: Čarovnica. Pripovedka	35
Janko Jovan: Domači obrti na Kranjskem	40
J. K.: Nekaj o naših imenih. Rodbinski priimki in krajevna imena na Slovenskem, napravljena iz imen svetnikov	44
Književnost	46
Glasba	54
To in ono	56

Šah in skrivalnica na ovitku.

SLIKE.

Priloga: Kmečka šola holandska. A. v. Ostade.

„Tiha noč, blažena noč . . .“ H. Wefing. — Sveta družina. G. B. Sassoferato. — V holandski hiši. A. Ostade. — Očakovsko pristanišče. A. Sudkovskij. — London: Thames-Embarquement. — Bohinjski ogljarji. — Zmagoslavna slovesnost. V. V. Vereščagin. — Gašper Križnik. — Fran Podgornik. — „Turnček“ v Šmariji na Dolenjskem. — Pred karavanškim predorom na Hrušici: Služba božja za ponesrečene delavce. — Japonci po boju ogledujejo svoje mrličje. — Dr. Karol Lueger, dunajski župan. — E. Combes, francoski ministrski predsednik. — Ruski vojni zrakoplov. — Kuropatkin ukazuje častnikom. — „Navarin“, vojna ladja baltiškega brodovja.

Listnica uredništva. G. F. F. v O.: Da sta Gregorčič in Medved oba že pred leti začela prevajati „Joba“, je pač le slučaj. Drug ni vedel za drugega. Mi smo takoj Gregorčičevega „Joba“ toplo priporočili, kakor zasluži. — Gdčna A. Š. v P.: Hvala lepa za poslano. Pride na vrsto in smo že dali narediti plošče.

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: **„Marijanišče“**. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2.5 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravništvo v „Marijanišču“

„TIHA NOČ, BLAŽENA NOČ ...“

H. WEFING.

BOGDAN VENED:

VINETA.

BALTIŠKA POVEST.

Na obali nemškega otoka Usedom, nekdanjega slovenskega Znojma, doné vsako nedeljo, vsak Gospodnji dan, iz morske globine tako čudovito glasni zvonovi. Takó glasni, da se ne slišijo samo v deveto vas, čujejo se po vseh nekdanjih prostornih ‚vendskih‘, baltiškopolabskih deželah. Iz mesta, v morju popljenega, baje doné.

Na obali Usedom, ne daleč od Dame-rovâ — tako pripovedujejo ljudje že stoletja — so videti v morju v vrstah, ulicah in cestah vrejeni granitni kameni, pač temeljni kameni cerkva in mestnih domov utopljenega „vendskega“ mesta. Sicer so mornarji že zdavna trdili, da so ti kameni le mogočen graniten sklad, pri katerem se pač razločujejo kameni drug od drugega, a v tem skladu ni opaziti nikake začrtane vrejenosti in pravil-

nosti. Učenjaki so jih označili za granitne sklade, ki so jih siloviti morski valovi v sivi starodavnosti pripljuskali s svojimi napadi z visokega pogorja. Ljudska povedka pa le še vedno pripoveduje o mestu, v morju popljenem, iz katerega se čuje vsako nedeljo klenkanje zvonov in ženski plač. Mogočna kneginja je bila sezidala to mesto in bivala v njem. Pa se je hudó, nečloveško pregrešila. Zato jo je pa Bog tudi strašno kaznoval: poslal ji je blaznost. In v blaznosti je nekoč šla iz mesta, hotela je iti na izprehod čez močvirnato polje. In v močvirju je stopila čez hlebček kruha, ki ga je bil položil neki osvetoželjni mestni pek njej za brv. Ta se je seveda zlomila, ko je kneginja postavila nanjo nogo, in kneginja je utonila, in z njo vse mesto. Iz močvirja so namreč privrele iz skritih globin, kakor ob vesoljnem popotopu silne vodé, se razlile naokoli, izpodjedle temeljne kamene mestnih poslopij in mesto

pogreznile. Le silni kameni so še priča nekdanje veličine tega mesta; nesrečne kneginje spomin pa oznanjajo žalostni zvonovi vsako nedeljo, vsak Gospodnji dan, in pa jok, ki se čuje zdajpazdaj iz potopljenega mesta — —

I.

Nemški črnorizci so pisali Gospodnje leto 1076.

Bil je lep novembrov popoldan.

Po Baltiškem morju od severnih, danskih zemlja sem proti jugu v smeri proti Roztoku je plavala labodjebela, lepo tesana ladjica brzoplovnica.

Kakor bi se hotela kosati s pticami selivkami, ki jadrno kot misel s hrepenečim hrepenjem režejo zrak in hité proti jugu, kamor se jim mudi kakor jelenu k vodici studeni: tako je rezala barčica zelene morske valove. Saj se je pa tudi potnikom, ki so stali na sprednjem delu ladjice mudilo na jug. Štirje mladci so bili. Z vidnim hrepenjem, z željnimi željami, z očividno nestrpnostjo so vpirali pogled proti jugu.

„Veslajte krepko, mladci!“ je s poveljujočim glasom dejal veslačem mlad mož. „Meni se mudi, bolj kot lastovkam, in bolj kot vsem selivkam-pticam me žene srčno hrepenenje k zaželjenemu cilju.“

Bled, a zelo lep mladec je bil, ki je to govoril, z izredno brzimi, orlovo bistrimi očmi, drugače pa ponosite postave, visoko vzrastel; oblečen je bil kakor njegovu drugovi v odelo ruskih trgovcev.

„Veslajte krepko! Cezarja peljate in srečo njegovo. Razumeli, ljudje božji?“

Veslači so odkimali z glavo.

„Razumeli, tovariši? Cezarja in srečo njegovo — —“

Na levi zapovedujočega mladega moža stoječ hrust je mladeniča pogledal s pogledom začudenja, kakor pogleda človek, ki ostrmi, če ga sosled vpraša o stvari, o kateri bi moral vedeti, da je ne razume.

„Ne vem, kaj misliš, gospodar.“

„Tvoj sosluživec je pa dobro umel, kaj sem hotel reči. Vidi se mu na smehljaju, ki

mu igra na ustnih. In ta smehljaj je nekam porogljiv, zasmehljiv.“

„Ne, gospodar!“ se je odzval velikanov drug. „Smehljaj moj je bil le poreden, ne porogljiv. Preveč ljubim sosluživca; že preveč let se skup potikava — skitalici revi, kot deseta brata po širnem svetu. Ne, gospodar; jaz sem to dobro razumel; Cezar, zadnji Rimljan, je takisto dejal brodarju, ko ga je v viharini noči peljal v malem čolničku proti Farzalu, peljal k bitki, zmagi in sreči — opoteči. In jaz sem popolnoma uverjen, da tudi tebe, gospodar, kot Cezarja, vodi barčica do zmage in sreče.“

„In ti bodeš moj Labijen!“ je šaljivo odgovoril zapovedujoči mladi mož.

„A ta je kesneje odpadel od zadnjega Rimljana! Ali misliš, da bom tudi jaz tak?“

„Nikakor! Če že nočeš biti Labijen, pa bodi moj Antonij, Cezarjev Antonij.“

„In sosluživec moj, ta Goljat?“

„Ta bode načelnik moje telesne straže.“

„In naš danski spremljevalec?“

„Pretorijanski prefekt.“

„To bode prekrasno! In vladarica cesarica — če smem vprašati?“

Tu se je pa mlademu možu hipoma izpremenilo šaljivo lice v resne nagube, in se mu pooblačilo in omračilo čelo.

Ustnice je stisnil skupaj, molčal nekaj hipov, potem pa izpregovoril:

„Saj smo ravno k njej namenjeni. Tugumirova blagoverna gospica Slavina bode, mora biti vaša vladarica. Kragulj Krut je ne bode dobil v svoje grde kremplje za nobeno ceno. Nikdar!“ In zaškrtal je z zobmi; oči so se mu zabliskale kot risu, ki hoče planiti nad izbrano si žrtev. Krčevito je stisnil pest, zamahnil z njo proti jugu in dejal resno:

„Tale moja roka ga bode, ga mora potolči, ugonobiti. Na svetem evangeliju, pri vseh svetcih božjih, pri spominu velikega svojega otca sem se zaobljubil, da tega kletega neznabožca Rujanca vržem ob tla. In ga bodem in ga bodem. Vsevišnji Bog in svetci nebeški bodo zatrdno na moji strani.“

„Gospodar!“ je izpregovoril spremljevalec velikan — nekam boječe-proseče.

„Kaj?“

„Gospodar, prepusti Kruta moji roki?“

„Kaj meniš, da je moja preslaba?“

„Ne, toda . . .“

„Kaj, toda?“

„Tudi jaz sem napravil slično zaobljubo.“

„Komu?“

„Golijat“ je zardel, in glas mu ni hotel iz grla.

„Gospodar!“ se je oglasil drugi tovariš smeje. „Naj ti jaz povem. Saj smem, kaj neda, družo dragi?“

„Golijat“ se je — kot takemu velikanu nič kaj primerno — temu vprašanju ponižno priklonil in sramežljivo prikimal.

„Veš, gospodar?“ je nadaljeval velikanov sosluživec. „Dvorni gospici, Olafovi blagoverni hčerki Brigiti je moral narediti to obljubo.“

„Brigiti? To je veleblaga deklica. Vedno sem jo imel rad.“

„Ona pa tebe, gospodar; to se pravi tebe spoštuje z globokim, tebi pristojnim spoštovanjem, z ljubeznijo deklinško in deviško rada pa ima samo mojega sosluživca.“

„In?“

„In ona mu je iz ljubezni, oziroma iz spoštovanja do tebe obljubila svojo roko in srce pod pogojem, da ji prinese Krutovo glavo. Pa mu jo mora sam odbiti z njegovega medvedjega trupla.“

„Ah, tako? tega pa še nisem vedel in slišal! Kdo bi si bil kaj takega mislil o Gotšalkovem vernem vojniku — da ga zna preslepiti in premotiti žensko oko? Mislil sem, da je že v mladostnih letih sklenil kakor Job pogodbo s svojimi očmi, da ne bode pogledal device.“

„Vidiš, kako se tudi gospodar vladar lahko moti o svojih najbližjih podanikih? Kdaj že se je zaveroval moj preljubi sosluživec v lepo dvorno gospico! Kaj pravim — zaveroval: zatelebal se je, do smrti zaljubil. In ko je ona to njegovo ljubezen razbrala in izpoznala iz njegovih vulkansko-ognjenih pogledov, iz njegovega frankovskovljudnega dvorjenja, mu je obljubila svoje srce in roko svojo — pod onim pogojem.“

„Nehaj družo, nehaj vendar!“ je vzkliknil velikan raztogočen. „Vsake stvari je enkrat konec!“

„Samo prve ljubezni ne.“

„Družo, tvoj golok —.“

„Je boljši kot molok. Sicer pravi prislovica: Molok zlato, golok srebro. A danes, mislim, ti bodem za svoj golok zaslužil zlato. Kaj neda, gospodar, da mu daš celo prgišče zlata, če izpolni obljubo, dano Olafovi hčerki?“

„Dam“, je odgovoril zapovedujoči mladi mož. „In ne samo enkrat, vse dni svojega vladanja mu bodem hvaležen za to uslugo. Saj sem ravno prej rekel, za koga ga bodem imenoval! Ta služba bode vendar lepa. Lahko bode redil sebe in svojo družinčad. No, ker ljubim in spoštujem tudi jaz ljubezen, ti odstopim Krutovo glavo, da jo prineseš lepi Brigiti. Toda to ti povem; skrbi, da to narediš čim najpreje . . .“

Na daljno daljnem visokem nebu je začela velika dnevna luč ugašati, pojemati. Ali je morda solncu srce pokalo vsled ranjene ljubezni? Skoro gotovo. Celi ljubi božji dan je gledalo, vse zaverovano, na lepo zelene morske valove. Kar utapljalno in topilo se je v njihovih pljuskajočih odzdravih. Nebeško solnce je bilo, kakor se je videlo, ob tem slovesu ginjeno. Še enkrat je poslalo tople pozdrave in žarke-poljubčke morju lahko šumečemu zelenemu. In to mu je odzdravljalo s takisto nalahnim šumenjem, pljuskanjem, poljubovanjem.

V zadnjem solnčnem poslavljanju, v poslednjih njegovih gorečih žarkih se je pa kar naenkrat prikazala obal, pokazala suha zemlja.

Mladi mož je bil pri pogledu na obal res vzradoščen: razprostrl je roke proti nji in vzkliknil:

„Ti se poslavljaš, veliko solnce, od te lepe obali! Jaz pa bodem z radostjo neskončno stopil nanjo. Kakor Ksenofontovi Grki morje, pozdravljam jaz to obal lepe bodriške zemlje. Pozdravljena obal moje očine, moje dedovine! Večer se dela, noč pada nate, a bodi potolažena: jaz ti prinesem beli dan.“

Deset let je že minilo, v morje utonilo, kar sem zadnjič z nogo svojo stopal po tebi, takrat ko sem moral tebe zapustiti kot ubežen knezovič.

Zemlja rodna, majka rodna, majka moja miljena! Na nebu se prižigajo milijoni zlatih zvezd. Glej, toliko imam jaz do tebe koprnečih misli, hrepenečih želja. Stotisoče biserov krije v svojem dnu zeleno morje, ki sedaj po njem plovemo. A za vse te bisere mi ni, vse te bisere odtehtaš ti. Zemlja rodna, ti si me rodila, ti si me vzdajila in zredila z mlekom svojim, zato mi bodi še enkrat pristrčno pozdravljena! Hej, mladci, veslajte krepko, da prej dosežemo obal! Ti ladjica lepo tesana, brzo pluj in se izkaži in postavi zlasti danes, da si ladjica jadrnica. Kje smo že bili s tabo!

V svojo očino, dedovino se nisem mogel vrniti. Kako neki? Izza plonske žaloigre je bilo gospodstvo Krutovo zagotovljeno; rod Billungov tačas nikakor ni mogel misliti na Bodriče; vstaja, ki sta jo započela vojvoda Magnus in Oto Nordheimski proti kralju Henriku IV., se je popolnoma ponesrečila. Še preden je Plon padel v Krutovo oblast, sta se morala oba kneza štirinajstega rženega cveta Gospodnjega leta 1071. kot vjetnika predati svojemu gospodu.

Neovirano so prekoračili Bodriči pod Krutovim vodstvom svoje meje in so opustošili Severno Polabje z ognjem in mečem. Kar je bilo Stormarov in Holštajncev še za boj sposobnih, so bili malokaj vsi potolčeni ali pa odpeljani v sužnost. Trdnjava Hamburg, ki so jo bili po usodnem letu 1066. zopet zgradili, je bila v začetku Gospodnjega leta 1072. zopet do temelja razrušena. Ista usoda je zadela zopet tudi na novo sezidano in bogato obljudeno mesto Šlezvig, ki so se ga Sloveni polastili z nenadnim naskokom.

Dansko ozemlje so morali sicer ostaviti vsled zmage kralja Svena Astridsona, ki jo tako lepo popisuje skald Torleik. Saj je znana ta pesem po vsem Danskem. Kralj, pravi pesnik, je pobil sam nešteto sovragov v bitki, severno od Heidabija je bilo to: tu

so našli črni vrani obilo piče, malo Vendov je uteklo, mnogo stotin jih je obležalo na bojnem plesišču. Toda Severno Polabje je vendar ostalo pod vrhovno nadoblastjo nadkneza Kruta in mu moralo plačevati dan. Več kot šeststo rodbin holštajnskih se je izselilo, pač da bi se umaknile zatiranju Krutovemu, čez Labo na Saksonsko.

Kaj sem hotel tačas jaz, zapuščen, slaboten mladič, ubežni knezovič, napram močnemu bodriškemu nadknezu? Čakati sem moral z matko svojo boljših časov; poslala me je na potovanje v daljni svet. In lepotesana labodje bela ladjica nas je peljala na anglosaško ozemlje, privedla v veliki Jork. Kako smo se tam lepo izprehajali, kajne, tovariši?"

„A še lepše je bilo v Rimu, pri svetem otcu!“ se je zdajci oglasil spremljevalec velikani.

„Zatrdno najlepše v tem večnem, božjem mestu. Sedmogrični Rim je bil in bode obstal za večne čase večno mesto, mesto resnice in pravice. In sveti otec je res pravi otec vesoljnega krščanskega sveta. Brez razlike rodu, brez razlike stanu ljubi vse z enako očetovsko ljubeznijo. Kako nas je ljubeznivo vzprejel! Pa ta naš Oskar, danski naš sopotnik, še ne ve o tem našem lepem vzprejemu in zatrdno tudi ne ve še vsega o Adalbertu, bremenskem nadškofu. O tem nadškofu in pa o njegovem nameravanem, seveda, kakor znano, ponesrečenem severnem patriarhatu se je sveti otec najdlje pogovarjal z menoj. Videlo se je, da ga je prepoznal temeljito. Ti, Oskar, si še mlad, zatrdno še nisi slišal podrobnosti o tem nameravanem patriarhu, pa vendar te kot Danca mora zanimati.

Sosebno na Danskem se je namreč izkazala sijajno Adalbertova duhovska delavnost. Kralj Sven je zaprosil, naj se ustanovi za njegovo kraljestvo posebna nadškofija. Sveta stolica ni bila nezadovoljna z njegovo željo; le za dovoljenje dosedanjega metropolita je šlo. Prav ta okolnost pa je v Adalbertu rodila načrt za hamburški patriarhat, ki bi raztezal svojo moč nad novoustanov-

ljeno dansko nadvladikovino in njenimi podložnimi škofijami, nemškimi in slovenskimi.

Patriarhati so bili doslej samo v grški cerkvi poznati. Uvesti jih v slovenskem severu bi bilo znamenje, da se hoče le-ta približati se ji, združiti se z njo. In k tej spojitvi se je nagibal v resnici že ves evropski sever. Strožji privrženci rimskega bogoslužja so pač opozarjali na preudarke vredno zaupnost in prijaznost Grkov napram Slovenom in so poudarjali: obadva, Grk in Sloven, sta zamotana v poganske običaje, obadva iščeta sveta pri istih vedeževalcih; gore, ogenj bljuvajoče, ki so jih imenovali v južni Evropi lonce Vulkanove in jih označevali za mesta trpljenja, so dobile na severu priimek grški ogenj, pač da bi oznanjale, kaka usoda in kje čaka krivoverce. Toda pri 'Vendih' so bili Grki še vedno v najboljšem slovesu. Saj so celo Čehi in Moravani, čeprav vdani rimski cerkvi, skrivoma in očitno razodevali, da se strinjajo in so prijatelji s slovenskim bogoslužjem, ki sta ga prinesla med severne Slovence blagovestnika svetca Ciril in Metod. Zakaj kar je grško cerkev priljubljalo ljudstvu, je bila zlasti raba narodnih jezikov pri božji službi, dočim je Rim od pamtiveka sèm dovoljeval le eden, latinski jezik kot cerkveni jezik. Daljna posledica tega ravnanja je kajpada bila, da so se novoizpreobrnjenecem pošiljali zgolj inozemci za škofove in duhovnike. Ta običaj je pa hotel nadškof Adalbert — po nasvetu kralja Svena Astridsona — korenito odpraviti. Cerkveni jezik je obdržal; v svoji prisotnosti je pa vendar dovoljeval, da se velika služba božja ni obhajala po latinskem, zapadnem obredu, temuč da se je po grški uravnavi v treh mašah pelo dvanajst oficijev. Od nadškofa Adalberta so opravičeno lahko vsi pričakovali, da bode še zanaprej deloval v tej smeri, zakaj ponašal se je, da je potomec Grkinje, soproge cesarja Otona, drugega tega imena, ki je bil Grkom naklonjen in je oponašal tudi grške obleke in šege. Poleg tega patriarhatskega pohlepa je imel še druge namene in načrte, ki jih pa seveda strinjeval s patriarhatom: Patriarhat je hotel imeti odičen,

olepotičen s primernim knezovskim ozemljem.

Posestva njegove cerkve je bil Oton Veliki oprostil slehrnega grofovskega in vojvodskega pravosodja; a Adalbert jih je dobil, ko je nastopil službo, vendar pod oblastjo Billungov. Ugovarjal je, a nič opravil, samo sovraštvo saksonskega vojvoda je vzbujal in netil in podžigal. Kajpada je tudi nadškofovo nasprotstvo proti Billungom postajalo bolj in bolj ostro; a prikrival ga je in se je bolj in bolj oklepal cesarja Henrika, tretjega tega imena, in ga spremljal pri vseh njegovih pohodih, da bi se mu bolj prikupil. To je tudi dosegel; in ko je njegov stari prijatelj, škof Bruno Tuluški bil pod imenom Lev deveti povzdignjen na papeški prestol, ni bil nihče bolj vpliven in ugleden kakor nadškof hamburški. Papež in cesar sta ga cenila; v javnih razmerah se ni nič zgodilo brez njegovega sveta.

Svojo cerkev je hotel v tem ugodnem času povzdigniti nad vse druge, kar tiče časti in bogastva. Zamisel njegova je bila tudi: pridobiti si vojvodstvo, in ta zamisel je bila v najtesnejši zvezi z nameravanim severnim cerkvenim knezovstvom.

Toda teh njegovih velikih načrtov se je za cesarja Henrika tretjega prav malo uresničilo. Samo opatijo v Goslaru je priboril nadškofiji. Kriv je bil sam: oholi mož ni maral prositi; in izprošena miloščina mu je veljala za ponižanje. In dočim ni hotel iztegniti svoje roke, so se množili in krepili njegovi nasprotniki, in so se množile za njega nezgode.

Najprvo je umrl papež Lev deveti. Dve leti za njim pa cesar Henrik tretji. Gospodnjega leta 1055. namreč, ko se je cesar mudil na Italijanskem, so Ljutiči prekoračili mejo in napadli nemško ozemlje. Cesarska vojska se jim je postavila v bran; vnela se je bitka, a se končala za Nemce neugodno: premnogo jih je bilo ujetih ali ubitih. Cesar je zato po svojem povratku sklical na noge mnogo-brojno vojno in jo poslal proti zoperniku. Poveljstvo je izročil mejnemu grofu Vilhelmu Saksonskemu in grofu Ditrihu Katelenbur-

škemu. Šla sta čez Labo, toda nedaleč od trdnjave Prizlave, kjer se Havela izliva v veletok, sta ju med obema rekama Ljutiči oklenili in napadli. Saksonska poveljnica sta obadva padla in z njima velik del njune vojne. Drugi, ki so ušli sovražnemu meču, so našli svojo smrt pa v vodi. Ta poraz se je zgodil desetega septembra Gospodnjega leta 1056. Cesar je zbolel, ko je izvedel to novico, in drugi mesec umrl. Zopet težek udarec za dalekosežne načrte nadškofa Adalberta: z dotacijo severnega patriarhata ni bilo nič!

Nemška krona je odslej dičila Henrika četrtega, ki je bil že za očetovega življenja izvoljen za njegovega naslednika. A tudi za tega kralja se patriarhat ni mogel poroditi, vkljub dejstvu, da je bil Adalbert dokaj časa kot vzgojitelj mladega kralja malone neomejeni gospodar nemške države.

Ko je bil prisiljen zapustiti kraljevski dvor kralja Henrika, je seveda zaspala njegova patriarhatska zamisel. A se je zopet zdramila ko se je vrnil Gospodnjega leta 1069. na kraljevski dvor, in je njegov gojenec, ljubimec Henrik izvojeval proti Saksoncem lepe zmage.

Istočasno namreč, ko so se Bodriči oprostili nemške nadoblasti, so si priborili svobodo tudi Sloveni onikraj Odre reke, Pomorci. Vojvoda Kazimir poljski je bil umrl Gospodnjega leta 1057. Njegov sin in naslednik, Boleslav, drugi tega imena, bojevit in častihlepen knez, si je izbral za nalogo: maščevati se nad poljskim plemstvom, ki je njegove prednike pregnalo iz dežele, in si zopet prisvojiti meje knezovine, ki so je izgubili njegovi predniki, in si prilastiti vse dežele, ki so njegovim dedom plačevale danj. To njegovo stremljenje je moralo kajpada vznemiriti češkega vojvodo. Gospodnjega leta 1071. je res nastala med njima vojska. Vojvoda Boleslav je pozval pod orožje Poljake in podložne mu Pomorce — na vojni pohod proti Čehom. Z mnogobrojnimi četami je oblegal trdnjavo Gradec na moravsko-poljski meji, ob cesti, ki je vodila z Moravskega na Poljsko. Toda podjetje se

je ponesrečilo. Gradec se je držal in stal trdno, in poljski vojvoda je komaj komaj ušel zasledujočim ga Čehom. Pomorci so se sedaj lahko oprostili izesa premaganega nadvladarja.

Sedaj se je pa nemški kralj Henrik vteknil vmes. Še isto leto je pozval oba vojnika v Mišnjo, ju pokaral zaradi njunega ravnanja in jima zapovedal, naj bodeta vsak zadovoljna s svojimi mejami in da se ne smeta od sedaj zanaprej nadlegovati s spopadi. Kateri bode prvi zgrabil za orožje, tisti najve, da velja od istega trenutka za njegovega zopernika in bode v njem našel strašnega maščevalca. Boleslav je vsled tega ukora in svarila odnehal od vojske proti Čehom in se rajši bojeval proti Rusom in Ogom.

Taki uspehi proti Saksoncem in proti poljskemu vojvodu so mladega kralja in njegovega vednega spremljevalca in svetovalca, neumornega starčka Adalberta, zavedli k dalekosežnim načrtom in naklepom: severni patriarhat naj se sedaj končno uresniči, Saksoncem naj se vzame svoboda, njih dežele pa naj postanejo neposredna last kraljeva. V to svrhu je sklenil kralj Henrik tajno zvezo s Svenom Astridsonom in mu obljubil grofijo Stade, dedno last mejnega grofa Uda. Načrt pa ni bil izveden: nadškof Adalbert je umrl — kakor znano — 16. marca Gospodnjega leta 1072.

Sveti oče je bil vesel, ko sem mu povedal svoje in svoje majke mnenje o tem nadškofu: da sem jaz še v mladih letih, v samostanski šoli svetega Mihaela v Glinu, dobil pravo naziranje o njem: da je bil sicer mož vsestransko izobražen, a tudi vsestransko pretkan in skrajno častihlepen, in da bi bil severnoevropski patriarhat prava nesreča za nas. Proti Saksoncem je hotel izrabiti otca Gotšalka. Otec je res vse verjel, kar mu je sanjaril o veliki slovenski in danski samostojnosti, če bi se udeleževala ta patriarhatska zamisel.

Dobro, da se ni, da je Adalbert o pravem času umrl, sem dejal papežu. In v zadoščeni, da sem tega mnenja kakor on sam, me je blagoslovil, želel srečno pot domov

in — srečno pot na bodriški prestol. Zato pa sedaj s tem večjim pogumom, s tem večjo nado grem in zrem v bodočnost in na bodriško zemljo. Ti, lepa ladjica, le hitro pluj!“ — — —

In ladjica je plula kot ptica brzoplovnica. Zibala, ujčkala se je po morju kakor detetce v zibki.

Veslači so delali z vsemi močmi.

Kar naenkrat pa je mladi, poveljujoči mož ukazal, naj jadrajo bolj počasi.

Njegovo orlovsko oko je zapazilo na obzorju čolniček, majhen, ljubek, kakor igračica, a veleukusno opremljen. Videti je bilo na prvi pogled, da je lastnik, oziroma najemnik tega čolniča človek veljak. Z zeleno zastavico, nalahno šepetajočo, vihrajočo je plul nasproti. In ko se je približal v naših potnikov neposredno bližino, jih natančneje premeril in premotril — se je poveznila zastavica, kakor v poklon in pozdrav.

„Vse varno! Kar brez skrbi za menoj!“ je zaklical čolniček vodeči človek in zavil v skrit zalivček pred glavno luko. Ladjica z našimi znanci pa za njim.

„Pozdravljen, naš bodoči gospodar, nadknez Henrik!“ je na obali ogovoril mladega moža lastnik onega čolnička. „Klanjam se ti do zemljice črne. Čakal sem te že tri večere.“

Mladega moža spremljevalca, velikan, Golijat in njegov sosluživec, sta pokleknila na tla in poljubila prst, dočim je njun gospodar hlastno vprašal:

„Pribigne, kaj je s Slavino, Tugumirovo vnukinjo?“

„Gospodar, slabo. Krut jo zalezuje kakor kragulj nedolžno golobičico, in jaz se bojim...“

„Kaj? Krut je ne bo nikdar imel! Mladci, hitimo jo rešit iz njegovih krempljev! Ona mora biti moja! Gorm, sedaj se nekaj ur odpočijte in se pokrepčajte, saj brešna imate dovolj s sabo, potem pa jadarno nazaj na Dansko! Srečno pot! Pozdravite mi mamko in znanke in znanke!“

Še je zamahnil mladi mož Gormu, vodniku ladje in njegovim brodarjem z roko pozdrav, pa se je napotil s svojim spremstvom skozi šumo proti Roztoku.

Komaj so pa izginili v sivostari šumi, je stopil izza gostega, široko razraščene grma človek-pritlikavec, grd kot sam spak, črn kot rogač.

Oči so se mu zasvetile v zelenem svitu, ko je grohotaje izpregovoril:

„Strahomer, srečo imaš pa večjo kot pamet. Pa kaj sem rekel? Topot ni še pomagala samo pamet. Čudno se mi je zdelo, kako je to, da se ta Pribigne, ki ga živega ne morem, zadnje dni vsak popoldan proti večeru vozi po morju, kar prej ni bila njegova navada. Pa sem ga začel opazovati. Torej Henrika, Gotšalkovega sina, je pričakoval in ga danes tudi dočakal! To mora koj izvedeti nadknez Krut. K rostoškemu poslaniku grem: on naj prime Henrika in ga izroči Krutu. Pa kako sem nespameten: posadnik je lopov in bi si sam lastil zaslugo, da je prijel Gotšalkovega sina, koj ko je stopil na bodriška tla, sam seveda vteknil v žep tudi Krutovo nagrado. Sam grem h Krutu. Kakšnega konja ukradem kje še nocoj, pa hajdi v Velegost!“

(DALJE.)

Anton Medved:

Božična pesem.

Zakriva svet noči zavesa,
 polnočni zvon čez plan odmeva,
 pozdravlja zemljo in nebesa,
 zbor angelov vesel prepeva:
 Bogu na visokosti slava,
 na zemlji mir ljudem in sprava!

Nočoj, človeški duh, ne kolni
 trpljenja, ki te je morilo!
 Svetišče z verniki se polni,
 duhovnik kliče glasnomilo:
 Bogu na visokosti slava,
 na zemlji mir ljudem in sprava!

Podobo v zlatem glej okvirji:
 Na slami spi nebeško Dete,
 krož Njeĝa molijo pastirji,
 blesté na traku črke svete:
 Bogu na visokosti slava,
 na zemlji mir ljudem in sprava!

Bučijo orglje. Dim v kadili
 pod stropom se vonjiv raztaplja.
 Raj smeh na lice vnuku sili,
 kaj dedu solza z lica kaplja? —
 Bogu na visokosti slava,
 na zemlji mir ljudem in sprava!

Po letih mladih se nam toži — —
 Neodoljiva sila neka
 sreče zdaj širi nam, zdaj oži,
 kot morje plima in oseka.
 Bogu na visokosti slava,
 na zemlji mir ljudem in sprava!

Dà, slava Njemu, ki dostojen
 med vsemi je najvišje slave!
 Dà, mir ljudem in čut pokojen,
 ki vir edin je sreče prave!
 Odlepaj raj nam izgubljeni,
 o zveni, sladka pesem, zveni!

SVETA DRUŽINA.

G. B. SASSOFERATO.

IVAN LAH:

ŠMARSKI „ŠOMAŠTER“ IN NJEGOVA DOBA.

Ko sem hodil tuintam po svetu ter so me ljudje izpraševali, odkod da sem, in ko sem jim odgovoril, da iz Šmarije, so rekli: Aha, tam, kjer je bil slavni šmarski „šomašter“... In zapeli so mi celo njegovo pesem. Tako sem drugod več slišal o tem možu, kakor pa doma. „Nemo propheta in patria“, bi rekel, „nikogar doma ne slavé“. Vendar to tu ne velja. Vzrok, da o njem nisem doma nič slišal, je pač v tem, da se mladina premalo zmeni za svoje prednike, da ne poslušajo pripovedovanj modrih starčkov in da tako bolj in bolj izumirajo ljudje, ki so takorekoč „živa zgodovina“, ki pomnijo prejšnjo dōbo in vedó zgodovino celega stoletja in še nazaj in ti podobo časa boljše postavijo pred oči kakor zgodovinopisec, in neprestano hočejo pripovedovati o starih časih, češ: tako je bilo včasih, tako so pravili naši predniki. Kajti ko sem pozneje zašel med te vrste ljudi, so mi pravili mnogo o svojem nekdanjem „šomaštru“ in pripovedovali na pamet njegove pesmi ter vedeli celo vrsto epizod iz njegovega življenja. Saj je vodil čez pol stoletja šmarsko šolo, istotoliko časa je prepeval svoje pesmi v šmarski cerkvi ter zlagal ob posebnih prilikah kmetom pesmi, n. pr. ob francoskih vojskah, o l. 1848. itd. Danes živi še mnogo njegovih učencev, ki ne morejo prehvaliti svojega nekdanjega učitelja, in pri vseh se pozna neko posebno veselje do čitanja, kar jim je pač ostalo še iz tistih prvih časov. Mnogo starih ljudi še zdaj trdi, da ne pojó orglje nobenemu organistu tako, kakor so pele „šomaštru“. Iz

mногоštevilnih spominov na njega se dá sklepati, kako vobče spoštovana in za razvoj merodajna oseba je bil ta učitelj, ne le za Šmarijo, ampak za celo okolico in še dalje. Podatkov o njem ni nobenih razun krstne knjige, ki nam pove, da se je rodil v Šmariji hiš. št. 8. (l. 1770.) — Matevž Kračman. Edina živa zgodovina, narodna tradicija, hrani v častnem spominu učitelja-pevca-pesnika, kot da bi ljudstvo vedelo, da niti arhiv šmarske fare niti zgodovina slovenskega naroda ne more prav iz njegove srede imenovati nobenega posebnega moža. Slabim geografom naj pridenemo še to, da je Šmarija, vas s 33 hišami, na Dolenjskem, s slavno preteklostjo, ki pa je, kar je stekla dolenjska železnica, nastopila pot nazadka, da se opaža splošni gospodarski propad, ker ljudje ne znajo izrabiti železnice in živé samo v spominih na stare boljše čase, ki so bili pri polnih sodih dobrega dolenjskega in hrvaškega vina pač bolj primerni za poezijo in veselo pevsko življenje kakor sedanji. Misliti si moramo tiste čase, ko so se po veliki Karlovški cesti skozi lepo dolenjsko vasico pomikali veliki vozovi, obloženi z različnim blagom in z velikimi barigljami vina, in so tako stari šmarski očanci imeli mnogo trgovine ter so izpili z brati Hrvati marsikak bratovski bokal, obrtniki pa so imeli pri znani „šmarski oferti“ obilo zaslužka. Tako se je živelo vedno veselo ob pitju in petju. Zdaj pa to ne nese več. In med takimi veselimi Šmarci je dostikrat posedel tudi njih „šomašter“ ter jim zapel pesem, ki jo je sam zložil, in to pa vendar ni malenkost! Zato so se tako dobro ohranili v spominu tisti časi.

Oseba šmarskega „šomaštra“ se more prištevati med tiste može, ki se navadno imenujejo narodni pesniki prav v prvotnem pomenu besede. Živeli so v precej velikem številu v prvi polovici preteklega stoletja. Posebno Štajerska je bila bogata te vrste pevcev. Bili so med njimi ljudje izšolani, pa tudi samouki, brez šol. Ne more se namreč zanikavati velika pesniška nadarjenost našega naroda, katero pa še prekaša obča pevska nadarjenost. To nam potrjujejo naše lepe večglasno pete narodne pesmi, pa tudi posamezne osebnosti. Še v današnjih časih ima skoraj vsaka okolica kakega takega „pesnika“, ki pesnikuje ali pa kuje pesni ob raznih svečanih prilikah, bodisi da se je izpeljal vodovod, da je stekla v obližju železnica, da je vas zadela kaka posebna nesreča, da sta dve vasi v pravdi med seboj in podobno. Prihodnja zbirka Štrekljevih „Slovenskih nar. pesni“ nam prinese baje pesmi o vaseh. Tam se bo pokazala zbadljiva, duhovito-satirična narava našega človeka, ki se lahko opaza takoj, ako sedeš za nekaj trenutkov med ljudi v gostilno in jih naletiš ravno pri pravi volji. Malo je namreč vasi in krajev, ki bi jim ne bili njih bližnji sosedeje iz dobrovoljne nagajivosti zložili take pesmi, kar jim pa seveda prizadeti tudi povrnejo. Seveda nimajo ti duševni proizvodi pesniške vrednosti, vendar imajo svoj pomen.

Slovstvena zgodovina nam našteva iz prejšnjega časa več pevcev te vrste, ki so se po mnogi vaji vendar povzdignili toliko, da so se njih pesmi zapisale in natisnile, oziroma, da jih zdaj iščemo kot narodno blago, če so se ohranile v ustih naroda. Delovali pa so na cerkvenem in posvetnem polju; to ni poezija, ampak pesmarjenje, bi rekli. Pa naš narod ni izbirčen; več mu je za napev, kot za besede, bolj pazi na petje kot na to, kaj pravzaprav poje. Iz nepetih pesem pa si najbolj zapomni one, ki odgovarjajo njegovi naravi, t. j. satirične in zabavljive. In tako so imeli ti pesniki precej vpliva na narodno pesništvo. Pa tudi najlepše narodne pesmi izhajajo od pesnikov teh vrst; saj narodna pesem ni nič drugega,

kot pesem, ki se poje od roda do roda v ljudstvu. Njenega avtorja so seveda že davno pozabili, biti pa je moral nekdo, ki je zložil narodno pesem, kajti cel narod jih ni zlagal. Povsod lahko opazamo, da je šla te vrste poezija pred pravo poezijo in da se je šele po dolgem blodenju v teh sferah dvignil nov poet z vzvišeno poezijo. Saj nam celo „Pisanice“, ki so jih pisali vendar prvi tedanji „pesniki“, ne kažejo boljših duševnih plodov, kakor so jih pisali in jih pišejo še dandanes te vrste pesniki, ki morda niso videli nikakih šol, niti niso čitali drugih velikih poetov. Zato pa je iz njih izšel Vodnik, pravi pesnik.

Čudno je, da je taka prvotna „poezija“ tako rada trivialna, kar nas uče n. pr. Knobljeve pesmi in marsikatero druge, pri katerih celo Kančnik in sam šmarski „šomašter“ nista popolnoma nedolžna. Te vrste pesmi segajo prav v začetek protestantovske dōbe, ko so protestantje na katolike, ti pa na protestante zlagali „zabavljive“ pesmi, polne navadnih izrazov, in take pesmi se še danes tuintam slišijo. Seveda jih lepše niso mogle zatreti. Enako so znane sramotilne pesmi, n. pr. na Francoze, posebno na generala Maseno, potem iz l. 1848. na grajsko gospōdo. Zlagal je te vrste pesmi seveda srd „pesnika“ v imenu razburjenega naroda, kateremu so bile seveda zelo všeč. Tudi v tem je bil šmarski „šomašter“ prizadet.

Pa kakor navadno predmet ni bil vzvišen — primeri pesem „od hude žene“, „od hlač“, „o pijancu“ itd. — tako tudi besede niso bile izbrane; glavna stvar je bila, da se je, kot pravijo, „zglihalo“. Take pesmi si je bilo tudi lahko zapomniti, lahko se je celo kaj izpremenilo, pa se je še zmiraj rimalo, in to je bilo glavno; zato so se tudi tako ohranile.

Tudi cerkveno pesništvo je bilo v prvih začetkih še okorno. In tu bomo našli glavno delo našega organista. Že iz najstarejših dōb imamo slovenske nabožne pesmi. Pomnožile so se s protestantskimi pesmaricami in potem se je to pesništvo pridno nadaljevalo v katoliški dōbi prav z namenom, da bi se uničilo razuzdano petje. Orgelj in organista

seveda ni bilo povsod, le po večjih cerkvah. Šol ni bilo, in organist je postal človek, ki je imel srečo, da mu je dala narava talent in usoda priložnost, da se je izuril na orgljah. Od svojega učitelja je prinesel pesmi in, če je česa nedostajalo, je bilo treba sestiti in zložiti. Še l. 1770. toži Repež, da ni mogel pesmi natisniti z notami, „satu“, pravi „kir yh nasnajo tukei drukat, ampak v' Gradzu.“ Napev si je tak količkaj muzikaličen človek še izmislil, ali pa ga vzel iz kake druge pesmi, ampak besede, besede! . . .

„Pesnikovati!“ V oltarju je ta ali oni svetnik; treba je pesmi o njem, če je njegov god. Sila kola lomi. Zlagali so, kakor so vedeli in znali. Tako zbirko je izdal Repež, ki je bil 43 let organist v Ložu, za romarje na Križni gori l. 1757. Po njem so začeli drugi na isti način skladati; seveda niso vsi imeli „mecenov“, da bi svoje proizvode izdali v tisku. Tako se je ohranilo le tuintam kaj napisanega, ali pa se pojejo pesmi še sedaj. Na tem polju so delovali Steržinar, Redeskini, Repež, Lavrenčič, njim pa so sledili njih učenci, ki jih pa več ne omenja slovstvena zgodovina. Na Dolenjskem poznamo dva: Kančnika in M. Kračmana.

Ko sem pred par leti iskal Kračmanovih pesmi, jih ni bilo najti nikjer. Pozneje sem izvedel, da leži pod neko streho na Cikavi neki kup papirja, in da so tam napisane pesmi. Dobil sem tisto v roke; zaprašeno je bilo in zamazano. Bile so Kračmanove pesmi, ali le ena je pisana z njegovo roko, druge pa je pisal, po ljudskem sporočilu, „selski mežnar“, njegov sopevec. Kračmanu se ni ljubilo pisati. Zložil je „kar gredoč“. Pripovedujejo, da je duhovnik pridigoval, on pa je sproti deval glavne misli v verze. Šmarci pa so seveda komaj čakali, kaj jim danes njihov „šomašter“ zapoje. Tudi na posebne mrličje je zlagal posebne pesmi. Seveda so take pesmi le krajevne pomena. Zlagal je tudi zdravice in popevke, kakor podobni mu pesniki Vodovnik, Andrejaš, Modrinjak, Lipold, Volkmer in drugi enaki.

Kdaj se je rodil ta zanimivi mož, smo slišali. V listu „Iz šolske kronike šmarske“

berem: „Leta 1780. je prišel v Šmarije za dekana baron Gallenfels, ki je vzel k sebi Matevža Kračmana za strežaja, katerega je tudi v branju in pisanju poučeval; v orgljanju ga je poučeval neki kapelan. Pozneje ga dá v Ljubljano v šolo. Okoli l. 1800. je začel Kračman poučevati v ‚turnčku‘¹⁾. Na mestu sedanje šole je stala mežnarija. — Poučeval je kacih 30 otrok v branju in pisanju, toda le zimske mesece.

L. 1813. 22. avgusta umrje dekan baron Gallenfels (ljudstvo ga pomni še; morali so mu reči „vaša gnada“); na njegovo mesto pride dekan Ahačič, poseben prijatelj šole. V njegovem času je poučeval poleg Kračmana večje otroke v II. nadstropju ‚turnčka‘ tudi neki g. kapelan, najbrže Jakob Zupan. — L. 1828. je zidala Urša Dolničar (Roksovka) mežnarijo in šolo, ki še zdaj stoji; od tega časa je bil pouk v šoli, nedeljska šola pa v ‚turnčku‘.

Kračman je bil, kakor pripovedujejo, najprej lakaj pri baronu-dekanu. V Šmariji je orgljal takrat neki beli pater Robert, ki je po razpuščenju zatiškega samostana ostal v Šmariji. Tudi nadarjeni Kračman je poizkušal kaj zaigrati, in nekoč, ko ni bilo patra doma, pripovedujejo, je zaorgljal na koru „Sveto“. Eno poročilo pravi, da ga je poslal dekan v šolo v Ljubljano, drugo pa, da ga je izročil nekemu Strniščevemu gospodu, ki je bil frančiškan v Novem mestu, in da se je tam izšolal in izučil v orgljanju. Katero je pravo, se ne ve, je pa tudi vseeno. Glavna stvar je, da se je Kračman za tedanje čase dovolj izšolal in postal še pred l. 1800. učitelj, kajti v svojem slovesu pravi (1853):

Hodil sem orgljat in pet
sedeminpetdeset let . . .

Začelo se je za Kračmana ugodno življenje. Učil je kar na prste, kazal črke na prste, in tako je poučeval do l. 1852., ko je

¹⁾ „Turnček“ je ostanek iz turških časov, ko je bila cerkev obzidana okoli in okoli ter je dajala kot močna trdnjava pribežališče okoličanom. Trdnjava-župnišče je imelo štiri stolpiče, od katerih se je ohranil le eden. To je „turnček“. (Op. pis.)

bil odstavljn zaradi neke prenavdušene pesmi iz l. 1848. Izprememb pač v njegovem življenju ni bilo posebnih, razun, da je preživel viharne francoske čase, ki so bili ravno okoli Šmarije zelo nemirni, in da je vodil svoje „farmane“ v šoli in na koru čez celo dôbo prvega narodnega razvijanja in jim budil veselje do domačega jezika. Še danes pripovedujejo ljudje, s kakim veseljem so brali „Novice“, na katere jih je Kračman opozoril, da, naletiš na ljudi, ki znajo še sestavke in pesmi iz „Novic“ na pamet. Umrl je kmalu potem, ko je bil odstavljn, l. 1854. Za njim je prevzel službo njegov sin, ki še sedaj živi v Šmariji kot učitelj v pokoju.

„Šmarski šomašter“ je bil za svoj čas gospod. Sam poje:

Sem si prislužil taku,
da vem kam domu...

Sezidal si je hišo na Slapu, kjer se še danes pravi „Pri šomaštru“. Imel je več otrok. Skoro vsi kakor tudi njegovi vnuki so muzikalično nadarjeni. Najbolj vnet za glasbo je bil njegov sin Francelj, ki pa je umrl pri vojaki, kjer je „muziciral“,

pa je švoh prsi bil,
pa se je ferdirbal.

Pesem je znana: Seveda je tudi tu glavna stvar napev. Začne se:

Šmarski ta šomašter
tak je govoru...
Imu sem sineka,
pa sem ga zgubu,
revni soldaški stan,
ta m' ga je vmuru...

Sploh je tudi drugim svojim otrokom zlagal pesmi, ko so mu umrli. Eni njegovi hčeri je bilo baje „narejeno“. Zapel ji je:

Danes je pet tednov minilo,
kar se je na Sap godilo,
je vesela vojsce b'la,
Jera je v črno zemljo šla...

V cerkvi je uporabljal stare cerkvene pesmi, veliko pa jih je zložil sam, od ka-

terih pa se le tuintam kaka kitica sliši. Za zgled:

Svet' Lukež nam pripoveduje
od eniga bogatiga,
ki ob lejtju izterjuje
rajtengo od hišnika.

Vidi se vpliv Repežev. Tako se je takrat pelo, in ljudje so hvalili pesnika ter bili veseli, da imajo tacega „šomaštra“, da jim evangelij na koru zapoje. Znane so bile njegove pesmi „iz pridig“, o „mirakulih svetega Antona“ itd. Tekom časa je nastalo o njem več epizod, ki jih pa seveda ne moremo vzprejeti brez kritike.

Tudi organist je takrat živel od bere. Ko je bil torej „šomašter“ z drvmi nekoč nezadovoljen, je zapel baje v nedeljo po pridigi:

Preljubi moji farani,
ne dajte mi drv kot lani,
ne dajte mi slabih jelševih,
dajte mi suhih, bukovih...

Ko so se mu v mežnarijo naselile nadležne živali, je zapel baje svojim faranom:

Tu jest prav nerad imam,
de imam tolk podgan,
povem današnji dan
vsem farmanam.

Koliko je na tem resnice? Menda toliko, kot na višenjskem polžu. Pripoveduje se še več enakih, ki jih pa ne moremo verjeti. Pripoveduje se tudi sledeče: Ko so prišli sem prvokrat Francozje, so nagnali Šmarci „šomaštra“, naj gre bit plat zvona. Previdni „šomašter“ pa se je skrtil v tron za velikim oltarjem in tako rešil svojo kožo. Da je dober človek, izpričuje sledeča dogodba: Na Sapu je bil tihotapček, ki je nosil sol. Francozje ga dobé ravno pri višnjegorskih vislicah in ga obesijo. Družino je sprejel „šomašter“ in preskrbel poleg svojih tudi vse te otroke, ki so pozneje celo obogateli.

Poznali so ga daleč naokrog. Hodil je na „žegnanja“ v vse bližnje fare kot so: Lipoglav, Žalna, Št. Jurje, Polica, Prežganje in po domačih podružnicah. Seveda ta pota niso bila zastonj. On je zapel na koru pe-

sem o svetniku, ljudje pa so ga potem veseli povabili v najboljšo hišo, če ni bil povabljen v župnišče, in so ga pripeljali šele zvečer zadovoljnega in obloženega s „struklji“ v Šmarje. Koliko pa je palo po vrhu, kdo ve? Ljudje so potrebovali tudi sicer pomoči, ker niso znali pisati, in tako je bil „šomašter“ potreben. Star oče mi je pravil: Med vojaki, ki so se srečno vrnili z Ruskega, je bil Ščitnik iz Vina. Šel je na Francosko in se naučil francoščine, potem pa je prišel domov. Ustavil se je pri Pro-senu in zahteval vina — po francosko. Poznani ga ni nihče, govoril je nerazumljiv jezik. Šmarci brž po „šomaštra“. No, tu je bil pa tudi „šomašter“ v zadregi, kajti nemško je znal, francosko pa ne. Ščitnik je bil toliko pameten, da se je zasmel in se sam izdal. To nam kaže, kaj je bil Šmarcem vse njihov „šomašter“. Izučil je tudi več organistov, ki so bili seveda popolnoma po njem. Poznali so ga po celi Dolenjski in si vzeli od njega več njegovih pesem. Danes se pripoveduje in poje okoli Šmarije mnogo pesem, in če vprašaš, odkod jo znajo, pravijo: „Ranjki šomašter jo je zložil.“

Vendar se ne dá dognati, katera je njegova, ali Kančnikova, ali pa od kakega drugega „kovača“. Velika zbirka njegovih pesmi, med katerimi so bile tudi večje narodne pesmi, je zgorela v požaru l. 1864. Njegov ton je bil takrat merodajen za vse njegove sovrstnike. Kako je vplival na druge organiste (pri nas še sedaj rabijo stari ljudje za organista izraz „šomašter“, dasi sta obe službi že zdavnaj ločeni), vidimo iz sledeče pesmi, ki sem jo našel v Šuštaršičevi zbirki, kjer je spisanih več enakih. Šuštaršič je bil organist nekje na Dolenjskem.

Pesem od Neže in Janes Barborč. Janes je umar 30. dan velkiga serpana star 10 Let, Neža pa 2. dan kimavca 1865 v 8 Letu svoje starosti.

Spet smo danes gor pernesli
Ena deklica mertvo,
Tega b se ne bli zanesli,
De tok hitro vmerla bo.

Pred trijem dnem smo pokopali
Mlad'ga Janeza tud' mi,

zraven njega bomo djali
Neža, ker mertva leži.

Mlada sta se zdej ločila
stega golofniga sveta
svoje starše zapustila,
prosila bosta tam Boga.

Komaj je b'la Neža stara
En malo menj ko osem let,
Janes biu je v desetim
Obedva sta mogla vmret.

Primerjajmo tu Kračmanovo, ko poje o svojem sinu Franceljnu in o hčerki Francki:

Francelj star dvajset let
v pravi mladosti,
Francka pa šestnajst let
tud' še ni dosti.

Ali pa Kračmanovo:

Mi smo dans zopet zbrali
sem na letá žegnan kraj
Po svet' maši pokopali
bomo tega farmana zdaj.
Matija smo ga imen'vali,
Ni dolgo bolan bil,
v zemljo bomo njega djali,
on je že ta svet prebil itd.

Potem našteva njegove razmere in dobre lastnosti. Kračman je zložil več pesmi „od pričujočega svejta“, ker toži o izpremenljivih časih in razmerah. Priobčimo jih pozneje. Zanimivi in značilni za naš življenjepis se mi zdita dve. Ena je pisana od njega lastno-ročno in sem jo našel v tistem kupu, drugo pa mi je napisal njegov sin in ni prav popolna.

Pesem od Slavesa.

Na velk šmarn dan, zdej jest Farmanam
Tukej vedit lepu dam,
De sim bil vesel, kaderkól sim pel,
Kok je Jezus Maria v'sel.
Iz sveta gori v' Nebesa, njeno dušo s telesam
Dons pa rečem tu, De v'zamem slavu
Od vse Farre in Farmanu.

Ja hodel sim peit, Pedeset in sedem leit,
Boga zahvalim narpreit,
De sim dolg zdrou bil, od vas ljublen bil,
Biro in moj lon dobil,
D'eb le bil to gnado dubu, kar sim v fari
pesem storil

D'eb ble v čast Bogu, Dviz Marii taku
D'eb nam pomagala v' Nebu.

Vsaka reč meni, Maihen čas terpi
 Sej so vejste, Farmani,
 Službo sim gor dau, v' ti sim dobro stau,
 V'selej vam bom hvala dal,
 Mojmu Sinu sim je z'roču, Vam ga bom tud'
 perparoču,
 Od vikših je zbran, debo stregu vam,
 Ima zaupanje k' vam.

Sim se zamiru kej, Odpustite mi zdej
 Oben brez falerje nej.
 Dolg sim bil per vas, Lubil vsaki čas
 Molit hočim tud' za vas.
 Tud vi za mene mollite, Dušo Bogu izročite
 K' bote z'vedli tu, de sim že mertu
 Prosite, de pridem k' Bogu.

Zdej še rečem tu, zdihnem gor v Nebu,
 Danes k Marii serčnu:
 O Marija glej, Na nas srote z'dej
 Kir si bla v'z'eta v' sveti Raj
 De Bog odverne nadloge
 Vojske, punte, bolezen, kuge
 Prosi Jezusa, de nam še en mir da,
 Enkrat pridt k' teb v' Nebesa. Amen.

Matheush Krazmann
 Stari Organist.

Druga pa je njegova zadnja pesem
 „Slovo“.

Ljubi farmani šmarski
 znanci in prijatli
 Peršel je zdej tisti čas,
 ko bom šel od vas.

Vas poznam po fari,
 De ste me imeli prav radi,
 Tudi jest vas serčnu
 Hvala bod' Bogu.

Gospodom sem stregu,
 Bogu, kar sem vedu,
 Hodil sem orglat in pet
 sedem in petdeset let.

Tudi tisto, kar sem najbolj ljubil
 tudi tisto sem že zgubil,
 Ženo in nekaj otrok,
 je k sebi vzev večni Bog.

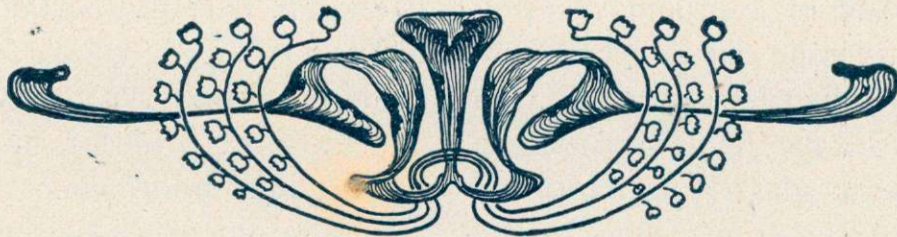
Tisti, ki so k meni v šolo hodili,
 eni med njimi so srečo storili,
 so v duhovski stan stopili,
 Deb zame Boga prosili

L. 1853.

Amen.

M. K.
 senior.

Tak je bil torej ton, v katerem se je pelo.
 Pozneje ob priliki priobčimo posamezne
 njegove pesmi. Pisanih se je ohranilo pri-
 meroma malo. Star mož mi je pravil: Stari
 Kračman bi bil rad na stara leta zakrožil še
 marsikako in je zmiraj „klanfal“, posebno v
 zadnjih dveh letih, ko je bil že v pokoju.
 Pa njegov sin mu je rekel, naj pusti to rajše
 pri miru, češ da se ljudje smejejo. Seveda,
 časi so se izpremenili in narod se je vedno
 manj zmenil za Kračmanove pesmi, mlajšemu
 rodu pa so postale predmet za šalo. Mož,
 ki je s tako resnostjo pel svoje pesmi, je
 prišel kmalu le tuintam na misel starim lju-
 dem, ki so vedno trdili svoje: „Stari šomašter
 je znal, takega ne bo več!“ Naj ga te vrste
 in njegove pesmi rešijo pozabljenosti!

FR. S. FINŽGAR:

„GAMES-LOVE.“

ČRTICA.

I.

gradiču Lokvica je.

Ob težki hrastovi mizi, nad katero je žarel lesteneč bogatih lučk, je sedela po večerji polkovnikova družina. Večerja je bila izredno bogata, ker se je prav ta dan vrnila iz velikega mesta najstarejša hčerka Karla, ki je dovršila z dobrim uspehom izpite za francoščino in klavir. Povabljen je bila na večerjo tetka Emi, plemeničarica, rodom Slavonka, umirovljeni major pl. Dovič, iskren prijatelj polkovnikov, njegov sin Rudolf, dragonski poročnik in filozof Ivan. Drugi so bili udje domače družine: dva dečka, dijaka na realki, in tri manjše sestrice.

Družba je bilo izredno dobre volje. Gospa polkovnica je bila razpoložena kakor redko. Njene ponosne oči so ji neprenehoma uha-jale na Karlo, o kateri je vsem gostom že po trikrat povedala, kako težki da so nauki modernih jezikov in kako potem ni čuda, da je njena Karlica nekoliko blede. Cela družba je pripovedovanje spremljala vselej s spoštljivim molkom in je prikimavala polkovnici ter se občudovaje ozirala na hčerko, kateri je v zadregi silila rdečica v obraz. Ko je polkovnica dokončala, je dvignila vselej aristokratsko-ponosno glavo, oči napol zaklopila in kakor z viška vpraševalno pogledala na goste, češ: Imate li vi tako moderno izobraženih hčerk? In nato je vselej stari major prijel za čašo ter napil mladi profesorici ponavljajoč vedno isti stavek: „Torej, gospôda, pijmo na zdravje vrle gospice-profesorice in na čestitke milostne gospe mame!“

Ob taki priliki je kakor avtomat prijel za čašo gost v odlični družbi, filozof Ivan, ki je bil za počitnice izbran učiteljem polkovnikovih sinov. Trčil je rahlo s Karlo. Gospodična se je za hipec ozrla v njegove oči, pa vselej se je hitro obrnila drugam. Ta pogled je bil zanjo nekaj čisto novega. Izpoznati ni mogla, ali so te oči vtelešena sanja, ali jih je zbegalo modroslovje, ali pa je mladenič tako malo še bival v družbi, da se sramuje kakor kmetiški dijaček.

Ivan je tudi dobro čutil, da se mu odmika pogled Karlin, da ga tudi druga družba ogovarja le iz kurtuazije. Zato se ni silil v ospredje in je kar mogoče molčal in razmišljal. Zagledal se je večkrat v lesteneč, proti stropu, da ni razumel, kaj je govorila vesela družba. Radosten smeh ga je zdramil včasih. Tedaj si je očital, da morda ni spodobno tako vedenje, in vselej je začel pogovor s starejšim sinom Leonom.

Ivana je najbolj opazovala tetka Emi. Bila je vdovica, ali njeno lice je bilo sveže, njene oblike sicer polne, vendar nekako dekliške. V bujnih črnih laseh ni bilo sledu o beli nitki, katero vpletajo leta. Bila je plemkinja. Vendar je bilo njeno vedenje kakor hčerke iz naroda. Nič ni bilo pretiranega, nič nenaravnega, vendar pa vse obdano z neko plemenito skromnostjo.

„Gospod profesor me zanima. V njem res tiči kos modrijana.“

To je omenila polkovnici napol šepetaje, ko je jemala piškot s ponujenega srebrnega podstavka.

„Ne veš, on je pesnik — zato čudak!“

„Pesnik?!“ ponovi Emi začudena in pogleda Ivana. Ta si je prižigal cigareto in se ozrl prav tedaj na dami, kakor bi slutil, da se menita o njegovi osebi.

„Gospod doktor, danes ste nekoliko otožni! Bodite veseli!“

Emi je takoj ogovorila Ivana in hotela začeti z njim pogovor.

„Nisem otožen, milostna. Prav dobre volje sem!“

„Aha, kaka pesmica, kaka lepa ideja se Vam poraja. Zato ste bržkone dobre volje v srcu; na licu se Vam to ne bere!“

„Odločno ugovarjam! Res, da je droben zvezek Vaših poezij; ali pesmi se ne merijo na vatle. Občinstvo je sodilo. In ta sodba je taka, da se Vam lahko čestita. Bog Vas živi, gospod pesnik!“

Družba je trkala z Ivanom. Na njegovem obrazu se je prikazal žarek veselja, hkrati pa tiha skromnost in želja, da bi mu bilo ljubše, ko bi se nihče ne dotaknil tega vprašanja. Tudi Karla je kakor izpregledala, in cena tega tihega filozofa se je v nji visoko zvišala.

Gospa Emi je bila resnično izobrazena in izredna ljubiteljica pesnikov. Zato se je z Ivanom zapletla v pogovor in čedalje bolj občudovala njegovo vsestransko izobrazenost. Tvorila sta ob mizi kar naenkrat nov svet. Puste vsakdanjosti, praktični pogovori, stari dovtipi, ki so vršali ob mizi, vse to je bilo za nju dva nekaj, česar ni bilo. Ivan se je razvnel, kakor bi polagoma prihajal sam iz sebe na dan, kakor bi stopal izza temnih zaves na luč, kakor bi njegovo skromno vsakdanjost ožaril z velikim solncem njegov pravi, notranji „jaz“.

„Emi, Karla nam zaigra! Gospod doktor izvolite tudi v salon!“

Polkovnica je položila Emi roko na ramo. Tetka je takoj vstala, rekla Ivanu, da ob priliki nadaljujeta pogovor, in odšla s polkovnico v salon.

Vsi gosti so vstali od mize. Huzarski poročnik je vedel Karlo za roko in stopal

V HOLANDSKI HIŠI.

A. OSTADE.

„Kdo bi ob tako lepi družbi mislil na poezijo!“

„Le nikar ne tajite! Poznam marsikakega pesnika. Vsi ste enaki!“

„Žal, da sem jim samo po vedenju podoban!“

„Ugovarjam“, se oglasi polkovnik, ki ni mnogo govoril.

rahlo poleg nje, pa vendar toliko odločno, da so ob vsakem koraku zazvenčkale ostroge. Polkovnik in major sta si prižgala britaniki in obstala sredi salona.

Ivan se je naslonil pri oknu, odkoder je videl naravnost profil Karle, ki je sedela na stolec h klavirju. Luči na klavirju sta blesteče osvitljali zvezek sonat, da je bilo lice Karlino razsvitljeno po odsevu. Ivan se je začudil. Pri mizi ni hotel ali ni mogel natančneje opazovati njenega lica. Tu mu je stal naenkrat pred očmi v nekoliko temnih obrisih pravi klasični profil. Da, to je bil grški nos! Doslej še ni videl nobene deklice s takim profilom, kakor jih je študiral v mramoru izza klasične dobe. Da, in tudi usta, bradica, celo vrat, krog katerega je bila zlata verižica, vse klasično. Samo majhen zlat nanosnik — ta je bil pač modern. In vendar ni zabrisal z nekoliko koketnim in važnim ponosom umetniškega vtiska. Družil je davno umetnost s sedanostjo in ji je dajal pravico, da biva, da živi kot otrok svoje dobe.

„Prični, Karla!“

„Pričnem, ali s tem pogojem, da igram samo en komad. Danes sem že trudna.“

„Da, da, samo en komad!“ so ponavljali vsi.

„Torej Beethovenova sonata ‚Ob luninem svitu‘!“

„Dobro, dobro!“

Poročnik je zaploskal stoječ ob klavirju in pripravljen, da bi obračal liste.

Prvi akord je zadonel po salonu. Ivan se je prestopil za korak od okna. Njegove oči so se širše odprle in zamaknile v igralko.

Udarila je tako energično kakor človek, ki se loti dela in natančno ve svoj cilj in zaupa popolnoma v svojo moč, da niti trenutek ne dvomi, če bo kos nalogi ali ne. Karla je vzravnila vitko telo, ki je bilo še nekako boječih, otroških oblik; ali ko je pritisnila prve tipke, se je zazdela Ivanu krepkejša: kakor bi se dvignil v njej dokaj skrit — velik duh.

Po salonu je med poslušalci vladalagrobna tišina. Dami sta sedli na divan, polkovnik in

major sta stala nepremično sredi sobe s prekrižanima rokama, dijaka sta sedela na nizkih stolčkih in z nekoliko odprtimi ustnicami gledala sestro. Male hčerke so se pa stisnile polkovnici h kolenom.

Ko so izdoneli prvi mogočni akordi, so privreli tihi in nežni glasovi izpod Karlinih rok. Tako je tihi majev večer, ko poleže dnevni šum naokrog in naenkrat priplove izza gozda luna. Povsod se vzpnó dolge sence, mračne vode zablestijo v srebrnini, na dehteče cvetje se vsujejo medli žarki, in vsaka stvar, vsak cvet zaduha skrivnostno melanholijo. Človek obmolkne in strmi v prirodo. Srce se širi, ob sebi začuti bližino nepoznanega čara. Deklica se zamisli in govori samo šepetaje s svojim spremljevalcem. Roka se tesneje oklene roke, duša se trga od prahu in hrepeni nekam daleč, na posrebrneno oazo skritega raja. Vse modre misli ležejo k počitku, veliki sklepi zatisnejo oči in večer-čarodej privesla na luninih žarkih, v zlate čolničke povabi dehteče želje, ki sedejo vanje in veslajo po tihih valovih ljubezni v nepoznane daljave — — —

Luna se dviga — vedno više na firmamentu ...

Na oknu sloni mlado srce. Tako burno pluska, da se slišijo udarci. Ne, ne, ne smem — ne smem ... Nekdo zavriska tam daleč v dolini. Mlado srce vztrepeta, kakor droben tiček, ko začuti, da se mu bliža smrt ...

Ne, ne, ne smem — ne smem ...

Po salonu zvenijo strašni akordi. Udarec za udarcem, naskok za naskokom, boj, vihar, divji metež in nad njim mili drobni glasek, kakor bi jokalo ubogo srce, ki omaguje in se opoteka, ki pada in vstaja sredi tega groznega boja ... ki ječi in prosi v solzah: Moči, moči!

Srce je uslišano. Skrivnostni pianissimo v polnih akordih zaziblje v veliko harmonijo trpečo dušo. Lunini žarki posrebrijo tiho poljano, glava se skloni na prsi, vse je tiho, kakor bi dete v zibeli zaspalo, nad zibeljo plove luna v brezslisnem toku. Sliši se pokojno dihanje. Nič se ne gane, ne sme se ganiti. Če bi sfrfotal netopir, če bi

se odtrgal rumen list in bi padel s kostanja, bi motil sveto tihoto. Nad njo zatrepeče parkrat, kakor bi se zasmajalo dete, ker je v sanjah zagledalo vesele angelce v zlatih srajčkah . . . Mir — mir — mir — — —

Ali že prihaja vnovič. Kakor bi potegnila burja po vrhovih gozda. V sunkih prihaja, vzpenja se kvišku. Sanjajoča, na prsi sklonjena glava se plašno dvigne. Srebrnina je izginila s tihe poljane, luna je priplula za črno senco na nebu. Po travniku se vidi, kako beži črna lisa. In kjer se razgrne na drevesa, se vsa zazibljejo in prebudé ter zganejo z dolgimi rokami. Na tleh se vidijo njih dolge, črne sence; in vse se gibljejo in dvigajo strašne roke. Srce prične bítí z nemirnimi in hitrimi udarci. Vtripi so glasni in visoki, da se človek ozre naokrog. Po gozdu zacvili, veja udari ob vejo, nekaj zapoka in zahrešči s sklanim glasom. Vedno hujše se bije čudoviti boj; čuvstva kipé, v sencih stiska glavo čuden obroč, roke se pritiskajo na prsi, ki se dvigajo hitreje in hitreje. Po živcih gomazi mraz, v prsih zmanjkuje sape — zasliši se vnovič obupa-joči glas, ki drhti iz strun in jecljale ponavlja: Moči! moči! — — Glas ponehava, pada, omaguje — zadnji fortissimo — glava se je sklonila na zmučene prsi, luna je razlila vso srebrno luč na poljane, mrakovi so se poskrili, težke vejice so se zaklopile — zakraljevale so zlate sanje.

Ivanu je izginil ves svet krog njega. Nikogar ni videl. Njegova duša je čutila blaženstvo majeve noči, oblečene v lunino srebrnino. Njegovo srce se je vzburilo, in vsi njegovi boji so se strnili v eno samo veliko bitko. Oči so široko odprte visele na Karlinem licu. Kar je slišalo uho, vse so brale njegove oči z njenega obraza.

Karla je dvignila glavo, ustnice je stisnila, kri je podplula lici, prsi so se ji širile in dvigale — — — In zopet se ji je sklonila glava, smehljaj je trepetal krog ust, oči so se ji sanjavo napol zaprle; njeni drobni prozorni prsti niso igrali, ne, šepetali so in se pogovarjali s strunami. Ti prsti niso segali

po tipkah, ker so jim velevala note; niso ne. Udarjali so, ker so morali, ker jim je narekovalo srce, ker so tekla čuvstva iz duše in se razlivala po strunah . . .

Ko je Karla doigrala, so obvisela za hip njene roke nad tipkami, potem so kakor trudne legle v naročje. Oči so strmele na odprto knjigo, posejano s črnimi točkami. Po salonu je zavládala nekaj sekund trajajoča tihota. Zvoki so še pluli pod stropom in dokler niso izbežali vun, skozi okna preko zelene lipe, vun v svetlo noč, odkoder so bili poklicani, dotlej ni upal nihče z vzklikom zmotiti velike harmonije —

Polkovnik je pogledal majorja in z roko potegnil čez oči, kakor bi hotel zakriti veselje, ki je kakor rahla rosa leglo na očetove oči.

Nadporočnik je udaril prvi in zaploskal. Za njim je zadonelo po salonu. Vzkliki radosti in začudenja so odmevali; vsi so hiteli h Karli in ji čestitali. Mama jo je objela in tesno pritiskala njeno glavo k svojim prsom; polkovnik jo je slovesno poljubil na čelo — s tistim očetovskim poljubom, ki je ves poln hvaležnosti, ki pravi otroku, da so vse skrbi, ves denar in vse žrtve — vse, vse da je — pozabljeno.

Karla je obsedela skoro hladna. Njena duša je bila še daleč nekje, tam sredi tihih poljan, tam je še slonela ob oknu v hišici na gričku, in njene misli so se kopale v srebrnih luninih valovih.

Vsi so prišli do nje, vsi po vrsti in govorili navdušene besede pohvale in občudovanja. Vsi so prišli — samo Ivan je še stal blizu gardine pri oknu. On ni ploskal, on še ni storil koraka proti klavirju, da bi govoril Karli lepe in slovesne besede. Tudi njegova duša se je šele vračala s tihih poljan, počasi in nerada. Ozirala se je nazaj v svet, kjer je upravkar živela, ozirala se je in postajala in težko ji je bilo, ker je morala proč, ker je morala zopet med ljudi, ki govoré samo z ustmi, ki govoré veliko besedi, tako strašno nepotrebni, ki so vse tako prazne in naučene, ki še nikoli niso bile globoko tam notri v skrivnih krajih — srca.

S težavo se je vračala njegova duša — pa se je morala in se je vrnila.

Ganil se je od zavese. Z boječimi koraki se je bližal Karli, kakor se bliža človek osebi, ki je vredna velikega spoštovanja. Globoko se je priklonil. Njegova glava je prišla prav do Karlinega naročja, in tedaj je začutila ona, da so se dotaknile njene roke tresoč se ustnice. Ivan se je zravnal. Karla se je ozrla vanj, v njenih očeh se je zasvetilo veselje, hitro je vstala in z roko segla po Ivanovi desnici. Tesno mu jo je stisnila, kakor iz hvaležnosti, pogledala mu še enkrat v oči in rekla: „Prisrčna hvala! Samo Vi ste me razumeli!“ — — — — —

II.

Vesela družba je šla po cesti. Ob desni in levi je dišala zrela pšenica. Dva škrjančka sta pela nad poljem.

Mala Rožica je tekala za metulji. Nekoliko starejša Erika je trgala kresnice, modra Mara pa je ostala pri mami polkovnici. Tetka Emi je šla z dijakoma, ki sta ji venomer pripovedovala velike dogodke iz šole in ob tem z mogočnimi gestami mahala po zraku z novimi raketami.

Filozof Ivan je šel s Karlo. Govorila sta glasno vesele besede. Včasih sta se spogledala in se hitro zopet ozrla po rumenem polju. Tedaj je vselej nastal za nekaj hipov molk. Ali naglo sta zamislila nov predmet. Karla se je zopet smejala iz cele duše, da se je zadaj oglasila mama in zaklicala:

„Karla!“

Oba sta se obrnila in pogledala gospo z nedolžnimi očmi. In vendar sta oba čutila, da bi bila mama najbrže huda, če bi jima videla v srce. Zato sta se zopet hitro obrnila in šla dalje.

Ivan je videl danes prvič Karlo v športni obleki. Na belo čepico in na svetlo bluzo je lila rožna luč skozi solnčnik. Ker je bilo krilo krajše, se mu je zdela Karla kakor otrok. Najraje bi bil videl, ko bi zbežala v visoko travo, ki bi ji segala skoro do pasa, da bi ondi gledala iz nje kakor roža izmed rož. On bi pa pohitel za njo in bi jo lovil

kakor Rožica metulje. Ivan sam ni vedel, od kod je to prišlo — ali zavedal se je tega dobro, da bi ob njeni strani lahko govoril cele ure — dneve in tedne, dasi zgovornost ni bila njegova lastnost. Ob njej bi bil lahko otročji. Če bi Karla utrgala kresnico in ji otrgavala listič za lističem ter po davni navadi izpraševala ta cvetni orakel, utrgal bi Ivan takisto cvetko na drugi strani ceste in bi ji pulil venec ter ponavljal Karline besede. Če bi Karla sedla na mehko travo, glavo naslonila na roko in se zamislila v skrivnostne daljave, tedaj bi sedel on prav tako na mahovo blazino, podprl si glavo, in se zamislil v skrivnostne daljave. Če bi ona pisala s solnčnikom po pesku, pisal bi tudi on s palico nerazumljiva znamenja. —

Odkar mu je oni večer segla v roko, od tedaj je ostalo v njegovi duši nekaj sorodnega, ki mu je bilo tako znano, kakor bi prijatelj zagledal prijatelja po dolgih letih. Vedel je čisto dobro, da je to sorodstvo že davno iskal. Poznal je tisto dušo, ki mu mora seči v roke in mu govoriti: Ti me razumeš, samo ti — in samo jaz razumem tebe. Poznal je to dušo tako dobro, kakor bi bila opoldne pred njim na dlani. In vendar jo je vedno iskal in doslej nikjer našel.

In po sonati tisti večer je stopila predenj, pogledala ga je in mu podala roko ter izpregovorila besede, katere je že davno natanko vedel. In v istem trenutku mu je bila Karla znanka, stara prijateljica, ljubljenska njegovega genija, kakor bi po desetih letih v tujem mestu srečal najboljšega prijatelja, ga potrepal po rami in mu rekel vesel: Ti si! Kako dolgo sem želel po tebi!

Karla je bila mlada, rastla je kakor skrbno negovana roža v cvetličnjaku. Popje požene, roža in vsak popek se obrača proti steklu in hrepeneče gleda vun v prostranost. Karla je vzcvitala v slavnem zavodu. Njeno srce je bilo vse polno sladkih sanj. Hrepenelo je vun skozi steklo. Videlo je od daleč, kako se zunaj upogibljejo veje, kako zvižga vihar in kako tuli. — Pri oknu je slonela na večer in prisluškala hrupu, ki se je valil po ulicah pod njo. Ljudje so hiteli, po dva in dva,

tudi po več skupaj in nekateri posamez sredi ceste. In Karla bi bila rada šla med te ljudi, rada bi se vmešala v ta pestri vrtinec in bi hitela z drugimi. Kam? — Naprej — kakor drugi — naprej, saj jo vleče in žene srce nekam daleč, v znane kraje, do srca, kate-rega gorkoto čuti v svoji duši in skrivnostno sluti njegovo ljubezensko vtripanje. Zdelo se ji je, da vidi pri ponočni luči na ulici čudne obraze. Mrklo je njih čelo, na licih, imajo brazde, iz ustnic je kri izsesana. Zakaj so taki? Ali so bolni? Karla se je pogledala v zrcalo, nagrbančila je čelo — pa ni šlo — ni se dalo. Vse gladko in mehko na licih kakor žamet, in ustnice tako rdeče. — Bog ve, odkod prihajajo ti ljudje, tako trudni in upognjeni? Karla bi bila stopila doli na ulico in bi jih prosila, naj jo peljejo tudi tja, kjer so bili, naj še njej potemni čelo, ki je tako otročje, in naj zbledé njene ustnice, ki so tako napete in rdeče kakor deteta. —

Ali Karla je ostala za oknom, legla je v tiho noč na posteljo — zamižala je in potegnila odejo čez glavo. Telo je zaspalo, njena duša je pa bdela in slutila, da sreča kmalu nepoznanega znanca, ki jo prime za roko in ji pogleda naravnost v srce. — — — — —

Na igrišču za lawn tennis je dišalo po mladi smoli. Visoke smreke in visoke jelke so zaslanjale igrišče proti jugu. Njih vrhovi so dremali, pod njimi na brežulku so cveteli višnjevi encijani. Ko so stopili h klopici pod veliko, staro smereko, je pred Karlo padel storž drevesa. Vsi so se zasmeljali in poglegali kvišku. Veverica ga je utrgala in obružila iščoč v njem zrnja. Sedela je na veji z navihano zavihanim repkom in si s tačicami vihala brčice. Ko so šli na beli pesek, je izpod grma zletel črni kos in prav majčkeno zazvižgnil. Dremal je in se ozlovoljil, ker so ga zdramili in pregnali.

„Play!“ se je oglasila v visokem, zvonkem tonu Karlo. Tedaj je že frčala žoga čez mrežo pred noge bratcu Hugonu, ki se je ustrašil, da niti zamahnil ni z ráketom.

„Fifteen-love!“ je zaklicala Karla, in v boj je letela druga bombica. Toda Leo je

bil spretnejši vojniki. Sprejel je naskok in ga odločno odbil ter naskočil Ivana, ki je z veliko ročnostjo sprejel žogo ob mreži in jo vrnil Hugonu, ki zbog velike naglice zopet ni utegnil sprejeti napada in ga pošteno odbiti.

„Thirty-love!“ vikne Karla — bitka se nadaljuje, lica jim rdijo, vsaka mišica se pre-giblje, vitke postave se klanjajo in pripogibajo, predrzni skoki na levo in desno, nazaj in naprej . . .

„Games-love!“ zadoni zadnjič, ráketi se povesijo, bitka se je končala s popolnim porazom bratov. Hugo je slabe volje, preseče se ozre na klopico proti mami. Polkovnica je razumela njegove žalostne oči in velela Karli, naj igrajo lažje, počasneje. Hugonček ne more vztrajati.

Ivan in Karla sta se priklonila mami in naznanila, da jo hočeta slušati.

„Nalašč nič ne narediva!“

„Prav imate, naj ima Hugo veselje.“

Zopet se je razvila bitka. Hugo je delal, da se mu je znojilo čelo. Vsako žogo je srečno sprejel z ráketom in kmalu se je glasil zmagovalni njegov klic:

„Games-games . . .“

Igrali so dalje. Ivan je bil čedalje bolj otrok. Za žogami je skakal, pobiral jih in podajal Karli v bele roke. In kadar se je majhno dotaknil njenega prsta, je prišlo iz njega v njegovo dušo, kakor oni večer pri sonati iz Karlinih prstov v strune: harmonija tako blažena in tako bogata čuvstev, da je vselej hitro odmaknil roko, ker se je bal, da ne bi vzdržal, da ne bi omahnil kot omotičen, in bi mu ne padel ráket iz roke.

Karla se je pa smejala, da je drhtel zlati nanosnik in so se blesteli svetli zobki.

Polkovnica je ukazala odmor.

Ivan se je spel po brežulku in začel trgati encijane, ciklamne in drugo gozdno cvetje. Vedno višje je plezal in zašel v gosto smerčje. Tam je sedel na parobek in zlagal cvetje v šopek. Vsakemu cvetu posebej bi govoril skrivnostne reči, v vsako čašico se mu je skrila tiha misel, vsakega peclja se je držalo globoko spoštovanje.

Nad njim je šumelo v vrhovih. Čudna godba v prirodi. Neko zvenenje — vse brez odnehanja, skrivnosten šum, kakor bi prihajal od daleč in vendar je bilo koj nad njim, par sežnjev nad njegovo glavo. Vstajale so misli, spočenjale so se ideje, njegov pesniški duh ga je gnal z mogočno silo, da potegne list papirja iz žepa in da začne pisati. Zdelo se mu je, da bi bil vsak stih dehteč, da bi bile kitice godba, sama harmonija. Še misliti si ni upal, da bi štel sebe v tem trenutku pesnikom. — Ne, nikdar! Pesnik je narava, on samo orodje. — Kar poslušaj naj, srcu naj ne nadeva uzde, misli, nabrane po prašnih folijantih, naj zapodi v temne kamre, pri njem naj bodo samo pristne, ki klijejo iz vsakega cveta, ki se mu iz šumenja v drevesnih vrhovih vsipljejo na glavo, da se kar koplje v njih. Samo uho naj nastavi, srce naj odpre in z roko naj seže za ped daleč in kar prime, vse — vse je poezija . . .

„Gospod profesor!“

In še drugi glas je zaklical glasneje:

„Gospod profesor!“

Ivan se je zganil, kakor bi ga kdo nenadoma potresel za rame.

„Kličejo me!“

Ročno je vstal — pa mu ni bilo lahko. Vsaj še eno uro, ali dve naj bi tu miroval. So trenotki, ki so tako polni in plodonosni, da se za večno kesaj, če jih ne porabiš. Zakaj nič več se ne vrnejo.

Ivan pa je moral iti.

Gospe se je globoko priklonil, poljubil roko in položil pred njo zbrano cvetje. Ko ga je spustil iz roke, je zardel po celem licu. Vest mu je očitala, da se je s tem dejanjem zlagal, grdo zlagal. Niti najkrajša misel ni bila posvečena njej takrat, ko je spletal šopek. In vendar je popletel vanj vso gorkoto svojega srca, vsa tista visoka čuvstva, ki jih ni upal deti drugam kakor v neoskrunjene cvetne kelihe. In ti naj bi govorili Karli: Ná, tvoja so, samo tvoja, nagni čašice in izpij jih. Duša jih bo vesela . . .

Bojevniki so stopili vnovič na bojišče. Ivan je imel sedaj za tovariša Hugona. Ali

ni se branil, kakor bi se bil lahko. Rdeče žoge je podajal čez mrežo, da so se kar same lovile na Karlin ráket. Zdelo se mu je, da vsaka žoga nese Karli pozdrav, da ga zopet vsaka vrne in da bi bil nesrečen, če bi žoga zgrešila svoj cilj, kakor je bil nesrečen, ko je šopek ležal pred mamó. In ko se je dogodilo, da je petnajstkrat skočila žoga preko mreže z njegovega ráketa na Karlin in zopet nazaj, tedaj sta ploskali Emi in polkovnica, ker sta tako spretna igralca. Njemu pa je srce ploskalo, ker je dobro vedel, da sta sicer spretna igralca, pa ne v tennisu. To je bila druga igra. To je bil pogovor, pravi ljubezenski pogovor, in žoge so bile resne besede, vse kipeče od tihega ognja. — — —

Vračali so se.

Brata sta prijela Karlo za roko in šla ob njej. Ivan je spremljal mamó in tetko. Polkovnica mu je pripovedovala, kako vzgaja otroke, kako njena Rožica piše že dve črki in tri številke, kako se je lani trda godila sinu Leonu, ker so imeli zelo strogega profesorja — in dalje brez konca in kraja. Ivan je poslušal z vso dostojnostjo, pozornostjo. Ali Karlin smeh je donel vmes, tn tega je slišal neizmerno bolje nego pripovedi skrbne mame. Iz šumenja Karlinih čeveljčkov se mu je zdelo, da odmeva tisočkrat več poezije, kakor opoldanska vroča skrb materina. —

Pri večerji je sporočil polkovnik, da jih drugi dan poseti poročnik pl. Dovič.

„Gospod profesor, jutri se udarite na tennisu!“

„Me jako veseli“, odvrne Ivan in pogleda skrivaj Karlo.

„Ah, poročnik pl. Dovič igra izbornó! To bo veselja!“

Karla je izrekla z veliko radostjo ta stavek, s tako radostjo, da je bil Ivan žalosten.

Vstali so od mize. Karla mu je segla prsrčno v roko in ga smehljaje pogledala ter rekla: „Jutri, jutri bo boj!“ — —

Ivan je odšel po stopnicah, kjer je imel udobno sobo za stanovanje. Prižgal je luč, vzal polo popirja in svinčnik. Dva stiha je zapisal. Več ni mogel. Tako burno so kipela

čustva v njem, da je moral nehati. Upihnil je luč in šel vun pod milo nebo.

Pred zvezdami so bili raztegnjeni leni in težki oblaki. Iz vrha sosednjega hribca je kipela sopara, kakor bi se kadila kopa.

Ivan je šel s počasnimi tihimi koraki na vrt. Sedel je pod veliko lipo na zeleno klop in se naslonil ob deblo. V gradu so bila okna salona razsvetljena.

„Morda Karla zaigra?“

Te misli se je silno razveselil. Čakal je in prisluškal, kakor bi se moralo zgoditi kaj velikega. Njegovo srce je plulo v visokih valovih.

„Mamá, oblači se! Jutri bo dež!“

Pri odprtem oknu je spoznal glas Karle. Medle konture na belih gardinah so pričale o njeni postavi.

Slišal je glas mame, ali besedi ni razumel. Naenkrat je rahlo zakašljajal. Ko je zaslišal svoj glas, se je prijel za ustnice. Tako se je prestrašil.

Ali ni pretekla minuta, ko je zadonel klavir. Beethovenova soneta...

Ivanu je začelo vtripati v sencih.... Karla ga je čula. Sedaj odgovarja njegovemu glasu...

In zopet je krog njega v temni noči posrebrila luna tiho poljano, in zopet je prisluškal oni kipeči molitvi drobnega glasu in slišal hrestanje v divjem vrtincu viharja...

Ivana je vleklo z mogočno silo. Vstal bi bil najraje in hitel v salon, pokleknil pred Karlo in ji poljubil roko in bi ji rekel na glas pred vsemi: Karla — jaz te ljubim... Ali hitro se je zbal te misli. Ko so njegove ustnice zašepetale te besede, se je sramoval samega sebe. Ne, tega ji nikoli ne reče! Kdor to govori in to prisega — ta govori prazne besede, ta laže. Ljubezen prava in iskrena govori govorico, za katero doslej še ni besedi. Ona se pretaka na žarkih očih, dotika se z mehкими krili duše, topi se v ognju srca — in molči... Karli je govoril o ljubezni toliko, kakor še nikomur na svetu. — Z očmi, s smehom, v igri, na strunah — povsod in vselej...

In temna je bila noč, pa je Ivan natančno videl njen smehljajoči se obraz, vsako gubico krog ustnic je videl, in oči so bile pred njim, da bi jih naslikal z barvo...

Ivan je zasanjal, glava je slonela ob deblu lipe, nad njim je plul genij — personifikacija vseh idej, združenih in zlitih v eno veliko dušo, ki je bivala v telesu Karle. — — —

Pozno je odšel z vrta. Ko je legel, se je še živo domislil Karlinega zadnjega stavka: „Jutri, jutri bo boj!“

Ugasnil je svečo...

Skozi napol odprto okno je odmeval zamolklo-zategnjeni glas uharice: „Tee-vjeem-tee-vjem.“ — — —

(KONEC.)

SILVIN SARDENKO:

RIMSKI SONETI.

ALMA ROMA!

O alma Roma, moj poklon do tal . . .
S poljubom, v divnost tvojo zatopljenim,
klečim pred ciljem svojim zaželjenim
in sebe vsega rad bi tebi dal.

Ko bi prehodil mesta sinjih dalj,
primerjati bi te ne smel z nobenim —
za mladim mojim rajem izgubljenim
nov raj pri tebi mi je zasijal.

Ne mesto, ne — svetišče ti si verno:
vse tvoje cerkve so le stebri sami,
in Petrov sveti dom je tvoj oltar.

In to nebo nad tabo neizmerno
kot kupola je v silnem tvojem hrami,
in tvoja večna luč je solnčni žar.

NOVA LJUBEZEN.

Kaj si storila, Roma čudovita!
Začarala si dušo mojo mlado,
da pozabila rojstno je livado,
in prejšna čuvstva so iz nje izlita.

Ljubezen nova pred menoj se svita . . .
Spomine, ki se v njih topilo rado,
srce zaprlo je sedaj v ogrado,
da slednja pot pred njimi je zakrita.

Ljubezen novo, plemenita Roma,
prižgala ti si meni v luči zlati —
tolažbe polna njena je milina!

Oh, daleč mi do rojstnega je doma,
a mene ti si milostiva mati
za svojega si me sprejela sina! — — —

OB ČUDEŽNI GOMILI.

Ti ribičeva blažena gomila,
ti solnčna skala, ki si že krdela
za sveto delo romarjev ogrela,
da ni jih strla več nobena sila —

Ti senčna lopa, ki si ohladila
že mnoga lica, v potu zagorela,
ti rosna trata, ki je mnoga vela
na njej se nada zopet pomladila:

Še meni bodi tolažnica blaga!
Za brate prosim, ki so duše verne
in romali do tvojega bi praga . . .

A branijo jim dalje neizmerne . . .
Skrivnostna tvoja moč pa vse premaga:
Razlij od daleč jim darí stoterne!

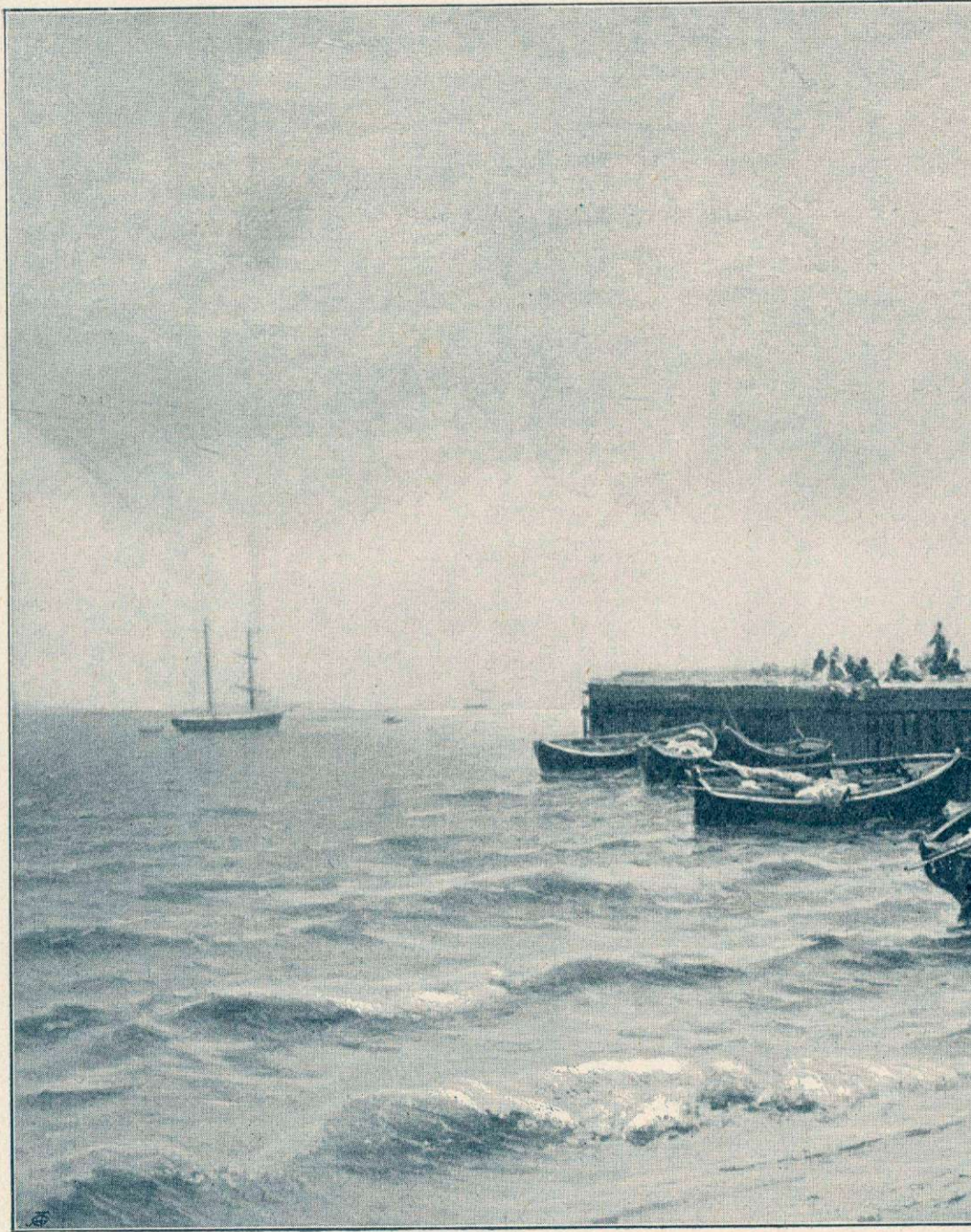
ODSEVI DAVNIH DNI.

Tam se albanski dvigajo vrhovi,
in vsak z oblakom rahlim je odet,
kot da bi v zibel zmagoslavnih let
nazaj svetniški gledali duhovi.

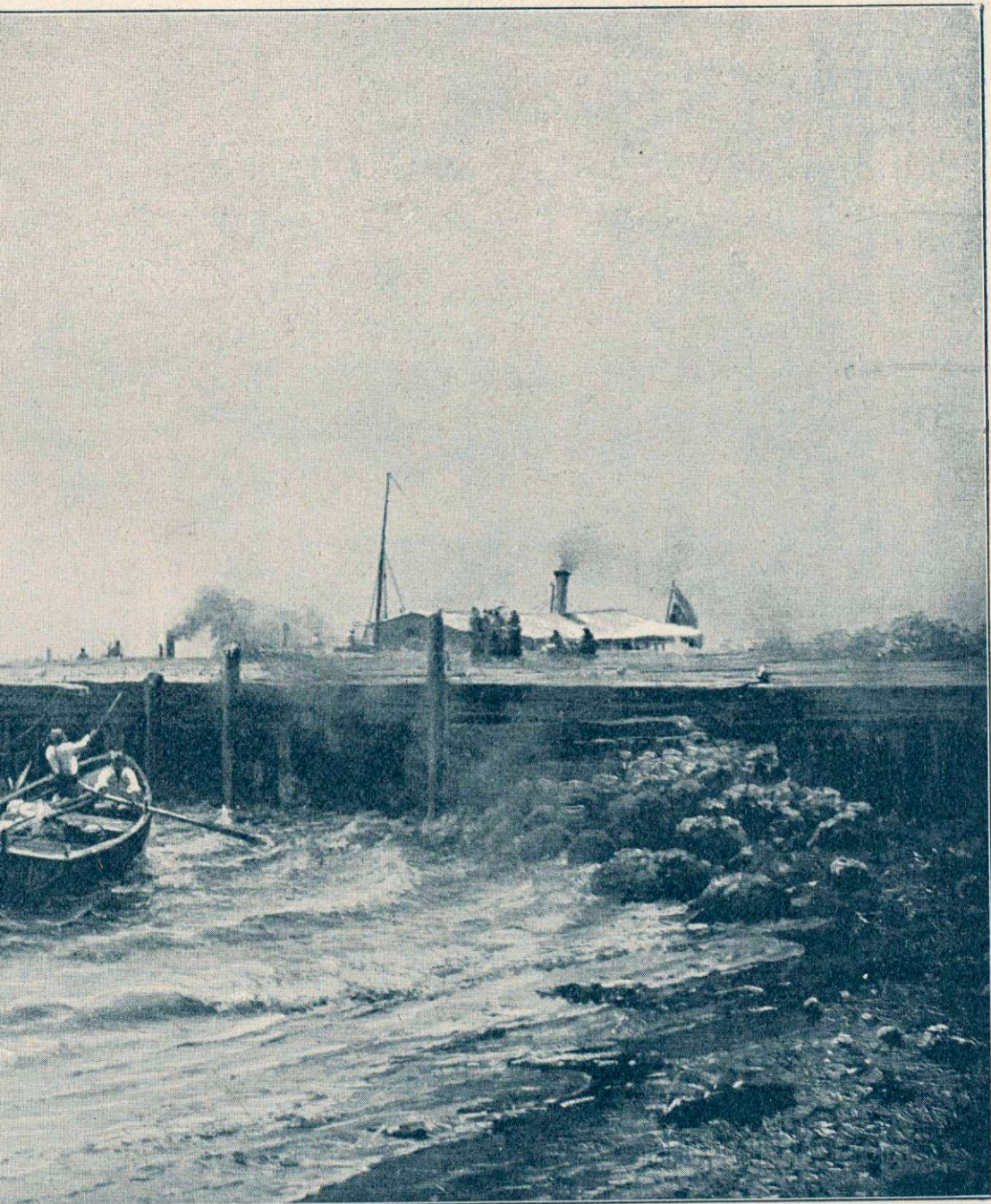
Šarlatna zarja z mehкими trakovi,
po potih gladkih siplje rožni cvet,
kot da bi, kakor nekdanj, tekla spet
svetniška kri med davnimi domovi . . .

A tam na strani — v kupih razvalin
leži nekdanji forum pred menoj —
ob životvornem deblu tram razpal.

Če vera v davno slavo iz trohlin
rodi se drugim . . . pa bi v tebe moj,
božanska Roma, duh ne veroval?

OČAKOVSKO PRISTANIŠČE.

A. SUDKOVSKIJ

DVOJNO ZNAMENJE.

In kaj je tvojih vzvišenih cerkva,
ki kneginji so slične velemožni,
ko v duši svoji, mnogokdaj otožni,
pred nami vsa se v zlatu lesketa!

Kar božjih hiš sem videl tam doma,
pa so podobne materi pobožni,
ki, v prstih velih sveti venec rožni,
za vzdihom vzdih šepeče do neba.

Ve skromne cerkve brez zlata in čara,
kaj neda ve ste znamenja trpljenja
in božjega in ljudskega nemara?

Ve katedrale polne hrepenenja,
pa znamenja ste mi častito-stara
Njegovega in našega vstajenja.

KO BI BILO MOČI...

Moj ljubi Božič, spet stojiš pred vrati!
Le pridi, duša moja te pozdravlja,
s teboj se vnovič ona noč pojavlja,
prelepa noč na betlehemski trati.

Čeprav lepó med rajskimi je svati,
čeprav Gospoda gori vse proslavlja,
nocoj nebeški vendar dom ostavlja
in z nami spet se kakor Dete brati.

In dasi krasno ti si, mesto rimsko,
nocoj bi rajši, ko bi bilo moči,
zapel pri svojih pesem kerubinsko.

Kako je bilo v betlehemski noči
vse tajno, milo in sanjavo zimsko...
In taka noč je danes v rojstni koči! —

V DOMAČEM KROGU.

Oko zaprem... in blažen sen zasnujem:
Domači vsi se zbirajo krog mene,
in vseh oči so vame zatopljene,
vprašujejo, in jaz pripovedujem..

— Moj sin, no, kaj si videl tam na tujem?
Vse, mati, vse! Le matere nobene...
— Kaj od dežele slišal si zelene?
Vse, Ivan, vse! Le bratov tam ne čujem.

— So dnevi bili dolgi mnogokrat?
Ne, kot minute, sestra, so bežali.
— A tožen si?... Samo zamišljen, mati!

— Nemara te je kaj zmotilo, kali?
Lepota rimska, ali ni se bati — — —
Odprem oko... ne vem, kaj so dejali.

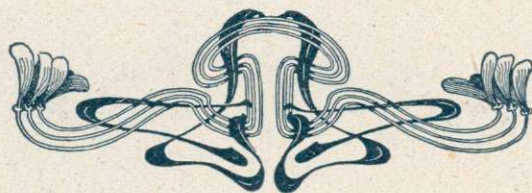
V KATAKOMBAH.

Po zemlji mrtvih hodim razorani,
čez neprisojne steze in predore,
čez te požete njive in razore —
grobovi prazni, vsi so razkopani.

Kot da pokojni v uri so neznani
ostavili na tihem te zapore
in dvignili se gori v svete dvore,
da bi na rajski sedli tron svečani.

In pride noč, in kmalu morebiti,
ko trupla naša bodo zakopali
grobovi tihi, temno-mahoviti.

In pride dan! — In zopet bomo vstali.
Nemara grozni? Ali vsi častiti?...
Tako kot smo v minljivosti sejali!

DR. E. LAMPE:

LONDONSKI IZPREHODI.

Ostende — Dover.

solnce je tonilo v ocean, z vsem bliščem se poslavljajoč od evropske celine, kakor kralj, ki si gre osvajat pol sveta, ležečega v temi in nevednosti, da ga podjarmi svoji oblasti. Bil je nepopisno krasen prizor. Lep je solnčni zahod na planinah, ko se rdečé visoki sneženi vrhovi kakor obliti s prozorno rožnato tancico. Vedno višje segajo sence, vedno ožji je svetli pas. Zdi se, kakor bi rastle sive pečine, da bi mogle še nekaj časa gledati v dobrotno solnce; svoja lica ponujajo, da bi jih pobožalo še nekaj zlatih žarkov, in žalostne padajo nazaj v temo, ko se odtrga od njih žareče solnce z zadnjim poljubom. Kakor bolesten, tožen zdih prirode pa zaveje komaj slišna sapica čez vrhove.

A krasen je solnčni zahod tudi na morju. Ocean, ki šumi ob bregovih Evrope in jej s pljuskajočimi valovi boža peščeno vznožje, odbija purpurne žarke v stotisočerih odsvitih. Velikanska vodna ravan je vsa živa, vsa gibčna, vsa trepetajoča. Tisoč solnčec pleše po njej, se potaplja in preliva, raja in odskakuje v vednem bliskovitem plesu. Za nami je stari kontinent s svojo štiritisočletno zgodovino, s svojimi prestoli in katedralami, dimniki in stroji. Pred nami pa je čista, azurna vodna plan, last nikogar in vseh, domovina onih, ki gredó v boj za obstanek brez doma in ognjišča. In daleč za to nepregledno ravnino, tam kjer se ravnokar svitajo prvi žarki jutranje zore, vstajajo k trudapolnemu delu drugi narodi, željni, da se poživé ob žarkih tega solnca, katero se potaplja pred nami. Vedno bolj se rdeči solnčna obla in se

pogreza polagoma pod obzorje. A prej se še razlije v ognjeno reko, plavajočo po morju v širokem traku do nas. Nekaj trenutkov — in izginilo je, kakor da bi ugasnil svetilko.

A onega veličastnega miru, ki zavlada na planinah po solnčnem zahodu, morje ne pozna. Zapljuskajo valovi, okoli nas pa zašumi večerno pristaniško življenje, ki ne pozna pokoja, kakor ga ne poznajo solnce, veter in morje.

Da, tu smo, v Ostendu, ob obali, ki privablja vsako leto tisoče ljudi polnih mošenj in bolnih živcev, da si tu preganjajo dolgi čas. Vse črno je elegantnega občinstva, ki se z nami šeta po široki promenadi na visokem nasipu in je vživalo veličastni pogled na solnčni zapad. Ozrmo se malo okoli sebe!

Za nami visoke palače v dolgi vrsti — sami hoteli, večinoma last bogatih delniških družb, ki znajo delati reklamo za morje, za obrežje in zase. Impozantne stavbe v flamski renesansi in v baročnem zlogu krepko zaslantajo ozadje obrežja. Mesto leži za njimi nekoliko nižje.

Nasip, na katerem stojimo, je namreč umetno sezidan iz mogočnih rezanih kamnov polosmi meter visoko in se razteza daleč ob obrežju, a tako, da je ob njegovem vznožju širok pas s finim morskim peskom posute marine, katera se polagoma niža in prehaja v plitvo morje. Tukaj v žametnem pesku polegajo kopališčniki in se igrajo otroci, ki z lopaticami rujejo po sipi, kopljejo jamice in jahajo na osličkih. Daleč vun v morje greš lahko, preden ti sega do vratu. Čez dan je vse živo tam spodaj. Delavni Belgijci, ki so bežali v poletni vročini iz notranjih s tovarnami napolnjenih krajev, da se nasrkajo hladnega morskega zraka, bo-

gati Nemci, ki čutijo potrebo, da se razvedré tu v svetovnem kopališču, bahati Američani, ki hočejo Evropcem pokazati veljavo svojega dolarja — ti so ona družba, okoli katere se sučejo celi roji drugih ljudi iz vseh krajev sveta, došlih sem, da one zabavajo in jim odvzamejo nekaj njihovega zlatega in srebrnega tovara. Živahni Francozi pa tudi tukaj diktirajo modo. 90.000 tujcev prihaja sem na leto za dalj časa, ako ne štejemo takih brezpomembnih potnikov, ki „gredó le skozi“, kakor na primer nocoj moja malenkost.

Vedno živahneje postaja ob morju. „La digue“, kakor zovejo nasip, se vedno bolj polni šetajoče se množice. V veselih gručah se izprehajajo dame in gospodje ali posedajo po klopeh. Kmalu zažare električne svetilke v dolgi vrsti ter z ostro črto režejo mejo med razsvetljeno zemljo in med temnim morjem, katero pošilja sem gor le šumenje valov kakor vprašajoče pozdrave. Pol ure se šetamo po nasipu, pa mu še nismo prišli do konca, ker se raztega še dalje do sosednje Mariakerke. Krasna paviljonska zgradba na višini obrne nase naše poglede — : to je letovišče belgijskega kralja, kateri tod preživlja marsikatero zabavno urico. Rad jo udari tudi doli v Pariz, medtem, ko državna zbornica premišljuje vladarske načrte. Premajhna mu je njegova dežela; rad bi jo raztegnil, če ne drugam, vsaj po Afriki. Bodi Kongo ali kaj drugega, vse je dobro . . . Belgijske tovarne izdelujejo velikanske množice blaga. Torej se morajo zamorci kultivirati, da bodo mogli pokupiti vse to, kar Belgijec naprede in nakuje.

Na sredi nasipa pa je dragocena letoviška palača. Velikanska koncertna dvorana je že napolnjena bliščečih toalet. Skozi stekleno steno vidimo z nasipa noter na vzvišani oder, poln gosli in tromb, v sredi pa dirigira energičen koncertni vodja. Šetajoč se zunaj dobro vidimo, kako maha, zdaj divje, kot bi hotel vse razbiti, zdaj zopet lahneje in pomirljivo, da zopet zbesni v nerazumljivi togoti.

Nekaj divnega je gledati takega koncertnega vodjo, ako godbe ne slišiš!

Zunaj pa vrši vedno bolj in bolj. Pod bleščečimi svetilkami na gladkem trotoarju se pomikajo šetalci in izprehajalke. Brez skrbi se zde vsi, srečni, bogati in imenitni. Od vseh vetrov so skup zneseni, raznih temperamentov in različnih stanov. Elegantno oblečen gospodič me motri skozi monokelj. Ne vem, ali je ameriški milijonar ali je londonski žepni tat — oboji so enako ponosni in igrajo svojo važno vlogo na tem svetu z vso mogočo imenitnostjo. In dame! Kdo bi naštel njih toalete? Ne veš, ali imaš pred seboj vojvodinjo ali glediško igravko. Tudi ne veš, ali je toaleta njena, ali je pa poslal lepo gospodično sem kak pariški modni salon, da dela reklamo za njegov najnovejši kroj.

Poleg največjega bogastva se kažejo vedno tudi senčne strani človeške družbe. A tu vidimo le zunanost, lepo, bliščečo, polno rafiniranih mikov, ki je produkt vsega, kar imenujemo moderno omiko. Tisoči delavnih rok so se morali truditi, da so ustvarili bogastvo, katero se tu sveti v briljantih in zlatninah, v svilenih čipkah in sijajnih salonih. Srečni posestniki se radujejo, uživajo, rajajo. In koliko jih gre le zato sem, ker „bon ton“ zahteva, da prežive nekaj tednov svojega življenja v Ostendu, kjer ima „velika“ družba svoj „rendez-vous!“

A ne ubijajmo si glave s takim premišljevanjem! Čas hiti. Ko bo deset ura proč, moramo biti že v pristanišču, da se vkrcamo na parobrod, ki vozi na Angleško. Počasi šetamo z nasipa doli v mesto.

Ostende je približno tako velik, kakor Ljubljana, morda še kaj manjši. Vendar je za Antverpo prvo belgijsko pristanišču. L. 1722. so tu s pomočjo cesarja Karla VI. ustanovili „Družbo za Vzhodno in Zapadno Indijo v avstrijskem Nizozemstvu“, a že čez 9 let so jo Angleži in Holandci uničili iz zavisti. Pod avstrijsko vlado so tu izkopali velike nove basine za ladje. Pozneje seveda je Avstrija tu izgubila vso oblast. V novejšem času je belgijska vlada mnogo storila, da dvigne pristanišče.

Ko hitimo v pristanišče, zasluži našo pozornost veličastna nova stavba iz belega

kamna v gotskem zlogu: cerkev sv. Petra in Pavla. Stara cerkev, ki je stala tu že osemsto let, je l. 1896. pogorela; zdaj jo bo nadomestila krasna zgradba.

Trikrat na dan vozi parnik iz Ostenda v Dover. Iz vlaka stopiš naravnost na ladjo. To je direktna zveza med Londonom in Carigradom, ena najvažnejših svetovnih prometnih prog.

Parnik zapiska s tistim grozno slabo donečim glasom, ki priča, da pri novejšem tehničnem napredku niso vselej sodelovali estetiki, in se začne pomikati iz pristanišča. Ob strani pustimo visoki svetilnik, in kmalu je za nami obrežje.

Krasen je pogled na razsvetljeno šetališče ob morju. Kakor bi na morju plaval svetel pas in se izgubljal v temno višino. V čarobni polsvetlobi se dvigujejo zadaj obrisi palač, fantastično migljajo negotove konture. Vedno manjši so, vedno bolj se zlivajo v belkasto meglo. Kar se ladja obrne, svetloba izgine, in pred nami je črna, obupna noč. Valovi vdarjajo ob parnik, hladna morska sapa zaveje, in prav čuti se, kako nas ženejo naprej bliskoviti obrati šumečega propellerja.

Z Bogom, Evropa!

Izgnanci.

Na krovu je stalo nekaj oseb, tesno zavutih v dolge halje. Gledali so tiho s krova v šumeče valove, ki so brezupno, a trdovratno butali v naš parnik. Od temnega ozadja so se v brezzvezdnati noči dobro ločevali črni obrisi. Spoznal sem jih kmalu po obleki in obnašanju —: Bili so francoski izgnani redovniki.

„Veter brije, kakor pozimi, monsieur l'abbé“, nagovorim mlajšega sopotnika, izposojujoč si po starem običaju od vremena povod za razgovor. Prvotno nezaupnost je kmalu premagala prirojena francoska zgovornost in živahnost.

Ko so jih izgnali, jih je nekaj ostalo v Belgiji, nekaj jih pa gre na Angleško v samostane svojega reda.

„Kako je pa bilo, ko so vas izganjali?“

„Ko je bila sklenjena nova društvena postava, smo prosili avtorizacije, katero nam je vlada odbila. Ukazali so nam, da moramo do gotovega dne zapustiti samostan in šolo. Ker smo bili v svoji posesti, se nismo hoteli umakniti. Poslali so nad nas oboroženo silo. Določenega dne so bili vsi redovniki zbrani v kapelici. Učitelji so šli pa v šolo, kakor vsak dan. Prišel je vladni komisar v šolo ter pozval učitelja in učence, da naj zapuste prostore, v katerih odslej nimajo več nobene pravice. Učitelj je ugovarjal: ‚Te otroke so mi izročili starši, da jih poučujem. Moja dolžnost je, da pri njih vztrajam. V imenu staršev teh otrok ugovarjam, da se moti pouk v teh prostorih, kateri so naša last in namenjeni edino le pouku in vzgoji. Umaknemo se le sili.‘ Nato so prišli orožniki in odvedli prestrašene otroke s silo iz šole, učitelja pa s sirovo silo vlekli čez prag. Vladni komisar je potem šel iskat drugih redovnikov v kapelo. Vrata so bila zaklenjena, a redovniki so molili. Težki udarci so zazveneli ob vratih, katera so se vdala, in v kapelo so vdrli orožniki. Komisar je pozval redovnike, da naj zapuste kapelo, katera je odslej last republike. Vstal je prednik in svečano ugovarjal proti nasilstvu na svetem kraju. ‚Naša poštena last so ti prostori, v katerih služi Bogu naš red že sto let. Najmanjšega prestopka proti postavam nam ne morete očitati, nikdar se nismo vmešavali v politična vprašanja in v miru smo hoteli tu končati svoje dni. Ne gremo iz teh prostorov radovoljno, ampak se umaknemo le nasilstvu.‘ Nato so orožniki vsakega posebej iztrgali iz klopi in tirali iz svetišča. Solze so nam stale v očeh — bil je najžalostnejši dan našega življenja! Hélas!“¹⁾

Prekinil je svojo pripoved za nekaj trenutkov.

„Bila sta tudi dva bolna patra vmes. Morali so ju odnesti. Postavili so ju na ulico!“

„Ali ste mirno dopuščali, da so tako delali z vami? Pri nas . . .“

¹⁾ Hélas (izg.: elás) = oh, gorje!

„Kaj smo hoteli? Sila je v rokah nasprotnikov. Na ulici se je zbralo vse polno radovednega občinstva. Matere naših učencev so prišle pred samostan in vpile nad orožniki, otroci so jokali, in ko smo prišli mi na ulico, so se dvignili iz množice glasni klici: „Vivent les pères!“¹⁾ A pripravljena je bila tudi protidemonstracija. „A bas la calotte! Vive la republique!“²⁾ so začeli rjoveti. Nastal je tepež med množico, a mi smo šli v vrsti, ne oziraje se na nobeno stran, proti kolo-dvoru.“

„Čital sem v časopisju dovolj takih zgodb“, pristavim; „najgrje je bilo, da so se tako sirovo vedli vladni organi tudi proti redovnicam. Ali so vas tudi tožili? Mnogo redovnikov je bilo obsojenih zadnji čas.“

„Seveda so nas postavili pred sodišče. Hoteli so nas obsoditi kot revolucionarje, češ da smo nahujskali ljudstvo k demonstraciji proti republiki, a seveda niso dobili dokazov. Nato so bili kaznovani učitelji po 50 do 200 frankov, ker so brez avtorizacije poučevali deco.“

„To še ni veliko“, sem pripomnil. „Gospodje so jako prijazni, da vas ne gilotinirajo. A mislim, da bi vaš monsieur Combes igral tudi vlogo kakega Marata, ako bi mu kazalo. Francozi so najvljudnejši ljudje na svetu, kadar niso krvniki.“

A opazil sem takoj, da je ta opazka ostro zbodla narodno občutljivost mojega tovariša, katere se Francoz nikdar ne iznebi. Zato sem pristavil:

„Ne morem verjeti, da bi propadel ta narod, ki je tako nadarjen in pri vseh svojih pregrehah tako sprejemljiv za vsako idejo. Francoska iznajdljivost je neizčrpna, in njihova nesreča je le ta, da hočejo vsako novo stvar, bodi še tako frapantna, preizkusiti na lastni koži. Kaj pa vi sodite o bodočnosti?“

„Prihodnjost je v božjih rokah.“

¹⁾ Vivent les pères (izg.: viv le per) = Živeli očetje!

²⁾ A bas la calotte (izg.: A ba la kalót) = Doli s čepico (duhovsko), pomeni: Doli z duhovniki! Vive la republique (izg.: viv la repiblik) = Živela republika!

„A ne tako, da je ne bi človeške roke mogle zboljšati ali poslabšati. Zlasti državno-pravne izpremembe imajo svoj vzrok v sklepih večine, in ti niso nič drugega, nego rezultanta iz svobodne odločitve posameznikov.“

„Ah, molčite mi o svobodni odločitvi v politiki! Slabo nagnjenje zmaguje vedno in poteguje mase za seboj z nevzdržno silo.“

„A zakaj? Ker znajo agitatorji za slabo stvar porabiti vsa sredstva, ker gredo med ljudi, ker delujejo z besedo in pismom ter imajo organizirane odbore. Petindvajsettisoč organiziranih prostozidarjev ne morete premagati drugače, kakor da jim postavite nasproti vsaj petindvajsettisoč enako delavnih in organiziranih katoličanov. — Poglejte Nemce!“

„Kar je pripravno za Nemce, ne velja za Francoze. Ves ljudski značaj je različen. Mi Francozi, povem vam, smo danes hudobni kot satani, a postanemo takoj lahko najkrotkejša jagnjeta.“

„To je mogoče, a dvomim, da bi se kar samo od sebe tudi izvršilo. Vsa javnost je danes na Francoskem prepojena s protikrščanskim duhom. Katoličani ste se zaprli v samostane, ste izgubili stik s svetom, in ta je šel preko vas.“

„To je res v nekem oziru. A ni bilo mogoče drugače. Po konkordatu ali bolje: po samostalnih določilih, ki jih je pridejala konkordatu, je dobila država vso oblast v cerkvi: imenovala je škofo in župnike ter se vmešavala že doslej v vse cerkvene stvari. Najbolj energični in delavni duhovniki so bili od prostozidarske vlade vedno potiskani v stran in so šli v samostane, kjer so upali, da dobe primernejši delokrog. Ker so državne šole brezverske, nam je bil delokrog določen: Posvetili smo se mladinski vzgoji. Ker se zdaj na Francoskem toliko zakonov ločuje in razdružuje, smo ustanovili konvikte, v katere so nam tudi brezverski starši radi izročevali svoje otroke, za katerih vzgojo je bilo pri njih v žalostnih družinskih razmerah slabo preskrbljeno. Prihodnji rod bi bil na Francoskem zopet krščanski, ako ne bi bili nasprotniki zdaj izrabili svoje premoči,

da s silo zatró svobodne krščanske šole in izženó iz države krščanske učitelje. Zdaj so starši prisiljeni, da morajo pošiljati svojo deco v državne šole, v katerih se namestu krščanskega nauka poučuje neka ‚meščanska morala‘ od ljudi, ki porablajo to priliko, da se iz vere norčujejo. Pauvre France!“¹⁾

„Ravno v tem se vidi, da je treba tudi bojevite organizacije, katera je nasprotnikom kos na vseh poljih javnega življenja. Vi bi se bili morali organizirati kot katoliška republikanska stranka z radikalno-demokraškim programom, pustiti stare zgodovinske tradicije z njih plemiškim nakitom ter se okleniti delavstva. Ko je Gambetta agitiral za ‚suffrage universel‘,²⁾ bi bili vi agitirali z njim, pa vas ne bi bile radikalne struje podrle.“

„Kaj pa mislite! Katoličani se vendar niso mogli zediniti z revolucionarnimi lopovi! Ali ni republika vzrasla iz nasilja in krivic? Z ljudmi, ki so požgali Tuilerije, z roparji, ki so prelivali nedolžno kri, se vendar niso mogli bratiti pošteni ljudje!“

„Ne bratiti se ž njimi, ampak jih ustavno premagati! Francoski katoličani so se vedno tako zvesto izogibali družbe roparjev in lopovov, da so bili ti vedno gospodarji položaja. Mislili so, da se umažejo, ako se spuste ž njimi v političen boj, in v zahvalo za to, da so jih puščali tako pri miru, jih zdaj lopovi izganjajo čez mejo! Ni pametno, da še zdaj marsikateri katoličan kaže svoje monarhistične težnje.“

„Pardon, monsieur, vsak pošten človek je monarhist, samo povedati tega ne sme.“

„Jaz bi se izrazil drugače: Vsaka stranka, ki je v republiki v manjšini, je monarhistična, ker kdor dobi v republiki oblast v roko, porabi vsa sredstva, da si jo tudi ohrani ter zatira nasprotnike z vsemi silami; ‚le coup d'État‘³⁾ je zato vedno upanje in tolažilo onih, ki so spodaj. Oblastniki pa strašijo

1) Pauvre France (izg.: povr Frans) = Uboga Francija!

2) Suffrage universel (izg.: sifraž iniversel) = splošna volilna pravica.

3) Coup d'État (izgovori: ku d'etá) = Staatsstreich, silovita državna izprememba.

neprenehoma s pretvezo, da je ‚republika v nevarnosti‘ ter s tem izgovarjajo vsako nasilstvo. Zakaj so Francozi sploh uvedli republiko? Ne zaradi demokracije, kajti Anglež je stokrat bolj demokratičen kakor Francoz, pa je čisto zadovoljen, da nosi obrtna tvrdka ‚Velika Britanija‘ monarhistično varstveno znamko. Francozi ste republikanci, ker ste tako aristokratski, da nobeden ne trpi, da bi drugi imel višji naslov ali več pravic. Iz same medsebojne zavisti in prevzetnosti so postali Francozi ‚vsi enaki‘. Vsak ne more postati kralj, a predsednik republike ali vsaj minister postane lahko vsak; in ker ima vsak Francoz sebe za najpopolnejšega in najduhovitejšega človeka na svetu, je vsak tudi republikanec, dokler misli, da bo mogel v republiki splezati kvišku in druge pestiti. Tisti, ki najbolj upijejo: ‚Vive la republique!‘ bi najrajši postali diktatorji kakor Napoleon. Samo da nima vsak tiste sreče in bravure, kakor Bonaparte!“

„Vi se norčujete iz naših slabih strani“, pripomni Francoz rezko. „Pustimo to! Inozemci ne boste nikdar umeli Francozov! Nekaj skrivnostnega je v njih značaju. Drugi narodi ste preveč prozaični, da bi mogli čutiti tako globoko! Ti-le Angleži na primer so popolne puščobe. Njih svetovno nazarje je enostavno in preprosto, kakor kak čevljarski račun. V Francozih pa vse kipi, kakor v mladem vinu. Najstarejša hči katoliške cerkve blodi v tujini in živi v pregrehah, pa se vedno zopet povrača nazaj v materino krilo.“

„Zares po čudnih potih hodi vaša lepa domovina. Vedno sem občudoval francosko požrtvovalnost. Nobena dežela na svetu ni dala zunanjim misijonom toliko blagovestnikov, ki so brez strahu šli v smrtno nevarnost. Nikjer se ne vidi toliko ustanov blagotvorne krščanske ljubezni. A nasprotno tudi nikjer ni več krutega nasilja in frivolnega vživanja, kakor v deželi Ludovika Svetega in Device Orleanske. Po prvi revoluciji je kmalu nastopila želja po redu in po cerkvi, a bojim se, da sedaj ne bo tako: Francija ima za seboj celo stoletje protikrščanskega

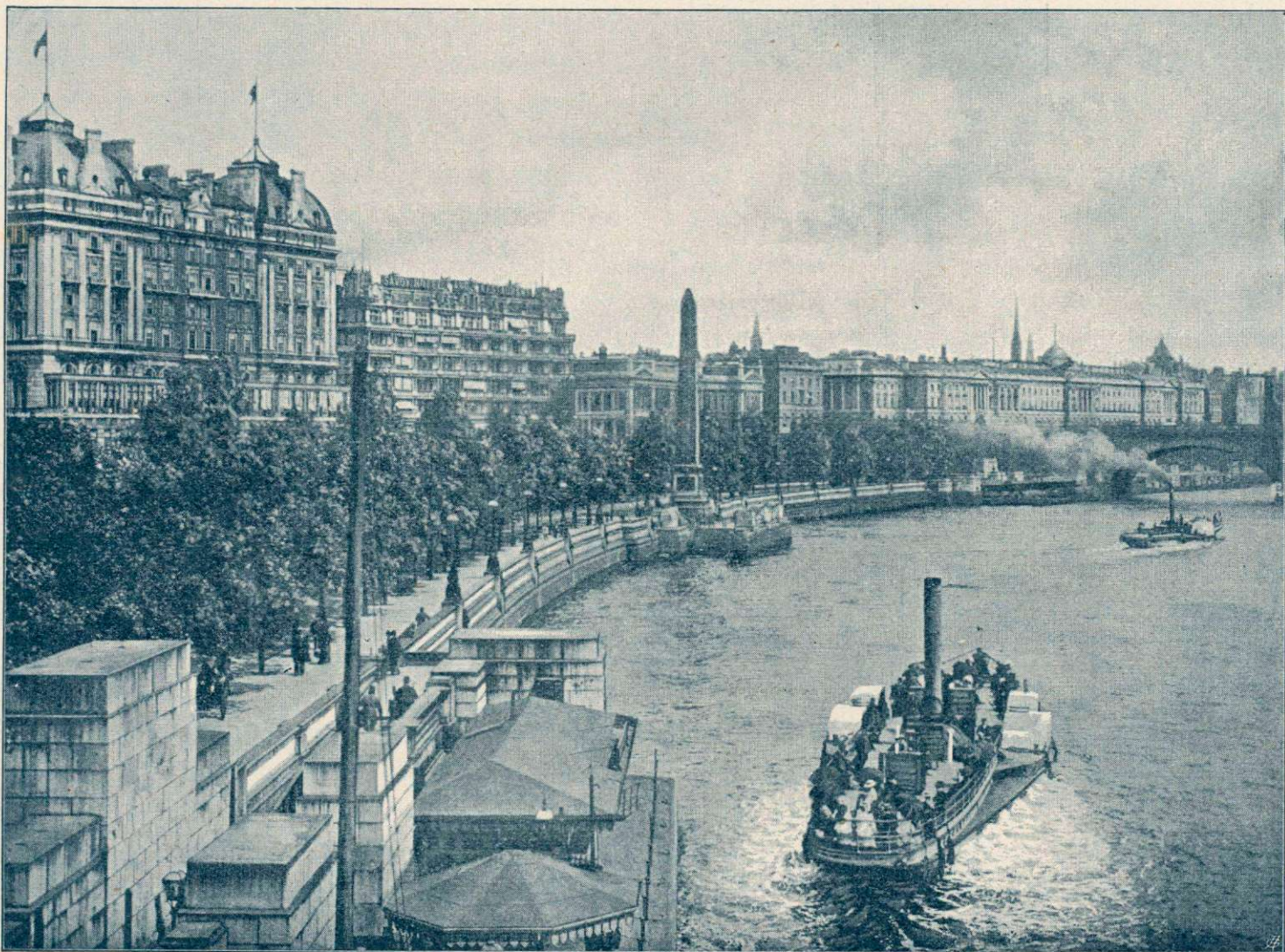
razvoja, in celi rodovi so vzgojeni v modernem poganstvu.“

„A mi verujemo v Francijo in zaupamo v plemenito srce našega naroda. Kar je lepo in vzvišeno, kar je junaško in viteško, je vedno napolnjevalo francosko srce s plamtečim navdušenjem. Mi verujemo v milost in previdnost!“

„Ali upate tudi vi, da pridete nazaj v domovino?“

sejali francoski izgnanci. Ali ni svet velik? Ali ni treba delavcev povsod? Opirajo se dežele na Daljnem Vzhodu, ki hrepene po evangeliju. Tja pojdemo in se posvetimo delu in žrtvam. — A kako, da se Vi tako zanimate za nas?“

„Ker hodimo tudi mi po podobnih potih in ker je še vsak preobrat na Francoskem imel velik vpliv na druge dežele. Danes moja domovina sprejema gostoljubno vaše

LONDON: THAMES-EMBARQUEMENT.

„Da, trdno upamo vsi. Lepa Francija se bo nekega dne zbudila iz težkega, mrzličnega sna in nas bo zopet poklicala nazaj. In če ne? Če prej umremo? Kakor mi zdaj hitimo čez morje, tako so ob veliki revoluciji bežali francoski duhovniki na Angleško. Tuja dežela je gostoljubno sprejela nje, katere je v zaslepljenem srdu izgnala domovina. — In glejte: Sedanji katolicizem na Angleškem kaže marsikateri sad iz semen, ki so jih

izgnance; a svoj čas je tudi Francija sprejemala gostoljubno izgnane Poljake, in kdo ve, kaj še prinese bodočnost?“

„In kam potujete?“

„Tudi jaz grem za nekaj časa v veliki Babilon ob Temzi, ker so mi tla na kontinentu prevroča!“ —

Veter je vlekel vedno bolj od severa sem. Skozi suktnjo je pihal, da nas je zeblo. Polnoč je že davno minila, nobene zvezde ni bilo

nikoder. Stopili smo dol po stopnicah, kjer so potniki dremali okoli miz in na blazinah. Komaj čutno je potresal propeller ladjo in le semtertje se je začulo šumenje valov. S stropa je visel „European Express“. Izkušal sem nekoliko brati pri slabi razsvetljavi, a kmalu sem se tudi jaz stisnil v kot. Še nekaterokrat sem začutil, da se je ladja nagibala na desno ali na levo, vedno bolj je ginila zavest, in slednjič so se mi zlile v eno samo meglo vse francoske revolucije in sutane, ostendska bliščoba in morska puštinja.

Utrujene ude objema prijetno čuvstvo vedno globjega polsna. Istina in sanje se mešata v fantastičnih zvezah. Farewell! ¹⁾ Lahko noč! . . .

Kar pa me vzdramijo ropotajoči koraki na stopnicah, kovčegi in zaboji se hirešče premikajo, in ko se ves zaspan ozrem, zapije črn umazanec z divjim glasom:

„Dover! Get up, Sir!“²⁾

To so pristaniški postreščki. Hvala lepa za tako ljubeznivo postrežbo ob pol treh zjutraj!

Hitro se nekoliko umijemo in kmalu smo na angleških tleh. Vlak že čaka ob obrežju. Še carinskim uradnikom se moramo predstaviti s svojo prtljago. Urno premeče mojih par stvari ter reče mehanično:

„Tobaco?“³⁾ — „Vse pokadil!“

„All right!“⁴⁾ — Na vsaki državni meji so me vprašali, če imam kaj tobaka, ker to zelišče je glavni zadržek pri potovanju. Hvala Bogu, da ga nisem imel!

¹⁾ Farewell (izg.: feruel) = Z Bogom!

²⁾ Dover! Izstopite, gospod!

³⁾ Tobacco (izg.: tobeko) = tobak.

⁴⁾ All right (izg.: Ol rajt) = prav, dobro,

Z debelo kredo naredi križ čez kovčeg — znamenje, da mi je odprta pot v Veliko Britanijo. Z naskokom se polastimo kupejev v vlaku in čez nekaj hipov drdramo že naprej proti Londonu.

Dover se vzdiguje na skalnatem obrežju ob morju. A danes se ga ni videlo čisto nič: vse je bilo temno. V vozech je bila že čisto druga družba. Precej dobrosrčen Londonec je naročil leseno škatljo, iz katere se je počasi pokazala cela čajna naprava. Ravno se je pripravljaj, da izpije čaj, kar se vlak požene, in pol čajne steklenice se mu polije po obleki. S tistim pristno angleškim smehljajem, o katerem ne veš nikoli, ali je bolj melanholičen ali ironičen, je gledal na svoj ponesrečeni zajutrek ter ravnodušno izpil ostanek.

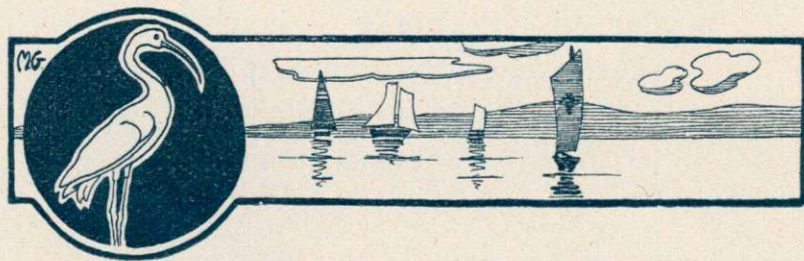
Gladko je tekkel vlak skozi gričevito ozemlje južne Anglije. Sen je ginil, ko je vstajalo solnce. Zavozili smo med hiše, sirovo zidane iz opeke in neometane, vse enake, različne le toliko, kolikor se ločijo med seboj stari zarjaveli krajcarji. Vedno več jih je, vedno daljše so vrste; to niso več vasi, to niso le mesta, ampak to je celo morje hiš, skozi katero po visokem nasipu puha lokomotiva. Borna stanovanja delavskih rodbin, prava puščava v zidove zložene opeke! Brez konca in kraja. Samo da so hiše vedno večje, kakor bi rasle, čimdalje hitimo.

To je London. Več kot pol ure se že vozimo po mestu. Slednjič obstanemo v celem gozdu vozov in lokomotiv.

„Cannon-Street-Station!“

Kmalu stopim izpod visoke fasade kolo-dvorske palače. V srcu Londona smo. Pod nami se razteza široka, s palačami obdana ulica.

(DALJE.)

JOŽ. BEKŠ:

REKRUTOVE PESMI.

1.

Kaj bo pušeljč rožmarina?
V letih treh se posuši!
Srce naj kot zdaj ostane,
in ljubav, ki v njem gori!

2.

Kakor belo-rdeče rože
se nasmihate z neba,
jaz bi stopil na planino,
kadar dihate z neba —
oj oblaki, oj sokoli!

Jaz bi stopil na planino
in utrgal vas z roko,
na srce prižel vas burno,
da bi lažje mi bilo —
oj oblaki, oj sokoli!

Kakor belo-rdeče rože
v duši zaiskri spomin,
ki od vas je mnogo lepši
in silnejši od planin —
oj oblaki, oj sokoli!

3.

Jaz moram hiteti, hiteti,
za goro nagiblje se dan;
na jugu pojó mi škrjančki,
jaz pa sem tih in bolan.

Bolan, a ne morem umreti ...
Živela nebeška jesen,
jaz bi na obraz te poljubil,
in naj še tako bo leden.

Jaz bi na obraz te poljubil
in mirno zaprl bi oči,
nad mano podé se oblaki,
v daljavi gozd črni šumi...

4.

In če bo treba
skočim do neba,
kadar trobenta zapoje:
Fantje vstanite,
v vojsko pojdite,
v boju umreti sladko je!

Kdo bo za mano,
mrtvim prerano,
solzo z oči si otrl?
Morda z dovtipi
bi me zagrebli:
Mrtev je, ker je — umrl.

5.

Gremó — a časa ni za slovo,
na ustnicah pesem umira,
srce je polno nemira
in lice nam je blede.

Bog ve, kam vodi nas dolga pot?
Ah luči nikjer in nikjer pristana —
mladost neužita — bodočnost neznana,
in tuji obrazi vsepovsod.

Par vriskov zamrlih — in vlak
skozi noč nedogledno sopiha;
ni čuti zdravic, ni slišati vzdih,
na dušo pada boleost in mrak...

IVAN IVANOVIČ:

ČAROVNICA.

PRIPOVEDKA.

o je bilo nekda, v davnih časih...

Na selo je padla zimska noč, jasna in mrzla, kot so decembrske noči na Dolenjskem. Nad raztrgano streho Pristave se je pokazal dim, kot vsak večer po navadi, in stara Pristavka-čarovnica — se je vzdignila na njem, kot so to vedeli sosedge, da vsak dan zvečer med tem dimom odide čarovnica na Klek, kjer se v jasnih luninih nočeh zbirajo vse čarovnice, kar jih ima ta zemlja. Iz kočice Pristave je stopil malo za tem njen pastorek, mlad, lep fant, Jane, zaukal je veselo na glas, kot ukajo mladi, lepi fantje, in odmevalo je čez sneženo vas tja do gozda in po gozdu; zaprl je Jane trdno vrata in je odšel po ozki, shojeni stezi za vasjo nizdolu v dolino k svoji zaročenki Mani... Vsi so to vedeli, da je tako, celo selo, in vsak večer se je to godilo. Ljudje so na skrivnem to pravili v pozimskih večerih, dedje so o tem modrovali pri gorkih pečeh, pripovedovali so o čarovnicah, in ko so deli pipe iz ust in spustili dim pod nizki strop, so rekli: Nujte, ravno tako se dvigne čarovnica; nihče je ne vidi, ko jaha metlo in jo odnese med oblaki na Klek. — Potem pa so navadno umolknili, ker so vsi vedeli, da imajo v vasi čarovnico, hudo, črno, škodljivo vsakemu, ki se ji zameri, ali jo celo skuša zasledovati. Tudi govoriti se ne sme naravnost o nji, ker se ne ve, če je blizu; če bi slišala, razsrdila bi se in škodovala pri živini ali na polju. Otroci so o tem slišali in so postajali včasih zvečer, kadar so bili temni večeri, pred hišami in gledali, kdaj se prikaže nad Pristavo dim, ki se na

njem dvigne čarovnica, in čakali so z radovednimi-nevednimi obrazi, če bi jo bilo mogoče zagledati, kako sedi na metli in se med dimom dviguje više in više, dokler ne izgine v večere nad vasjo, kje v oblakih... A prišli so dedi in prijeli so otroke za ušesa ter jih zapodili v hišo. Postali so dedi sami pred kočami za čas in pomrmljali nad otroki: Kaj boš dražil, maté, čarovnico? Boga zahvali, da te ona pri miru pusti! Naj bo že poljska ali mlečna, ti škoduje baba-čarovnica, pride ti ponoči sest na prsi v podobi môre, a na polju pobije toča, ko je žito v najlepšem klasju, krava dobi ovčec, ne dá mleka, in ne jé in — kdo ve, kaj še zna storiti baba-čarovnica, da ti škoduje...

Skoraj v vsaki vasi imajo čarovnico. Stara je in grda in doma je v raztrgani bajti; vsi jo poznajo, da je, kar mislijo, pa molčé o nji, ker se bojé... Kadar v hlevu svinje môra tlači, se jezé natihoma nad njo, ne imenujejo je z imenom, ampak ji pravijo „baba hudobna“. Nad hlevna vrata naredi gospodar „morsko nogo“, da bi se môra zbala in bi si ne upala več blizu. Če krava ne dá mleka, ali če ima ovčec, gre ded v hlev in povabi čarovnico „na veselje“. Drugi dan pride gotovo v hišo stara baba, sram je je, poveša oči, ruto ima naprej zavezano in nerada govori, ker vsi v hiši vedó, da je ona baba-čarovnica, ki je „naredila“. Nekoč je dobil hišni gospodar v hlevu za vratmi krastačo in jo prebodel z vilami. Drugi dan je bila vaška čarovnica bolna in ni mogla iz hiše. Nevarno je tako odganjati čarovnico, ker rada škoduje. Kadar pobije na polju toča, zdihujejo vaščani in tarnajo, ženske jokajo, ko pobirajo s srpom zadnje ostanke po polju in ni snopu snop podoben, in

dedje zmajujejo z modro glavo, in hišni očetje pa se jezno ozirajo na kočo, kjer prebiva čarovnica in govore: To bi jo . . . In dedje svaré: Pusti, samo dražiti ne . . . In ženske zdihujejo: Saj vemo, odkod je prišlo . . . In pride čarovnica sama med nje, miluje jih in tarná z njimi, in nihče ji ne reče besede, da ne bi se znosila drugič nad njimi in jim škodovala še več. Samo ženske ponavljajo svoje besede: Saj vemo, odkod je prišlo, od daleč to ni . . . In ne pogledajo čarovnice, da ne bi vedela, da mislijo nanjo . . .

Tako je bilo tudi v našem selu. Vsi so vedeli, kako je, in so rekli: Zakaj pa nji nikoli toča ne pobije in njena krava ni nikdar ovčcáva? Vsi so prikimali, da je tako. Nekateri so kleli na skrivnem, ker so se bali žen, ki so verovale na to, da se čarovnice ne sme kleti, češ: Zvedela bo in ti „naredila“. Vedno je bilo kje „narejeno“; pripovedovali so različne stvari. Čarovnice se boj, pa boš svoj — tako so rekli izkušeni ljudje, in od starih časov je to veljalo.

Na večer se je torej nad Pristavo pokadil dim, in baba-čarovnica se je vzdignila na njem, pastorek Jane pa je stopil iz koč, zaukal veselo na glas in odšel v dolino k svoji Mani. Psi so zalajali in utihnili; lučce po kočah so pogasnile in noč je pokrila vas, kot da bi spala med visoko travo, pod šumečimi drevesi, sredi zlatega polja. Otrokom se je sanjalo o čarovnici in so včasih ponoči zajokali, da jih je morala mati poklicati po imenu, in so se zbudili iz sanj in so vedeli, da so blizu matere. Starce je v nočeh tlačila môra, zato so si devali steklo pod glavo in dva noža navskriž, da bi se v steklu zagledala môra, zbala bi se in zbežala. Starke so kašljale in molile pozno v noč na molke, da bi rešile in obvarovale hišo domačo nesreče.

Pogasnile so luči po vasi in bilo je, kot bi jo bil zametel sneg in bi vse zaspalo v nji. Koče so vso zimo nosile na strehi velike bele snežene kape, izpod njih pa so gledali črni oboji. Taka so pozimi sela po Dolenjskem. Po vasi je šel „vaški mož“ Maruh;

kučmo je imel globoko na obrazu, da ni zeblo v ušesa. Prišel je do krčme in zavil v vežo . . . Trije možje so sedeli v hiši pri mizi in pili po vrsti prepaljenca. „Vaški mož“ ima prvo besedo v vasi in je odgovoren županu za mir, pri njem se pritožujejo sosede, če delajo drug drugemu prepír ali škodo. „Vaški mož“ je prisedel k trem možem, ki so ga pozdravili z isto besedo, kot se po navadi pozdravlja v krčmi: E, ná, Maruh pij! . . . Bili so to kum Andrej, sosed Višnja in krčmar sam. V vsaki vasi je krčmar, da prodaja prepaljenca in se pri njem zvečer povasuje in pogovori. Sedeli so pri mizi in njih glave so kimale, približale so se počasi k mizi in se hitro dvignile, kadar so z nosom trčili ob mizo, kajti tudi „vaški mož“ je bil že pijan, in kum Andrej je stegoval glavo, kakor vselej, kadar je bil pijan, in sosed Višnja je že nekaj dni posedal pri krčmarju. Imeli so črne kučme na glavah, in kum Andrej je imel tudi pasico okoli vrata, da si je zavil ušesa, ker je najhujše, če v ušesa zebe. Vsem trem so bile zlezle kučme na obraz, da ni bilo nobenega videti razločno, kajti tudi leščerba je slabo svetila pod stropom; le zdajpazdaj se je pokazal izpod kučme dolg rdeč nos, a poznati se ni moglo, ali je to nos kuma Andreja, ali krčmarjev, ali ima takega sosed Višnja ali Maruh . . . Kadar se je vzdignila kaka glava, so se prikazale nerodne ščetinaste brke; samo kum Andrej ni imel brk, bil je že star in stari možje nosijo čisto obrito lice, kot se spodobi starim možem, da imajo mladi spoštovanje do njih in vidi vsak, da so modri in resni, kot se spodobi starosti. Tiščali so glave na sredo mize vkup in se prepírali, kajti kum Andrej in sosed Višnja sta že zvečer začela v krčmi prepír in se prepírala že cel večer. Vse štiri glave so zdajpazdaj trčile vkup in se hitro razmaknile, samo glava kuma Andreja je silila še naprej naravnost proti sosedu Višnji. Ponavljalo se je to, da so se glave zbližavale, trčale in se umikale . . . Vmes pa so se prikazale nerodne debele roke in med njimi velika roka Maruhova z velikim palcem, ki je bil po-

doben tepki. Nekoč je bil Maruh nakladal škrinjo, pijan je bil, vzdignil je škrinjo, izpodletelo mu je na palec, in palec je postal velik in neroden in je bil podoben tepki. Zdajpazdaj se je kak nos zadel ob velike debele roke ali pa ob nerodni palec in glava se je odmaknila nazaj... Tako so se prepirali in vpili vse naeno, da ni bilo mogoče razločiti, kaj trdi kum Andrej, kaj ponavlja sosed Višnja, kaj hoče povedati krčmar, in kaj pripoveduje „mož“ Maruh.

„Jaz sem ji boter“, trdi kum Andrej in stega glavo čez mizo daleč proti sosedu Višnji.

„Kaj boš ti govoril, če si ji prav boter, ti ne boš nič govoril“, ponavlja sosed Višnja in moli debele roke čez mizo naravnost proti glavi kuma Andreja.

„Jaz bom govoril, jaz sem ji boter“, ponavlja kum Andrej; „a ne bo tvoja, če jaz rečem, ker sem jaz boter, pa ne Maruh pa še kdo drugi tudi ne.“

„Pa bo moja in bo, pa je mir besedi“, veči sosed Višnja in pomakne roke dalje proti kumu Andreju.

„E, ne boš imel Mane, ne boš...“ trdi smehljaje kum Andrej in se prime za nos in stegne glavo proti Maruhu.

„Ko jo bom, pa jo bom“, trdi sosed Višnja. „Kaj praviš ti, Maruh?“

Maruh je pokimal z glavo in položil roko z nerodnim palcem na sredo mize ter rekel:

„E, boš jo imel, Višnja, boš; zakaj pa ne, saj si mož; vdovec je za devet fantov.“

„Ne boš“, je rekel kum Andrej in pomolil svojo glavo tako globoko med druge tri, da so se glave trčile, in da je sosed Višnja s svojo debelo roko prevrnil posodo s pijačo po mizi, Maruh pa je zadel z nerodnim palcem v nos kuma Andreja.

„Ná, zdaj pa imaš!“ je rekel sosed Višnja in postavil prazno steklenico pokoncu, in kum Andrej se je prijel za nos in umaknil glavo.

„Pa jo bom, ravno Mano bom dobil“, vpije Višnja in udari z debelo roko po mizi.

„Ko je ne boš, pa je ne boš“, odgovarja mirno kum Andrej in glava mu leze na mizo.

„Kaj boš tisto!“ potegne se krčmar za Višnjo, da bi dal še za pijačo.

„Jaz sem ji boter, pa je“, ponavlja kum Andrej.

„Kaj bi?“ kriči sosed Višnja, „kaj pa, če si! Kaj ji pa češ boljšega?“ In pokima z glavo in pogleda vse tri, kaj mislijo o tem.

„Tako je, pa je“, govori modro-resno kum Andrej.

„Fej, prepaljenca daj!“ reče sosed Višnja krčmarju. „Vidiš, jaz bi te, Andrej, ker sem jezen nate, pa te ne bom, ker je vseeno, če se ti krčiš ali ne, zato te ne bom, kum Andrej.“

„Saj me tudi ne moreš. Zmečkam te kakor hruško. Mano vzame Jane, pa je...“

„Jane že ne“, zavpijejo vsi trije in kum Andrej pomoli glavo na mizo.

„Jane že ne“, ponovi sosed Višnja in rogovili z rokami po mizi, da se posoda s pijačo zopet prevrne.

„Kaj pa za vraga delaš?“ zavpije Maruh, „nuj, pijačo si mi zvrnil.“

„Saj jaz plačam“, reče Višnja in položi možnjo na mizo. „Vidiš, pa je tako. Jane je berač, pa je, bajta je pa mačehina.“

„Saj ni res, kaj boš ti vedel“, se srdi kum Andrej. „Stari jo je na smrtni postelji zapisal vpričo dveh mož Janetu, ona pa ima kót do smrti...“

„Pa če ona ne pusti, pa se ne sme ženiti Jane“, pravi Maruh, „jaz vem, kako je to...“

„Tako je“, pritrdita Višnja in krčmar.

„Čigava pa je Pristava?“ vpraša kum Andrej in pomoli glavo na mizo.

„Vidiš, to je tako“, razlaga Maruh, „to je tako, kum Andrej. Pristava je bila samostanska in jo je stari odkupil, pa za njene denarje, in če ona ne dovoli, tako si je izgovorila, se ne sme Jane ženiti...“

„Tako je“, pritrdi Višnja in moli roke proti nosu kuma Andreja.

„Kaj se bo baba stara možila?“ se jezi kum Andrej.

„Naj se ali pa ne, in Pristava naj bo čigaverče, Jane ne bo vzela Mane, ker baba ne dovoli, pa je, tako je, kum Andrej . . .“

„Zakaj pa ne, kaj ni dobro dekle, jaz sem ji boter“, razjezi se kum Andrej in zapropota s stolom.

„Kajpak, da je! Vidiš, je pa tako: staro poznamo, kaj je, vidiš, ni da bi rekel — kar je, to je —“ razlaga Maruh, in Višnja rogovili z rokami po mizi in prikimava. „Pa mi povej, kaj je, če si upaš“, reče Maruh . . .

„Čarovnica vragova“, odgovori mirno kum Andrej.

Postalo je tiho v krčmi. Vsi so se ozrli v okna.

„Kaj pa čenčaš?“ se je razjezil krčmar, ki se je bal za hišo, za polje in za živino v hlevu.

„Nič“, odgovori mirno kum Andrej; „kar je res, to je res. Vsak večer me tlači môra, in vjeti je ne morem. Prsi so težke, kot da leži smrt na njih, in hropeš in loviš sape, in je je vedno premalo . . .“

„Zdaj te bo pa še bolj“, pravi Višnja, ker se je jezil na kuma Jerneja.

„Jaz jo že vjamem“, zagrozi kum Andrej in pomoli glavo čez mizo in debele pesti položi na rob.

„Kaj bi to“, je govoril Maruh, ko je pomislil na čarovnico in se zbal škode. „Kaj bi govoril . . . Ampak to je tako, saj smo možje . . .“ Kum Andrej je pokimal, Maruh je udaril z roko po mizi in je zadel kuma Andreja v nos; Višnja je držal glavo čisto pri mizi in je kimal na vse, samo, kar je kum Andrej povedal, na tisto je odkimal. „Tako je to“, je pripovedoval Maruh. „Pristavka bi bila rada sama vzela Mrljavca, on pa je ni hotel; lep fant je bil, in ona je bila kot dekle hudih oči, kot da je namenjena za mačeho. On je vzela drugo in Pristavka je vzela Pristavca, ki je bil jetičen, in je vedela, da kmalu umrje.“

„Ni res, potem je zbolel, ko jo je revež vzela — od žalosti“, popravi kum Andrej.

„Pa tako! Naj bo tako ali tako, to pa je res, da je baba potem iskala Mrljavca toliko časa, da je utonil, ko so ga ponoči vodile

čarovnice; pa naj bo že kakor hoče, ampak bilo je tako. Saj vsi vemo, da je utonil. Mrljavki ni dala še nobena krava mleka; kupi dobro kravo, pa je pri njej za nič. Beračija je zdaj pri Mrljavcu, in Mana nima nič, še skrinjo bi ji moral kupiti Jane. Mrljavka hodi že zdaj ob palici: ko je šla s prejo, so jo speljale čarovnice in zjutraj kot da so noge proč . . . kolovrat pa pred vežo razbit. Janeta ne more videti Pristavka, pa bi pustila, da bi jemat Mana. Vidiš, kum Andrej, ona ne pusti, da bi Mana gospodarila po pristavi, kjer je ona gospodar. Pa čeprav si ti boter, kum Andrej, nič ne pomaga. Jaz nisem hotel nič reči, samo povedal sem, kako je. Tako je, kakor je, pa si pomagaj; jaz pa vem, da je tako, in vkup ne gre to nikoli . . .“

„Nikoli!“ pritrди Višnja, ki je cel čas kimal, da se je nos zadeval ob mizo in je kučma zlezla še bolj na obraz.

„Pa je Višnja tudi ne dobi nikoli, ker je samo ena Mana, in to ima Jane, pa je, Višnja naj se pa pri Pristavki ženi na kót . . . Vsi so se zasmeli.“

„Kaj?“ razjezi se Višnja in moli debele roke proti kumu Andreju . . . „Z vragovimi babami se pa še ne pečam. Imam še denarja in bajta je še vredna več kot tvoja, pa se ženim, kjer se hočem.“

„Če si te je izvolila, pa boš njen, če ne ti bo pa toča pobila, in krave ti bodo poginile . . .“ govori s smehom kum Andrej. Vse je obšel strah.

„Jaz bi že rekel, pa ne smem“, pravi Višnja. „Ti, kum, nimaš ne hiše ne živine in lahko govoriš, samo ponoči te pritiska môra; jaz pa nočem, trpeti pri hiši in imovini in čeprav sem pijan, ne povem, kar mislim, ker vsi vemo, kako je . . .“

„Kaj bi to, pustimo to“, pravi krčmar.

„Kaj si pa začel“, jezi se kum Andrej, ko se je spomnil, da mu ponoči leži môra na prsih. „Kaj pa praviš, da ne dobim Mane? Dobim jo, samo če jo hočem, se reče“, govori Višnja.

„E, Višnja . . .“ posmeje se kum Andrej.

„Boš že videl“, pravi Višnja.

„Kaj si vse izpil?“ vpraša Maruh Višnjo.

„Jaz nič“, odgovori Višnja, „jaz imam več denarja kot ti in pijem za svoj denar.“

„Si pa prevrnil z rokami“, jezi se Maruh, „kaj pa vedno šariš?“

„Ti si prevrnil; kaj bi jaz!“ jezi se Višnja.

„Ti si prevrnil ti, Višnja“, pravi kum Andrej.

„Jaz že ne!“

„Pa si!“

„Saj je prinesel na moj račun!“ kriči Višnja in moli roke proti Maruhu.

„Saj si že dvakrat prevrnil!“ vpije Maruh in moli nerodni palec proti Višnji.

Kum Andrej se je smejal. Imel je še polno posodo pred seboj, in nihče ni vedel, ali je njegova, ali Maruhova.

„Jaz nisem pil nič, ta je moja“, govori Maruh.

Kum Andrej je pil, okoli njegovih ust pa je iskalo četvero rok, in med njimi ena z debelim palcem kot tepka, posodo. Kum Andrej pa je pil in izpustil je posodo, ko je bila prazna. Pri tem pa je Maruh s svojim nerodnim palcem skoraj oslepil kuma Andreja, ko mu ga je pritisnil naravnost v oko. Zato je kum Andrej prijel Maruha za vrat, in Višnja je bil jezen na kuma Andreja, da mu je ponujal babo-čarovnico za ženo, je tiščal nerodne roke naravnost v usta kumu Andreju, da ni mogel dobiti sape in Maruh je pritisnil palec zopet kumu Andreju v obraz in vedno iskal, da bi mu potlačil nos. Višnja je prijel pa zagrabil kuma Andreja za kamižolo, kum Andrej pa je vjel Višnjo za lase in za uho. Držali so se krepko drug drugega in njih obrazi so bolestno režali. Zamolkli glasovi so jim uhajali. Kum Andrej je umikal nos pred Maruhovim palcem in

režal: „Eee . . . čak, jaz tiii.“ — In vsi so tiščali in pritiskali močneje . . .

Krčmar je odprl vrata in rinil vse tri vun. Šli so in niso vedeli, da gredo, ker je Maruh iskal samo nos kuma Andreja in ga hotel pritisniti s palcem, kum Andrej je vlekel lase z ušesom vred Višnji, in Višnja je držal kuma Andreja za kamižolo . . . Prišli so pred vrata, da niso vedeli kdaj, in vrata so se zaprla za njimi. Mrzla noč jim je puhnila droben sneg v obraz. Držali so se nekaj časa tiho in le kum Andrej je sopel na glas, potem pa so se čuli glasovi: „Pusti, boš ti, ejej, čak, fej . . .“ in drugo, kajti kumu Andreju je Maruh skoraj zlomil nos, kum Andrej je skoraj zadavil Maruha in Višnji je skoraj izpulil uho . . .

„Kaj bosta“, se je jezil kum Andrej in se prijemal za nos, ki se mu je zdel še enkrat večji, kot je bil prej, kajti razločno je videl, da je konec nosu rdeč in bradavica na njem ga je bolela. Onadva pa sta se ti-pala za vrat in za ušesa in sploh povsod, kamor je bila zagrabila močna roka kuma Andreja in sta govorila: „Kaj boš?“

Zavili so se v kožuhe, potegnili so kučme čez glavo in šli domov molče. Sneg je škripal pod nogami, pod težkimi okovanimi čevlji, in zgodilo se je tako, da so vsi trije možje trčili vkup in se zopet odbili daleč narazen. Tuintam je kateri padel v sneg, pobral se je in zaklel. Kum Andrej je šel v sredi in kimal z glavo, Višnja je delal znamenja z rokami, kot da komu kaj pripoveduje, in Maruh je pretil s pestjo in nerodnim palcem. Na vasi so se molče razšli . . .

Noč je bila jasna in mrzla.

(DALJE.)

JANKO JOVAN:

DOMAČI OBRTI NA KRANJSKEM.

Ogljarstvo ¹⁾.

Salutem morituris! Tako bi smeli klicati danes temu nekdanj tako slovečemu obrtu. Ni ga skoraj pogorja na Kranjskem, kjer bi temnočrna prst ne pričala, da je tu nekdanj kraljeval ogljar.

Pravljice se ga spominjajo, v pesnih ga je opeval slovenski narod; a vse to — nekdanj; sedaj se ga spominjajo le še očanci, ki so v mladih dneh ogljarili s svojimi rajnimi očeti.

Kranjska je bogato obdarjena z gozdovi. Na krajih, ki leže ob velikih cestah in bližje morja, je že v davni preteklosti trda roka drvarjeva podrla velikane ter pustila za sabo puščavno praznoto, v katero so se odslej vetrovi neusmiljeno zaganjali in brili prst s sivih pečin. V mislih nam je Kras. Drugače je bilo življenje v gozdih, ki so bili daleč proč od hitrih prometnih sredstev. V Bohinju n. pr. gozdove trebiti, izvažati les in ga oddajati tržaškemu prekupcu, bi zahtevalo pač preveč stroškov. Lastniki velikih gozdov so umeli les drugače uporabljati.

V Bohinju so bile fužine na Bistrici pri Stari fužini in v Štengah. Potrebovali so ogromno množino oglja, katero je še vedno presejala bogatost bohinjskih gozdov, ki so vse te fužine preskrbovali s kurivom. Bohinjci sami niso bili njihovi posestniki, gozd je bil še last grajščakova, kajti dalje kot drugod je ostala v Bohinju zemlja nerazdeljena. Glavno pozorišče ogljarstva je bila Jelovca, ki je bila v velikanski svoji razsežnosti neverjetno prenapolnjena s kopišči, katera so stala po četrto ure narazen.

Neugodne vremenske razmere, malo polja, nizka cena živine (krava je n. pr. stala 16 do 20 gld.) itd., vse to je kmeta sililo iskati si postranskih zaslužkov. Kaj hočete boljšega, kot da se je poprijel ogljarstva? Bohinjci so torej v grajščinskih oziroma še ne razdeljenih gozdovih „kuhali“ oglje za plačo. Kdor je hotel ogljariti, mu je grajski gozdar odkazal svet, kjer naj dobiva les, ter si postavi „kopišče“. Zemljo je bilo treba zravnanati, poleg kopišča postaviti „bajto“ in „korpelj“, t. j. shrambo za oglje. Pri tem je že zaslužil 6 do 7 gld. starega denarja. Spomladi je nasekal lesa in ga zložil v sežnje, na kar je že mogel dobiti predujem, katerega se navadno tudi ni branil.

Poleti ni bilo mogoče spravljati lesa h kopišču, kar bode vsakdo rad potrdil, kdor pozna strme bregove, opažene z velikimi skalami. Treba je bilo čakati snega, katerega v Bohinju menda nikoli ne zmanjkuje. Sedaj je bilo mogoče vlačiti les h kopišču po zravnanih potih po zmrznjenem snegu. V bohinjskih gorah pade včasih snega nad tri metre visoko. Da bi sneg odstranili s kupov lesa, ni misliti. Odstranili so ga le na enem koncu ter vlekli les izpod sneženih grud s capini. Tako so nastali celi sneženi predori. To delo je bilo večkrat nevarno, zlasti ako sneg ni bil dobro premrznjen, kajti zgodilo se je že, da je težki sneženi obok podsul ogljarja, ki je, pod mrzlo odejo zakopan, s strahom pričakoval ljudi, da ga otmô, drugače bi ga prav gotovo prehitela smrt, preden bi si mogel pomagati na prosto. Ko so ves les zvlačili in zvozili h kopišču in je tudi že sneg skopnel, se je pričelo kuhanje oglja. Preden je ogljar pričel skladati drva v kope, je položil v sredino dve palčici navzkriž, proseč s tem božjega blagoslova pri svojem delu. Nato pa je vsadil v mali

¹⁾ Primeri lanski letnik „Dom in Sveta“.

razdalji narazen tri po dva sežnja dolge smrekice, na katere je jel prislanjati polena, ki so bila tudi dolga navadno okrog dveh sežnjev in precej debela. To delo je nadaljeval tako dolgo, dokler ni bila kopa v celi zaželeni velikosti postavljena. Visoka je bila navadno dva sežnja, v obsegu pa je merila 10 do 15 sežnjev. Ko je bila sestavljena, je položil na več krajih polena na tla; zakaj, bomo kmalu zvedeli. Gozdar je še kopo zmeril, da je mogel nekako preračunati že naprej množino oglja. Oglja je dala ena kopa precej, če pomislimo, da so merile v

živega oglja, kateremu je pridejal vsikdar blagoslovljene oljke, kar priča o globoki religioznosti tedanjih Bohinjcev, kateri pa, da pišemo odkrito, tudi niso bili brez vraž, kajti v petek kot na nesrečen dan ni nikdo kope zanetil. Ko je pričel les tleti in so to oznanjevali prvi dimčki, ki so uhajali izpod prsti, je izruval polena, katera so ležala na tleh, izpod prsti ter pustil tako vendar nekaj zraka blizu, da se ogenj ne zaduši. Les je tlel polagoma dalje, žrjavica je prihajala vedno višje, vsled česar je tudi dajal nekaj duška s tem, da je z lopato na več krajih napravil

BOHINJSKI OGLJARJI.

obodu 15 sežnjev in še čez, ter je bilo v nji zloženih 40 do 60 kubičnih sežnjev drv. Danes iščemo takih kop zastonj. Ko je bila torej kopa zložena, jo je pokril s smerečjem „grašo“, da se prst ni pomešala z lesom. Prst je pričel na smerečje nasipavati spodaj, in sicer dva čevlja na debelo, ter sipal toliko časa, da je zagrnil ž njo vso kopo, le zgoraj je ostala mala odprtina. S prstjo je obdal kopo zato, da les ni mogel goreti, ampak je moral tleti, ker ogenj ni imel duška. Nato je kopo zanetil. Zgoraj v odprtino je nasul

male luknje. Pa še na nekaj drugega je moral ogljar misliti. Ko je kopa tlela, ter se je nekaj lesnih snovi izpremenilo v pline, ki so se oddaljevali v podobi temnega dima, se je hkrati vsebina kope manjšala. Ako bi pustil vse pri miru, bi slednjič dobil zrak toliko duška, da bi pričel les s plamenom goreti in ogenj bi kmalu vpepelil celo kopo. Ravno zato je pustil zgoraj malo odprtino, v katero je dan za dnem vsakih 4 do 5 ur prilagal kuriva, ki je že pripravljeno stalo poleg kope, zloženo v „bračke“ ali butare.

H kopi je nastavljal prav ogljarsko napravljeno lestvico; nasekal je namreč kak tanjši hloed ali pa pritrnil na desko palčice za stopnje. Po tej lestvi je splezal na vrh, ter zgoraj na počez položeni deski stoječ z dolgim drogom, „bukávnica“ imenovanim, tlačil drog v odprtino, ali kopo „bokal“. Če je pa vendar kdo pozabil na to svojo važno dolžnost, je les res pričel goreti, a ker je razvijajoči se dim vzel le preveč prostora, da bi mogel les neovirano goreti, je kopa naenkrat s silnim pokom „pihnila“, da so drva letela daleč naokoli. Ker so bile kope komaj četrt ure druga od druge oddaljene, so navadno kmalu prihiteli sosedni ogljarji, ki so za silo zopet razdrto kopo popravili, jo pokrili s prstjo, ter rešili tako ogljarja velike škode. Tudi „bokanje“ ni bilo brez nevarnosti, kajti zgodilo se je že, da je ogljarju pri tem poslu zmanjkalo tal ter se je vdrl v žareče oglje in zgorel tako, da so dobili od njega ostankov komaj kopicico sežganih kostij.

Ko je kopa gorela 10 do 14 dni, se je približeval čas, da naložena drva pritlijo do vrha, vsled česar je ogljar s pestjo zamašil vse luknje, da se ogenj uduši, ter je čakal na to 4 do 5 dni. Nato je pričel kopo „štirati“ t. j. razdirati, kar se je vršilo takole: Z dolgim, okovanim, na koncu zakrivljenim drogom, „krivačo“, je začel na vrhu, ko je odstranil nekaj prsti, polagoma odlamljati oglje, katero se je valilo preko prsti navzdoli, ter se tako ni preveč polomilo. Ko je razdril prvi del, je odstranil zopet prsteno odejo spodaj ter nadaljeval to delo, dokler ni bila vsa kopa razdrta. Dasiravno je preje zasul kopo s prstjo, je vendar nekaj oglja ostalo živega; to je s plamenom zagorelo, ko je dobilo na prostem dovolj zraka. Najhitreje bi seveda pogasil, če bi oglje polival, a v gorah ni bilo dosti vode pri rokah; zato je imel pripravljeno samo eno posodo vode, v katero je sproti pomakal vsako žareče oglje. Med tem pa je oglje, o katerem je bil prepričan, da je ugasnilo, naložil v bisago ter odnesel v „korpelj“, kjer ga je bilo treba zmeriti.

Oglje so merili z „žergeljni“, ki so držali približno 3 do 4 mernike. Za vsak žergelj oglja je dobil ogljar plače 10 do 12 kr. starega denarja. V korpeljnu je čakalo oglje do zime, kajti poleti zaradi že znanega vzroka ni bilo mogoče odvažati v ravan. Ko pa je pokrival gorovje debel in zmrznjen sneg, tedaj je prihitelo od blizu in daleč mlado in staro, da zasluži denarcev z odvažanjem oglja. Ne samo iz Bohinja ampak tudi iz sosednih krajev, n. pr. iz Sorice, z Bače itd. so prihiteli v ta namen ljudje v Bohinj. Oglje so spravili v ciuhe, dolge vreče, ki so držale po tri žergeljne, jih navezali na sani, katere so zažrdili z 1 do 3 verigami, da niso mogle bliskoma zdrkniti po strmem bregu, in ga nato zvozili v dolino. Vozili so v Štenge, na Bistrico in k Stari fužini, kar pomenja daljo 3 do 4 ur. Za vožnjo enega dneva je zaslužil vozač 60 do 70 kr. starega denarja.

Ako pogledamo še zaslužek ogljarjev, moramo pač misliti, da je bil z njim zadovoljen. Vzemimo, da je postavljal kopo, katero je skuhal, podrl in spravil oglje v 20 dneh, ter nakuhal iz nje 50 žergeljnov oglja: torej mu je vrgla okroglo 60 gl. stare velj. Ostalo mu je vendar precej denarja, če tudi odračunimo plačo pomagačem. Na dan je zaslužil vsaj 1 gl. st. veljave. Med tem časom, ko se je oglje kuhalo, je že pripravljaval v prostem času les za drugo leto ter tako med delom prihranil veliko časa in s tem svoj zaslužek izdatno pomnožil.

Tako se je ogljarilo pred kakimi 25 leti na Jelovci, Jati, nad Bačo, na Komnu in drugod po Bohinju. Danes so se razmere izpremenile. Fužin v Bohinju ni več, in oglje se uvaža iz inozemskih krajev ceneje, nego skoro segajo režijski stroški, poleg tega se les lahko proda za drag denar in se bode še dražje, ko izteče železnica skozi Bohinj. Nekdanje slave bohinjskih ogljarjev spominja tujca, ki pride v Bohinju, le še kopišče v Štengah, katero vendar z nekdanjimi ni v nobeni primeri. (Primeri sliko na st. 41.).

Tako v Bohinju.

Pa tudi na drugih krajih se je na Kranjskem žgalo oglje v veliki množini, n. pr. v

Poljanski dolini, v Selški dolini, na Dolenjskem itd. Tudi tod ogljarstvo ponehuje. Kuha se sicer še vedno na mnogih krajih, a o nekdanji množini, in še bolj o nekdanjem zaslužku ni govora. Le pogledimo za vzgled ogljarstvo v kamniških hribih.¹⁾ Najpogostejše so kope v Palovičah po 5—10 sežnjev. Nad 10 sežnjev je ne napravi nihče, ker že v kopo 10 sežnjev gre 16 do 17 kub. sežnjev drv. Cena oglja je padla. V kamniškem okraju se za 1 mecelj (2 mernika) oglja iz trdih drv dobi sedaj 70—80 h, oglje iz mehkih drv pa je 8—10 h cenejše. Iz kub. sežnja trdih drv se izkuha oglja približno 25 meceljnov, iz mehkih 2—3 mecelje več, kar torej vrže 17—20 K oziroma 16—18 K. To se pravi le 2—4 K več, kakor bi dobil za drva v krajih zelo oddaljenih od mesta in železnice. Koliko ostane torej ogljarju? Vzemimo za vzgled najnavadnejšo kopo 6 sežnjev, v katero gre nekaj čez 4 kub. sežnjev. Iz take se izkuha oglja približno za 80—90 K. Ker dobijo od tega vozniki do 20 K, ostane ogljarju še 60—75 K. Ako zračunimo zaslužek na dan, tedaj mu pride nekako 2 K. Seveda so sama drva, iz katerih je oglje skuhal, več kot polovico te cene vredna, tako, da za delo samo ogljar ne dobi niti 1 K na dan.

¹⁾ Podatke o kamniških, ozir. palovških ogljarjih mi je izročil g. Podbevšek.

Omeniti je še dela „naspol“. A pravi: Jaz imam drva, ti B pa imaš čas. Pojdi, posekaj drva in skuhaj iz njih oglje! Ko bode oglje skuhan, ga prodava, plačava voznike in ostanek razdeliva. Tudi pri tem delu zasluži ogljar na dan k večjemu 1 K, včasih pa tudi samo 60 h. Še slabeje se godi ogljarju, ki prevzame tako delo pri kakem grajščaku. Ko je oglje skuhan, ga mora na svoje stroške zvoziti v grajščinsko skladišče in zasluži pri tem borih 40 h na dan. Kako naj potem živi revež! Da bi živel, dobi premalo, da bi umrl, preveč, tako, da bi bil res ogljar najnesrečnejši človek na svetu, ako bi ogljarstvo ne bilo le njegov postranski zaslužek.

Ako primerjamo sedanje razmere v ogljarstvu z nekdanjimi, vidimo da pač ne dobi sedanji ogljar, ki kuha oglje iz svojih drv, za oglje niti polovice toliko, kolikor je ogljar dobival nekdanj kot plačo za samo delo.

Ostaja nam še vprašanje, kako povzdigniti zopet ogljarstvo do nekdanjega cveta? Zastonj se povprašujemo: Odgovora pri najboljši volji ne moremo dati. Kupčijske in industrijske razmere, ki vplivajo na ogljarstvo, so danes docela drugačne od nekdanjih; na stalno izboljšanje v ogljarstvu ni misliti. Zato naj služi ta črtica ne toliko v povzdigo ogljarstva, ampak bolj kot spominek na nekdanj slavni, a sedaj že preživeli stan.

J. K.:

NEKAJ O NAŠIH IMENIH.

RODBINSKI PRIIMKI IN KRAJEVNA IMENA NA SLOVENSKEM, NAPRAVLJENA IZ IMEN SVETNIKOV.

ri vseh omikanih narodih je najti med rodbinskimi priimki tudi mnogo takih, ki so napravljene iz krajevnih (geografskih) imen. Srbohrvati imajo n. pr. priimke: Biogradac, Piroćanac, Pećanin, Bakarčić i. dr. (po krajih Belgradu, Pirotu, Peću, Bakru . . .)

Češki priimki te vrste so: Pražan, Lhotan, Tábořský, Opavský, Trutnovský (mož iz Prage, Lhote, Tabora, Opave, Trutnova itd.)

Poglejmo zdaj še k Nemcem in Lahom! Kdor bere nemške časnike ali živi med Nemci, ta bere, oz. sliši vsak dan takšna imena, kakršna so n. pr.: Eichholzer, Hausmaninger, Linzer, Pettauer, Grazer, Grafenauer, Zedrosser, Gottschewer, Straubinger in brez števila drugih. Kraji, iz katerih so navedeni priimki napravljene, so: Hausmaning na Gor. Avstrijskem in Solnograškem; Eichholz, slov. Dobje v beljaškem okraju na Koroškem; Linz; Ptuj; Gradec; Grafenau, sl. Kozloz v šmohorskem okraju na Koroškem; Zedross v šentviškem okraju na Kor.; Kočevje; Straubing ob Donavi na Bavarskem.

Italijani pa so naredili iz krajevnih imen Vicenza, Treviso, Venezia, Padova, Mantua... rodbinske priimke: Vicentin(o), Trevisan(o), Venezian(o), Padovan(i), Mantuani; [dialektska izreka je Vižentin, Trevižan, in tako se piše tudi veliko Slovencev na Goriškem].

Tako je tudi pri Poljaki, Rusih, Malorusih, Rumuncih, Francozih, Skandinavcih in Madžarjih; tako tudi pri Slovencih.

Iz „Koledarja družbe sv. Mohorja“ sem nabral mnogo priimkov, ki so nastali 1. iz deželnih in narodnih imen, 2. iz imen raznih

vasi, trgov in mest, 3. iz imen rek in gorá. Vse skupaj lahko imenujemo „priimke iz zemljepisnih imen“.

Za vsakim priimkom je zapisano, v kateri slovenski pokrajini je običajen; imena vasi, trgov itd. sem zajel iz „specialnih krajepisnih repertorijev“ avstrijskih kronovin.

A. Priimki iz deželnih in narodnih imen.

1. BEZJAK, BIZJAK, BEZIJAK, ponemč. WISIAGG in VIZJAK, poital. BISIAC in BISIACH, D., Št., N., G., Pr. = a) Kajkavec, hrvaški Slovenec; b) Slovenec od italijanske meje.

2. BOŠNJAK, BOŠNAK, VOŠNJAK, ponemč. WOSCHNAGG, Št., Pr. = mož iz Bosne.

3. ČEH, ponemč. TSCHECH, CZECH, Št.

4. ČIČ, N. = poslovanjen Rumunec iz Istre.

5. DOLENJEC, DOLENEC, DOLENC, ponemč. DOLLENZ, N., G.

6. FRLAN, FURLAN, FERLAN, N. = mož iz Frijula (s Furlanskega, iz „Furlanije“).

7. ? GERMAN, Št. (?); ako ni od besede „grm“, kar je verjetnejše, bi se lahko mislilo na Nemca.

8. GERK, Pr. = Grk.

9. GORENJEC, GORENJC, GORENC, Št., D., G.; iz tega tudi izpeljanka GORENČIČ, D.

10. HERVACKI, Št., HERVATIČ, Prim., HORVAT, Št., N.; HORVATIČ, Št.; HROVAT, ponemč. CHROBATH., Št., D., G.; HROVATIČ, D., Št.; HROVATIN, poital. CREVATIN, Pr., N.; HRVAT, D., Št.; HRVATIČ, Št.; HRVATIN, Prim.

11. KOROŠEC, -IC, G., D., N., Št., ponemč. KOROSCHITZ, Št.; KOROŠA, KOROŠAK, Št.

12. KRANJEC, KRANJC, KRAJNC, Št., N.; ponemč. KRAINZ, KREINZ, KRANZ, Št., Lj.; dimin., ozir. patronim.: KRANJČIČ, KRANJČEVIČ, D.

13. LAH, N., Pr., Št., Kor. = Italijan; patronim.: LAHOVIČ, poital. LACOVICH, Pr.; dimin. LAŠIČ, Pr., Št.

14. LIČAN, Pr., N. = mož iz hrvaške Like; isto je LIČEN, Pr., morebiti tudi LIČAR, N., Pr.; LIKAR, G., N., Pr., Št., Kor. (?) Poslednje je pa menda = Splintkäfer.

15. MORAVEC, MORAVC, MORauc, MORAVIC, ponemč. MORAWITZ, Št., N., D., = mož z Moravskega, mogoče pa tudi, da so napravljeni vsi ti priimki iz imena vasi Morave v kočevskem okraju.

16. NEMEC, NEMIC, Št., Pr. (ponemčeno Nemitz).

17. OGRIN, OGRINEC, VOGRIN, VOGRINEC, Št., D., N. = Oger, Madžar; dimin. VOGRINČIČ, Št.; OGRIC, VOGRIC, Št.

18. PEM, G.; PEGAM, G., Št. = mož s Češkega. Pegam pa je tudi = Seidenschwanz (ptič.)

19. POLJAK, POLAK, Št., G., kar je pa tudi = poljski čuvaj; POLEC, POLC, N. (ponemč. POLZ) = Poljak ali pa = pol solda ali = poljec = poljanec (nasprotje = gorjanec, kmet v gorah).

20. RUS, Št., D., N.

21. SLOVENC, Št. Jako navaden priimek je tudi Windischer.

22. ŠVAB, ŽVAB, ŽVAP, Št., G., D. Pr., Kor. = mož s Švabskega (Virtemberškega) ali pa = Nemeč sploh.

23. [? TAVČAR, ponemč. TAUZHER, G., N. (v Škofji Loki že l. 1560.); po mnenju nekaterih je postal ta priimek iz Teutscher = Deutscher. Zastran glasovne premembe prim. šrajf in šravf, Klajžar in Klavžer, Moravče in Moräutsch.]

24. TURK, Št., D., N., Pr.; morda je TURKUŠ, Št., ravnoisto; iz besede Turk je morda izpeljan priimek TURŠIČ, D., N.

25. Dodatek: PAJER, G. = Bavarec. [Takim imenom se ni čuditi, ker so pošiljali bavarski škofje svoje ljudi na Gorenjsko, n. pr. v Škofjo Loko.]

B. Priimki iz topografskih imen (iz imen mest, trgov, vasi in sel.)

I. Z obrazilom -an, -jan.

1. ARČAN, Št. (: Arja ves pri Celju).
2. BEČAN, G. (: Beč na Notranjskem?)
3. BENČAN, N. (: Benetke? torej iz Benečan?)
4. [BREŠAN, Pr., je italijan. Brescian(i) = mož iz Brescie].
5. BROJAN, G. (: Brode, občina Škofja Loka).
6. DOLJAN, Kor. (: Dolje = Eichholz na Kor.)
7. DOLŠAN, G. (: Dolsko, Dovsko, okraj Brdo).
8. DOLŽAN, G. (: Dovje, prej * Doljé na Gorenjskem ali pa Dovž, Dolž na Dol.)
9. GABRIJAN, GRABRIJAN, Št., D. (: Gaberje v raznih okrajih).
10. GABERČAN, D. (: Gaber v novomeškem okraju).
11. GOLOBINJČAN, D. (: Golobinjek v novomeškem okraju).
12. GORIČAN, Št. (: Gorica v ptujskem okraju).
13. GOVČAN, lj. ok. (: Govek, obč. Žiri).
14. GORJAN, Pr. (: Gorje, okraj Cirkno).
15. HRAŠAN, Št. (Hrastje v raznih okrajih ali pa Hraše v celjskem okraju).
16. HRASTOVČAN, D. (: Hrastovica v mokronoškem okraju).
17. JELOVČAN, G. (: Jelovica, okraj Škofja Loka).
18. JURIČAN, Št. (: Jurič v slovenjegraškem okraju).
19. KALAN, G., Pr., N. (: Kal v raznih okrajih).
20. KERČAN, D. (: Krško na Dol.).
21. KONČAN, D., N., G. (: Konec v novomeškem okraju).
22. KORENČAN, N., G. (: Koreno, okraj Brdo in okraj Vrhnika).
23. KRANČAN, G. (: Kranj? Krájinčan ali Kranjčan pa je tudi = mož iz „suhe Krajine“).

(DALJE.)

SLOVENSKA.

A. Aškerc. **Primož Trubar.** Zgodovinska epska pesnitev. — Aškerc je pesnik protikato-liške tendence. Pri njem stopa pesniški moment vedno bolj v ozadje in kaže se prozaična tenden-cioznost, katere nepesniški namen je, diskredi-tirati ideje in vzore, kateri so največje umetnike in pesnike povzdignili k najvišjemu vzletu. Mislili smo, da bo Aškerc iz Trubarja naredil veliko kulturno-zgodovinsko pesnitev, v kateri se bo vglobil v bistvo katolicizma in prote-stantizma ter postavil nasproti dve veliki sve-tovni naziranj v svojem medsebojnem razmerju. Mislili smo, da bo iz Trubarja ustvaril idealno prikazen, katere blišč bo potegnil za seboj duhove in jih tiral „proč od Rima“, kakor sta šla Trubar in Aškerc.

Aškerc je to tudi hotel. Njegova knjižica je od prve do zadnje strani agitacija za verski odpad. A Aškerc je svoji sulici sam odlomil ost in nerodno pokazal vso žalostno praznoto svojega mišljenja. Aškerca je bilo pred vsem strah, da ne bi kdo mislil, da on sam Tru-barju kaj verjame! Kajti Trubar je prestavljal „Sveto pismo“, Trubar je delil sveto obhajilo pod obema podobama, Trubar je pridigal — same stvari, katere Aškerc že smatra za sila nazadnjaške. In ker se Aškerc tako silno boji, da ne bi niti senca suma padla nanj, da si je ohranil le še sled krščanstva, četudi od pro-tesantizma zvodenelega, rajši žrtvuje Trubarja in ga nam predstavi kot junaka, katerega slavlje je le hipotetične vrednosti. V uvodu Aškerc Trubarja najprej slavi kot „velikega moža“, potem pa ga poučuje, da je bil on pravzaprav velik nazadnjak, ker se je boril za dogme in za vero, kar smatrajo dandanes slo-venski naprednjaki za premagano stališče. Tru-bar se mora vendar zgražati, če ga doseže na onem svetu Aškerčev pouk:

Ali „evangelj“ ni knjiga naša,
„Sveto pismo“ in „postila“ ni ...
Spremenila se ji je vsebina
knjigi tvoji do današnjih dnij.

Časa drugega smo mi sinovi!
Misli druge mislijo glavé
naše, srca čutijo drugače,
usta nam drugače govore.

Samo v svojo moč mi epigoni
tvoji danes še verujemo;
ne za dogme, nego za spoznanje,
za resnico se vojskujemo. (Str. 7.)

Tako torej bravec najprej izvé, da se Trubar ni boril za spoznanje in za resnico, in če nam Aškerc zagotavlja, da on in njegovi somišlje-niki pod Trubarjevim praporom in imenom „korakajo v veseli boj“, se nam ta družba zdi jako neenaka in needina. Aškerčev uvod izzveni v tisto jako malo duhovito geslo se-danjih nemškonacionalnih agitatorjev: Odpadi kamor hočeš, samo da odpadeš od Rima!

Ravno s tem je pa pesnik že naprej po-kvaril vtisek svoje pesnitve. Aškerc je čisto prozaična natura in ne zna svojega junaka pri-kupiti čitatelju s tem, da bi razvil pred nami veličasten značaj, poln bogatih dušnih vrlin, entuziastično osebnost, katera vnema srca in z idealnim vznosom, s svetim, plamtečim navdu-šenjem, z globokim, kot skala trdnim prepri-čanjem vodi ljudstvo k resnici, dobroti in lepoti. Ko bi Aškerc to znal, bi bila njegova knjiga nevarno agitacijsko sredstvo za odpad od katoliške vere. A kdor hoče navdušiti, mora biti sam oduševljen; kdor hoče vneti, mora sam goreti. Hladno nam Aškerc izjavlja, da je Trubar sicer prav naredil, da je odpadel, a da je bil žal premalo radikalen, in da ravno nje-govo glavno delo, prevod „Svetega pisma“, v sedanjih časih, ko vemo, da ni verjeti Mojzesu, ampak Darwinu, da ni Jezus ideal, ampak Buddha, in ko vemo še veliko drugih reči, ki se skupaj imenujejo moderna veda, katerih pa Trubar še ni vedel, in se torej pravzaprav mi od njega nimamo ničesa učiti, ampak bi moral on ho-diti k nam v šolo — da torej summa summarum ravno tisto delo, zaradi katerega ga slavimo, nima nobene absolutne, ampak samo neko relativno vednost, ki je odvisna od našega kritičnega upoštevanja.

Epos tendenciozne verske vsebine, ki stoji na taki podlagi, je izgubljen. Najboljši verzi ga ne morejo rešiti. Kak drug pesnik bi bil to pomanjkljivo pesniško vsebino izpopolnil s sentimentalno liriko in bi bil zakril veliko neskladnost osnove z bliščečimi okraski. Aškerc je pa izključno tendenciozen, on je presuho-paren, da bi segel po liričnih motivih, vkolikor niso dani od predmeta samega.

A tudi predmet sam je Aškerc pojmlil samo zunanje. Vsakdo bi pričakoval, da bo naslikal Aškerc duševni proces odpada ob zgodovinskem Trubarju. Prehod iz katolicizma v protestantizem se vendar ne more izvršiti brez dolgotrajnega dušnega razvoja, brez velikih bojev, v katerih novi nazori polagoma zmagujejo nad starimi in ustvarjajo nov, od prejšnjega različen značaj. Kulturna sfera katoličanstva je tako obsežna in tako globoko prevzame vsega človeka, da je ni mogoče kar kratko utajiti. Boj dveh tako važnih svetovnih naziranj bi bil v resnici hvaležen predmet, vreden velikega pesnika, kateri bi lahko ob njem razvil vso svojo nadarjenost v tisočeri podrobnostih.

Tega pa Aškerc ni znal. V njegovi „zgodovinski epski pesnitvi“ ni niti katolicizem niti protestantizem očitno po svojih bistvenih znakih. Oseba junakova pa se nam predstavlja samo po nekaterih zunanjih dogodkih, katere lahko čitamo v boljši zvezi po zgodovinskih knjigah. Aškerc se ni niti najmanj vglobil v dušo svojega junaka. Njegovo delo je bilo, da je v slovenske verze spravil, kar nam nemško pripovedujeta Dimitz in Elze, oba jako enostranska vira. Kar je sam dodal, je tako plitvo, tako zunanje, da se nam zdi oseba Trubarjeva v Aškerčevi opremi še manj častitljiva, nego je v prozaični zgodovini.

V prvi pesmi vidimo Trubarja pri škofu Bonomu. Tu nam naš junak pripoveduje data iz svojega življenja, kje je bil rojen, kod je študiral in tako dalje — kar učenci pri izpitu zdaj tudi že vedo — in se nam pohvali:

Tri dobre vendar imel sem reči:
izvrstni svoj želodec, bistro glavo
pa pevsko grlo. (Str. 17.)

Gotovo tri neprecenljive lastnosti! O drugih dveh so že doslej vedeli zgodovinarji, prvo pa je odkril — pesnik Aškerc! V Bonomu je hotel Trubar najbrže pokazati humanističnega cerkvenega kneza. A za to je mnogo preveč prozaičen in njegove besede so vsakdanje in puste brez vsakega žarka humanističnega krasoljubja. Pravilno je postavil Aškerc na čelo vsemu razvoju humanizem, ker so bili v resnici

humanisti začetniki verskega odpada. A značaj humanizma je Aškerc naslikal čisto napačno. Bonomo pravi:

V Italiji so vstali iz grobov
pisatelji poganski in njih duh
koraka zmagovito po Evropi.
In ni me sram povedati, jaz sam
visoko čislam pesnike latinske
in grške duhovite klasike. (Str. 19.)

Tako humanisti niso govorili. Rabili so pač klasične oblike in mitološke izraze, a niso očitno izjavljali, da je v njih poganski duh. Naslajanje ob starih oblikah je res vedno bolj nagibalo duhove k poganski nasladnosti, a ko bi bili humanisti tako odkrito spoznali in izrekli, da širijo poganskega duha, bi se bili taki možje, kakršen je Aškerčev Bonomo, postavili proti njim.

Čitatelja seveda najbolj zanima, zakaj in kako je Trubar postal protestant. Aškerc nam ga pokaže zopet v Celju, ko s prijatelji bokale prazni in pripoveduje, kako je ljudstvo silno nevedno, neizobraženo in babjeverno. Za čarovnika ga imajo in v hudiča verujejo! Ali je to vzrok, da postane Trubar luteran? Ali niso luterani mnogo bolj „čarovnice“ sežigali kakor katoličani? Ali ni Luter sam v peklenščka črnila metal? Neka kmetica — pravi Aškerc — se je baje Trubarju lagala, da se ji je Mati božja prikazala. Aškerc nas sicer opozarja pri tem, naj se nikar preveč ne smejemo, a vendar ga vprašujemo: Ali je to vzrok, da postane Trubar luteran? Prvi njegov reformatorski uspeh je ta, da se črnooka Barbka vanj zaveruje. Potem preskočimo v Ljubljano. Tu slišimo: „Jeli, to je pridigar ta Trubar!“ A kaj je pridigar, nam dobri Aškerc ne pove. Pač pa nam ve predstavljati zunaj meniha „odpustkarja“, ki prodaja odpustke. Tu se je pa Aškerc podal prav na dno med ono pisateljsko družino, ki nima s poezijo več nobene zveze, ampak ki jo slovstveni zgodovinarji pod naslovom pamfletistov izločujejo iz literarnega hrama. Dasi je zgodovinsko dokazano, da je „prodaja odpustkov“ luteransko obrekovanje, mora vendar nezgodovinski Aškerčev „odpustkar“ kričati: „Sto dnij za groš srebrn, sto dnij, sto dnij! Odpustki! Prav po ceni, prav po ceni!“ Trubarjevega nauka ne slišimo torej nič, pač pa moramo poslušati to potvaro katolicizma! A lepše še pride. Katoličani in luterani se na cesti stepejo. Tu ima Aškerc prijetno priložnost, da štiri strani napolni s praznim zmerjanjem. Hinavci, bedaki, šleve, dolgouhi hlapci itd. lete kar križem, a — to je tudi vse. Nič globjega, nič stvarnega, nič pesniškega!

Potem vidimo Trubarja v Loki pri Zidanem mostu. Preganjajo ga iz Ljubljane, ker je baje

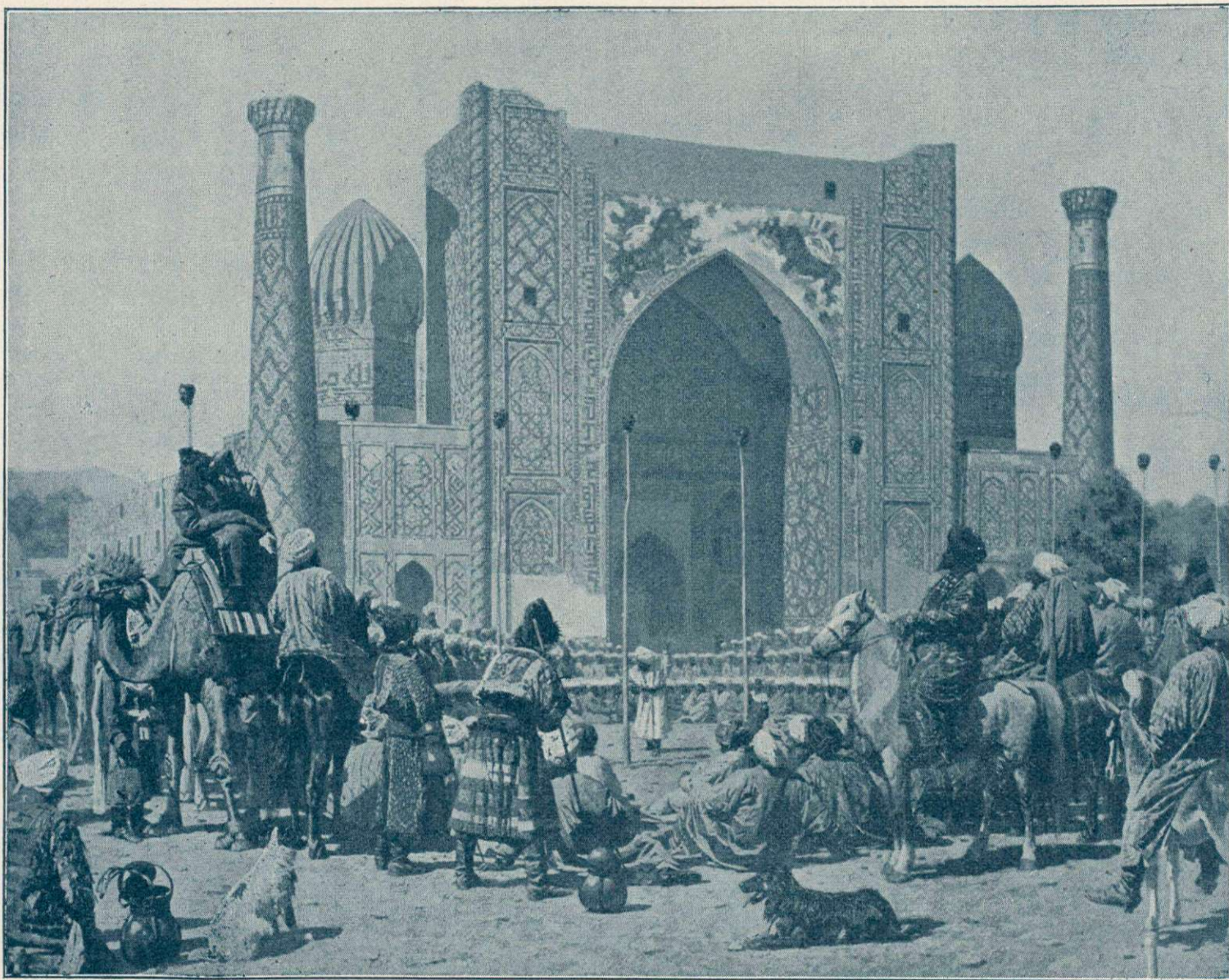
protestant, a mi še zdaj ne vemo, kaj uči. Nerodno je opisano razmerje Trubarjevo do celjske Barbare. Seveda pride Barba njega iskat in se mu ponujat. Trubar ji govori dolgočasno razpravo o „močnem stožerju, okrog katerega se suče svet“, in ki se imenuje ljubezen, o „čisti prirodi“ in „naravnih zakonih“ ter konča slednjič svoje predavanje z vzklikom:

Glej, to je moja žena Barbara!
In rakom žvižgat pojde celibat! (Str. 48.)

luteranskimi „teologi“ pri vinskih bokalih rešuje evangelij:

In Trubar zgrabi za svoj vrč pa pravi:
„Kaj hočemo?“ Svoj čisti evangelij
brez zaplat tujih, brez primesi krive!
(Str. 55.)

Da, svoj evangelij! A kaj je v tem evangeliju? Nič, vsaj Aškerc izpelje Trubarja z vrčem vina v roki takoj v jako neevangeljsko strujo, v kateri zabavlja čez „jarem“ in čez škofa, ka-

ZMAGOSLAVNA SLOVESNOST.

V. V. VEREŠČAGIN.

Kako je to nerodno in banalno! Tako menda še ni snubil živ človek. Kaj naj rečemo k duhoviti opazki str. 51.:

O kdor za Trubarja se piše, tá
ne izneveri se prepričanju . . .

Veliko pomanjkanje idej zakrivajo take prazne besede. Skokoma vidimo Trubarja naenkrat v Ljubljani kot kanonika, kjer seveda zopet med

teremu želi, da „se naj repenči!“ Škof ga pokliče k sebi iz pijane družbe. Aškerc bi moral zdaj vendar, ko si stojita škof in Trubar nasproti, izraziti v teh dveh osebah vtelešeni ideji. A nič manj nego to! S praznimi, ironičnimi frazami je napolnil Aškerc ta prizor. Niti škof niti Trubar ne govorita o veri. In tudi v ovadbi na cesarja ve Aškerc povedati le nekaj zunanjih znakov notranje vere v jako neotesani obliki.

Iz tega je razvidno, da nam Aškerc ni podal prav nobenega dušeslovnega razvoja v Trubarju. Vidi se, da je imel le ta namen, da bi ob Trubarjevem imenu kolikor mogoče udarcev dal katoliški cerkvi. Pri tem se ne boji nikakega pretiravanja. O slovenskem narodu trdi, da „v jeziku tujem govori mu cerkev“ (str. 81.). O sebi trdi Trubar, da sta mu „vzora Ciril, Metod“ (str. 82.), kar je pač velika glupost, saj sta ravno sveta brata Ciril in Metod najlepša zgleda zvestobe do svete stolice. Ali kaj naj rečemo, če se primerja Trubar s svetim Pavlom, kateri je „svoj tek dokončal in vero ohranil“ (str. 134.), ko je vendar Trubar svojo vero zavrgel? Kako smešno, ako se Trubar primerja z apostolmučeniki, ki jih „iz kraja v kraj gonila je usoda“ (str. 47.), pri tem pa—Barbko objema!

Sto stvari se nam vsiljuje, ko čitamo take potvare. A da ne zabredemo v posameznosti, držimo se le vodilnih idej!

Aškerc je napančo karakteriziral protestantovsko gibanje na Kranjskem. Opeva ga, kot bi bilo to neko ljudsko gibanje, kot zdravo lečilo proti propali katoliški cerkvi. Istina je pa, da so bili protestantje sami mnogo slabši od katoličanov, in da so odpadle z debela katolicizma ravno najbolj gnile veje. Dalje to gibanje ni bilo narodno. Odpadli so plemiči, ki so bili popolnoma nemškega mišljenja, a ne iz verskih vzrokov, ampak ker so se jim sline cedile po cerkveni posesti. Upali so, da bodo po reformaciji mogli pograbit vso cerkveno last, in zato so toliko žrtvovali za luterško propagando. Povzdigniti slovenskega jezika ni nihče mislil. Povelje, da se naj začno izdajati slovenske knjige, je izšlo od nemške gospode. Ko sta vojvoda würtemberški in Vergerij za agitacijo hotela izdajati italijanske, slovenske in hrvaške knjige, se je Trubar sam izpočetka slovenskim prevodom upiral. Trubarja so silili Nemci, da je prestavljal, in mu dajali denar; bil je orodje v rokah iste sile, katera tudi sedaj z velenemškimi tendencami širi odpad od katoličanstva po naših krajih.

Protestantovska gospoda je bila predrzna in gospostva željna. Ko je škof Urban Tekstor v Kranju pridigal ljudstvu v slovenskem jeziku in ga svaril, naj ne posnema odpadniške gospode, so protestantovski stanovi dolžili škofa, da hujska ljudstvo k upor proti gospodi, in so mu grozili, da ga zatožijo pri cesarju kot hujskača. Odpadniki, ki so rabili vsa sredstva obrekovanja in laži proti katoliški hierarhiji, so s silo širili svoje ideje, a če je zoper nje kdo kaj rekel, jim je bil takoj upornik! To je bila svobodna misel takrat. Kar so Habsburžani storili proti upornim protestantovskim stanovom,

ki so celo s Turki držali proti svoj ilastni domovini, to tendenčni zgodovinarji in „pesniki“ opisujejo kot nekaj nečuvnega; a krivice, ki jih je storila ta prevzetna, samopašna, krivična in nravno propadla gospoda, se zamolčujejo, olepšavajo ali vsaj izgovarjajo. Da, Aškerc, to je čudno, da so vedno oni najbolj proslavljali svobodno misel v besedi, ki so je najmanj priznavali v dejanjih!

Slednjič je pa Aškerc tudi bistvo protestantizma samega popolnoma izgrešil. Sicer nam popisuje protestantovsko bogoslužje — seveda prazno in prozaično —, ter se poizkuša celo enkrat v verski pesmi. A kako nerodno! Pesem, ki se začneja s slabim verzom:

O Bog, naš Bog, veliki Bog (str. 128.)

je pač jako slaboten posnetek stare nemške:

Ein' feste Burg ist unser Gott.

Tu pač vidimo, kako mnogo je izgubil protestantizem na poti s Pruskega na Slovensko! Še Virki in Volkmerji so zlagali boljše pesmi. Vendar je Aškerc svoji svobodomiselni tendenci žrtvoval slednjič ves protestantizem in junaka Trubarja ž njim.

Na pomoč mu je prišel Turek Uzrajm-beg. Aškerčeva tendenca meri vedno na to, da pokaže krščansko vero kot najslabšo in najbolj nespametno. Zato rad privleče od Bagdada ali od Bombaya sem kak orientalski orakelj, kateri s svojo lučjo preganja krščansko mračnjastvo. Uzrajm-bega so vjeli in pripeljali v Ljubljano. Po Trubarja pišejo, da naj izpreobrne Uzrajm-bega. Trubar seveda neče zamuditi lepe priložnosti. A ko stoji Turku nasproti, ne more skoro nič povedati. Ali Trubar ne ve nič, ali Aškerc — žalostno dejstvo je, da veliki Trubar pač trdi, da je evangelij boljši od korana, a to je tudi vse: dokazati tega ne more. Ves zmešan stoji začetnik slovenske literature pred moslimom, kateri se pokaže kot največjega modrijana v celi „zgodovinski epski pesnitvi“. Ali je čital Uzrajm-beg Lessingovega „Nathana“? Čudno! Turki so vendar z najgorjim fanatizmom morili kristjane. Mohamed je vzor najbolj nečloveške nestrpnosti. Požgane vasi in gnijoča trupla so kazala poti, po katerih je islam hodil. Smrtni sovražnik jugoslovanskega življa je kot trinog stal na vratu narodu, katerega ponižni zastopnik je stal pred Uzrajm-begom. In vendar govori Aškerčev Turek:

Ostaniva si brata pa pustiva
na strani alkoran in evangelje!
Nad vsemi verami je bratovstvo,
nad črkami je mrtvimi ljubezen!

(Str. 128.)

Turek uči kristjana ljubezni! To je pa že največja nesmisel, kar jih je rodila slovenska literatura. Kačić in Martić, Gundulić in Mažuranić — kaj ste nam pevali vi! Smičiklas, raztrgaj svojo zgodovino Hrvatske! Tu vam je vstal slovenski poet, kateri je z eno potezo razdril vse vaše svetovno naziranje; malo je trenil, in izginila so stoletja! O misel svobodna, koliko neumnosti zahtevaš od svojih pristašev!

Trubar je ves zmešan, ne nad predrznostjo Turkovo, ampak zato, ker dobri mož res ne ve absolutno nič odgovoriti. Kakor šolar, ki mu učitelj strga domačo nalogo, češ da je preslabo narejena, je v zadregi in si ne ve pomagati. Ves preplašen pobere klobuk, zasede konja in zbeži naravnost na Nemško nazaj. Vsaka pozitivna vera — tudi protestantovska — je po Aškerčevih mislih s tem odpravljena.

Tako je tudi Trubar dobil svojo brco, ker — ni dovolj svobodomiseln. Ta nazadnjak je še veroval v evangelij! Kako mračnjaško! V bratovski ljubezni je Aškerc izpostavil zasmehu njegovo učenost. S tem pa je obsojeno vse Trubarjevo delo. Kajti protestantizem je naravnost nasproten Aškerčevim nazorom. Uzrajmbeg govori o delih ljubezni. Luther pa pravi, da je edino izveličavna le vera, a dela so nepotrebna. Trubar z Luthrom zahteva kot edino potrebno, da se razum vklone pred božjim razodetjem, Aškerc pa zametuje vsako razodetje in uči le suverenost misli svobodne. To sta vendar direktni nasprotstvi. Aškerc je tako kar kratko razdril vso Trubarjevo glorio, ne na nežen, pesniški način, ampak z ironijo, ki nikakor ne povzdiguje vrednosti te epske pesnitve.

Nečem se spuščati v podrobnosti, n. pr. v jako nepesniško sumničenje, da so na papeževem dvoru zastrupljali (str. 122.) itd. Seveda se je držal Aškerc pristranskega luterana Elzeja. Komur se ljubi, naj primerja posamezne dogodke z zgodovinsko resnico! Jaz sem svojo dolžnost storil s tem, da sem nekoliko analiziral samo Aškerčeve misli. V kratkih besedah lahko izrečem svojo sodbo: Aškerčev „Trubar“ ni epos, ampak zbirka prizorov, ni pesniški stvor, ampak verzificirana srednje dobra proza, brez vsake uglajenosti in fineše, tendenčen proizvod, v katerem vsiljuje pesnik svoje osebne nazore. Trubar je ž njim več izgubil, kakor pa pridobil.

Dr. Evgen Lampe.

Skalnica. Psalmi v čast M. D. svetogorski in kratek zgodovinski pregled svetogorske božje poti. Za 50-letnico razglašanja brezmadežnega Spočetja zložil dr. Anton Pavlica. Založilo „Katoliško društvo detoljubov v Gorici“. Tiskala „Narodna tiskarna v Gorici.“ Str. 20. Lična

knjižica obsega najprej devet pesem v proslavo Matere božje v prisrčnem zlogu z mnogimi bibličnimi reminiscencami. Drugi del prinaša pa zgodovinski pregled, iz katerega posnemamo, da sega božja pot na Sveti gori do l. 1539. Cerkev je bila dovršena l. 1544. Frančiškani so prišli na Sveto goro l. 1565., so bili pregnani l. 1786., in so prišli zopet nazaj l. 1900.—Slednjič je še osem pesmi gospoda dr. Pavlice, katere je uglasbil g. Ivan Laharnar. Ta knjižica je spisana za svetogorske romarje, katerim bodi prav priporočena. L.

Koledar „Družbe sv. Mohorja“ za l. 1905.

Koledar se je slovenskemu narodu tako priljubil, da bi ga sedaj več ne mogli pogrešati. Saj prinaša vsako jesen najvažnejše vesti iz širnega sveta, v svojem koledarju — v ožjem pomenu — nam pokaže bodočnost, v svojem zamotanem ključu skrivnost vremena; poleg tega pa prinese celo vrsto poučnih in zabavnih sestavkov.

Poučni del letošnjega koledarja moramo z veseljem pozdraviti, ker se odlikuje po različnosti in zanimivosti sestavkov. Prav lep je življenjepis: „Ivan Vajkard Valvazor, slavni kranjski zgodovinar“, spisal M. Pirnat. Jako zanimiv in poučen je spis: „Beneški Slovenci“, spisal Ivan Trinko. Pisatelj nam podaje čisto v kratkem silno zanimivo sliko o naših bratih ob italijanski meji; opisuje nam kraje, kjer prebivajo, in nam naslika njihove žalostne kulturne in gmotne razmere. — Premalo se brigamo sami zase. „Mohorjeva družba“ nam je že opisala Avstralijo, Kitajsko in Japonsko, obeta nam opis Afrike, a domače kraje zanemarja. Kakor je opisal profesor Trinko beneške Slovence, bi morali opisati vse slovenske pokrajine; tem naj bi sledili opisi slovanskih narodov. Pridružiti se moramo v tem mnenju prof. Trinkota, ki pravi: „Jaz mislim, da se mora spoznavanje širiti kakor kolobari na mirni vodni površini, če vržeš kamen v njo. Najprej začnimo pri sebi in spoznavajmo sebe in svoje in potem druge po vrsti, kakor so nam bolj ali manj bližnji in sorodni. — Tudi o katoliških misijonih imamo v letošnjem koledarju tri zelo zanimive sestavke, katerim so pridejane nekatere prav lepe slike. V splošnem pregledu po misijonih pogrešamo kakega obširnejšega poročila o ruski cerkvi, ki nas Slovane pred vsemi zanima, in ker se ravno sedaj živeje deluje za unijo obeh cerkva.

Poučni del letošnjega koledarja je vsekako zanimiv; želimo le nekaj več takega drobiža, kakor ga ima na zadnji strani, in malo kroniko o najvažnejših dogodkih po svetu. Jako primeren je bil v prejšnjih koledarjih „Razgled

po svetu“. Če smo pa pohvalili poučni del, moramo toliko bolj grajati pripovedni del letošnjega koledarja. Od koledarja in od „Večernic“ naše ljudstvo največ pričakuje. Ker so letošnje „Večernice“ bolj za otroke, bi bilo pričakovati, da nam poda koledar več poučnih spisov. V koledarju pogrešamo — zlasti letos — vseh boljših pisateljev. Res je nekaj krivde na slovenskih pisateljih, ki se tako malo brigajo za naš največji kulturni zavod, a vsa nikakor ni na njih. Če se pisatelji sami ne silijo s spisi, naj se odbor obrne do vsakega posameznega bolj znanega pisatelja in potrka pri njem večkrat. Kdor trka, se mu odpre. Mislimo, da bi odboru ne bilo treba vsprejemati tako slabih spisov, kot jih vsprejema sedaj, ko bi vpošteval naš predlog. Letošnji pisatelji se večinoma skrivajo za psevdonimi. Morda se zavedajo majhne vrednosti svojih spisov. V povesti „Očetova krivda“, ki je sicer najdaljši a najslabši spis, nam pisatelj F. . . . t pripoveduje ne posebno originalno snov precej nerodno. Preobširen, dasi lep, je popis semnja v mestu in istotako preobširen popis „žegnanja“, ker pisatelj take povesti ne rabi tako obširnih spisov. I. M. Dovič nam je podal dve sliki iz naroda. Prva „Po moži se ji toži“, ni ravno nova, vendar zna pisatelj pisati tako, da smo jo z zanimanjem brali. V drugi „Je tako, je“ naj bi izbral pisatelj v začetku kak lepši prizor. F. S. Šegula je napisal precej suhoparno dve kratki zgodovinski povestici. Osamelčev „Gospod Plavec“ se nam zdi najboljši pripovedni spis; odlikuje se po lepi dispoziciji in po lepem slogu. „Pod mogočnim varstvom“ je majhna povestica Severina Vodopivca, v kateri nam kaže pisatelj mnogo dobre volje, a malo sposobnosti. Zelo slabo je preskrbljen letošnji koledar tudi s pesmimi. Pričakujemo, da nas drugo leto odbor „Mohorjeve družbe“ razveseli z boljšimi pripovednimi spisi. A. M.

Bodi svoje sreče kovač! Nauki za vsakdanje življenje. Spisal Jurij Trunk, izdala „Družba sv. Mohorja“ v Celovcu 1904. str. 143. 80. — „Kje je ključ do sreče?“ vprašuje g. pisatelj z Drag. Kettejem. Odgovarja z naslovom knjige: Bodi svoje sreče kovač! ter s tem tudi označuje njeno vsebino. Razpravlja torej o človeškem delovanju le v toliko, kolikor je človek sam vzrok svoje sreče ali nesreče. Noče razpravljati o tem, koliko družba vpliva na posameznike, ampak išče vzroka socialni bedi v človeku samem. Prav je, da rešuje socialno vprašanje tudi od te strani, kajti čeprav so slabe družabne razmere prvi vzrok soc. bede,

je vendar tudi človeško lastno delovanje vir njegove sreče ali nesreče. Trojni vir sreče navaja pisatelj: delo, varčnost in s'rb za zdravje, knjigo pa završuje jedrnato pisan članek o alkoholizmu.

Pisatelj tvarine ni uredil sistematično, ampak je postavil samostojne članke kakor v izložbi drugega poleg drugega, vendar pa je celota lepa in ugaja. Vprašanje o delu rešuje z edino pravega stališča, namreč na podlagi dogme o izvirnem grehu. Po njem nam je delo, ki je bilo prej veselo in blažilno, postalo v „kazen in prokletstvo“ (str. 9). Pogrešamo pa tukaj natančnejše distinkcije. Označiti bi bilo treba jasneje, kako umeti stavek, da nam je delo v prokletstvo, ker nam je tudi v blaženost, kajti po grehu mi kaže ravno delo pot do rešitve.

Izvrstno je opisal krščansko mišljenje o delu in ga primerjal z mišljenjem modernih poganov, ki so zavrgli staro geslo: Moli in delaj! „Pravi in zadnji vzrok naše socialne bede je odpad od krščanstva, odpad od vere, popolna verska nebrižnost, katera vlada tako zelo v javnem in družabnem življenju“ (str. 20.).

Dejstvo, da je naš kmet premalo „napreden“ (str. 27), je resnično, ker se drži še vedno starega kopita tudi tam, kjer mu je to v škodo. Tega pa ni kriv vsega sam, kajti neštivilni njegovi sovražniki, ki od vseh strani preže nanj, mu dajo dosti povoda, da je nezaupen. Manjka mu tudi izobrazbe, da bi mogel svojo metodo dosti izpreminjati. Odgovornost močno zadene tiste, ki so mu dolžni dati izobrazbe, pa tega ne store.

Precèj obširno govori pisatelj o varčnosti. Na 36 straneh podaja pisatelj veliko praktičnih navodil za vse vrste ljudi. Zlasti nam je uga-jalo, da je podal toliko nasvetov za nedoraslo mladino, kako jo vaditi v varčnosti. Za otroke priporoča šolske hranilnice, ki imajo velik nra-vni in vzgojni pomen, za odrasle pa čebelice. Varčnost priporoča zelo intenzivno, tako da je bil v nevarnosti, da bi zašel v ekstrem in napeljeval v skopost, pa se je znal dobro držati zlate srede. Pogosto poudarja, da je varčnost čednost, ki se mora torej ogibati obeh ekstremov. Poleg varčnosti pa opisuje tudi nji sorodne čednosti, ki so mu obenem motiv hranjenja. Glavno navodilo k varčnosti pa je, da človek vedno bolj zmanjšuje svoje potrebe (str. 59). Ta oddelek je najbolje obdelan in je nekako središče cele knjige. Ko govori o skrbi za zdravje, se obrača proti strastem, ker ravno te najbolj škodujejo zdravju, če prekoračijo svoje meje. Življenje po krščanskih načelih je najboljši porok za zdravje. O strasteh govori večinoma le z zdravstvenega stališča.

Pisava knjige je jako preprosta, brez blestečih fraz in umetno sestavljenega sloga; čisto po domače jo pove, kakor se pogovarjajo prijatelji med seboj. Dolgega dokazovanja tu ni, dokazi so kratki pa jasni in prepričevalni, podprti s svetopisemskimi reki, pa tudi z narodnimi pregovori, primerami in zgledi. Zdi se mi, da je bil pisatelj z zgledi pač nekoliko preradodaren, saj je ni strani brez zgleda. Vendar so zgledi skrbno izbrani, tvarini primerni in tako vplivajo na razum in zlasti še na voljo. Primere so splošno skrbno izbrane, nekaj pa jih je le predomačih; v navdušenju, da bi stvar krepkeje izrazil, se je včasih dal zapeljati robotim izrazom. Izbrane kitice iz slovenskih pesnikov v začetku vsakega odstavka se dobro prilegajo, tudi v sredi in na koncu odstavkov rad pojasnuje svoje trditve s pesniškimi citati. Občudovati moramo njegovo pridnost v tem oziru, skoraj iz vsakega slovenskega pesnika nam podaje kak citat.

Želimo tej potrebni knjigi obilo uspeha med ljudstvom!

M. K.

HRVAŠKA.

Viktor Car Emin: **Usahlo vrelo.** Pripovijest. Izdala „Matica Hrvatska“ 1904. Str. 235. 80. — Zadnji čas smo postali tako bedni. Vse v literaturi plaka, plaka, vse preliva srčno kri, povsod solze v očeh in obup na ustnicah. Nikjer poti k veselju, blagostanju, k življenju, nikjer steze navzgor, ker se vsa pota znižujejo in gredo navzdol, vedno navzdol, tja, kjer kraljuje smrt in kjer spe grobovi. Tako smo se že privadili misli na umiranje, da se nam niti čudno ne zdi, če ne prisije na ponižno stezo naše literature nikdar vesel žarek svetlega solnca — čisto naravno se nam zdi, da gremo vedno navzdol, da je cilj našega popotovanja grob in naša usoda smrt . . . Literatura samo plaka in čaka časa, da se zasuje veliki grob, ki je sprejel vase celi umirajoči narod, ki ni imel dosti moči za življenje. In šele ko človek sreča krepkega moža z močno pestjo, z upanjem v očeh in z navdušeno preroško besedo na ustnicah — tedaj zapazi prav bedo svoje onemoglosti, smešnost svojih otročjih solza in nesrečo svoje nemoške vdanosti. Zaželi si krepke volje, močne pesti ter dela, dela, ki vse rešuje, vse povzdiguje, vse obnavlja . . .

In tak mož je Car Emin. Junak se mu vrne v domovino in vidi povsod umiranje, „vse poka, vse se trese, vse diha pusto bedo, vsega, vsega se prijema duh starosti, vsega . . .“

(str. 14). A Ivan Ivančić je že kot otrok čutil v sebi „nekak nagon, ki ga je odtujeval od starega, nekako nenaklonjenost proti vsemu, kar je izročeno večnemu dremanju in brezkoristni, leni nedelavnosti“ (str. 15). Ivanu je ves rojstni kraj že obubožal. Morje, njihovo zvesto, ljubljeno morje, se jim je izneverilo, zapustilo jih je, kakor bi zapustila mati otroke, da se ne vedo kam obrniti v težki bedi. Nekdaj so imeli ladje in njihova jadra so jih nosila po širnem svetu — bili so bogati in srečni in zadovoljni. A prišel je čas, ko so se morala umakniti bela jadra ponosnim dimnikom, in Ivanovi rojaki so propadali. Zadnja ladja jim zgori in oni ostanejo ob obrežju kakor ptič, ki je padel iz gnezda in ne more več nazaj — samo sovraštvo jim še tli v srcu, sovraštvo do teh ponosnih dimnikov, do vsega novega. Tako padajo v vedno večjo bedo, bližajo se smrti kakor studenec ob morju, ki je usahnil in ki čaka velike žrtve dveh ljubečih src, da ga zopet oživi. „Naš narod ima poprečno krasne sposobnosti, bistroumen je in lahko umeva! . . . Samo ko bi bil kdo, da ga vodi. Toda ne mislim, da ga vodi tako na papirju, s samo besedo, ampak tudi z dejanjem. . . . In tudi žrtve so potrebne . . . nekdo mora pasti . . .“ govori Ivan (str. 60.). In on premišljuje, „ali bi se dal z novo silo oživiti oni studenec nekdanjega sijajnega življenja“ (str. 123). Jadrenice so uničene, a Ivan hoče pregovoriti rojake, naj si zgrade parobrode, da ne ostajajo za napredkom, da se rešijo smrti, da ožive mrtvi studenec. A tu je treba žrtev . . . ljudje se upirajo, nečejo ničesar slišati o „prokletih parobrodih“, o nezvestem morju. A pravljica zahteva žrtve dveh src, da oživi mrtvi studenec, in Ivan žrtvuje sebe: svojo ljubezen položi kot dar na mrtvo skalo — in čudno — novo življenje kipi iz nje. Ivan se odreče svoji ljubezni, da pridobi s tem najbogatejšega moža za svoj načrt. Lepša polovica duše mu je uničena, „a zunaj na odprtem morju se dviga visoko v zrak črni dim, kot blisk plava po gladini parobrod — prvi domači parobrod . . . Gleda Ivan. Od mrtvega studenta . . . gleda on svoje delo, gleda valove, ki jih je razburil parobrod, in v zamolki njihovi pesmi sliši hvalo za ono delo . . . (str. 234, 235).

Car Emin nam je krasno naslikal življenje umirajočega pomorskega mesta, kakor bi dvignil zastor in nam pokazal pokrajino, ki spi in čaka solnca, da jo obsije in zbudi v njej vso veliko moč, vso zvezano silo. Izvrstno je rabil moderno tehniko, pri tem pa se je znal varovati mnogih slabosti sedanje moderne. Precej kaže še značaj starejših pripovedovavcev, kar pa ni

povesti v škodo. Dejanje je vseskozi zanimivo ter se naravno in neprisiljeno razvija. — Hrvatoma bi iz vsega srca čestitali na tej knjigi, ker je precej osamljen, a lep in zanimiv pojav v naši moderni literaturi, zlasti kar se tiče jasnosti, velikosti in zdrave krepkosti vodilne ideje.

Bugarska slovnica sa čitankom. Sastavio Janko J. Benigar, tehničar. Tiskara i litografija C. Albrechta (Jos. Wittasek). Zagreb 1904. Cijena 1 K, str. 72. — Pisatelj te knjige je uvidel potrebo medsebojnega spoznavanja južnih Slovanov in je izdal v ta namen bolgarsko slovnico. V uvodu pravi čitateljem: „Nema smisla učiti bugarsku slovnico na izust, jer to vrlo umara duh i volju. Glavno je, da se čitanjem slovnice dobije pojam o oblicima — drugo se nauči čitanjem raznih knjiga i listova. Svakako je potrebno, da se i kasnije prigodice osvrne na pojedine odsjeke slovnice, te se tako bez osobite muke i u teoretičnomu dijelu usavrši.“ Po tem načelu se je ravnal pri sestavljanju slovnice. Knjiga je razdeljena v slovnico (str. 5.—28.), čitanko (str. 29.—48.) in rečnik (str. 49.—70.). — Ker so si južni slovanski jeziki jako sorodni, bo zadostovala tudi tistim Slovincem, ki se hočejo seznaniti z zanimivo, lepo bolgarsko književnostjo. — G. Janko Benigar je rodom Slovenec in študira tehniko v Gradcu.

F. K.

RUSKA.

Ziserl-Sarkevič: **Lehrbuch der russischen Sprache nach der Sprechmethode.** Kišinev. Cena 1 K 50 v. — Že nekaj časa se dobiva v slovenskem knjigotrštvu ta izvrstna knjiga, ki je prav primerna za pouk v krožkih, a tudi porabna za samouke, ki znajo vsaj že čitati akcentuirano ruščino. Slovnica je pisana vseskozi v ruščini, ravnotako tudi vaje; pridejana pa je zbirka besed, razvrščenih po lekcijah in z nemškim prevodom. Tudi pri slovniških paradigmah nahajamo nemški prevod. Z izjemami se učenec ne muči; saj uči izkušnja, da je treba za praktično rabo jezika v prvi vrsti le temeljitega znanja glavnih pravil, nepravilnosti se z lahkoto zapomnijo ob čitvu ali pogovoru. Kar pa daje knjigi glavno vrednost, je to, da opisujejo skoro vsa berila razmere in predmete, ki jih srečavamo v vsakdanji rabi jezika. Tako si pridobi učenec zadostno množico besed; za vajo jezika skrbi zbirka vprašanj pod vsakim berilom. Seveda bi bilo priporočati, da se tvarina še vse bolj dialogizira, kar je trajnemu znanju v neprecenljivo korist; zgled

takšnega dialogiziranja nam podaja n. pr. v nemški strokovni literaturi metoda Häusser za učenje tujih jezikov v mojstrski dovršenosti. Za začetnika — samouka torej knjiga ni popolnoma priporočljiva, ker je dialog premalo podroben in ker vprašanjem niso pridejani tudi odgovori. Pač pa je izvrstno učilo za naše ruske krožke. Obenem opozarjamo gg. veščake na potrebo, da nam poda kdo v prav kratkem času podobno urejeno knjigo za učenje ruščine za samouke in v slovenščini, ker je le malo moči, ki bi bile vsled perfektnega znanja ruščine v resnici sposobne za poučevanje, dalje zato, ker je zanemarjenje nerazdružljivo s kurznim poukom in ker je tudi v krajih, ki še nimajo krožkov, da, celo na deželi, mnogo takih samoukov, ki bi se z veseljem in vnemo lotili učenja, ako ne bi primanjkovalo vsega potrebnega.

V. M.

STARA ZGODOVINA SLOVANOV.

Vedno in vedno se bavijo slavisti s slovansko prazgodovino. Kdaj so prišli Slovani v te dežele, katere imajo sedaj v posesti? To vprašanje razmotriva zopet nekaj knjig, ki so izišle v najnovejšem času. Navesti hočemo njihove glavne trditve.

Ed. Boguslawski: **Einführung in die Geschichte der Slaven.** Aus dem Polnischen übersetzt von Waldemar Osterloff. Jena 1904. 80. 129. — Boguslawski najprej našteva mnenja vseh dosedanjih slavistov o slovanski prazgodovini. Njegova misel je pa ta: V VI. stoletju, pravi Boguslawski, je samo en slovanski rod nosil ime „Slovani“, a to nazivanje se je pozneje razširilo na vse druge. Na Balkanu so bili razni narodi: na eni strani Besi, na drugi pa Veneti, ki so bili Slovani. Kot dokaz za svojo trditev navaja obleko, okraske in orodje. Hallstattska, ali bolje venetska kultura je na jugu izvirno slovanska. Italijo in Češko so preplavili Kelti, nad južne Slovane so prišli Rimljani, nad severne pa Svevi, in šele od tega časa dalje nastopajo Slovani pod slovanskim imenom. Končno trdi Boguslawski: Slovani so avtohtoni na vsem ozemlju, katero so posedali za časa Karola Velikega. Njih prva domovina je bila v Iliriji, odkoder so šli proti severu čez Donavo in Karpate ter so te kraje poslovanili. Kakor znano, so učenjaki v tem vprašanju jako needini. „Avtohtonisti“ trdijo, da so Slovani od nekdanj doma v Iliriji, Trakiji in Germaniji; proti njim stoje oni, ki trdijo, da so Slovani prišli na jug Donave in Karpatov

še v VI. stoletju po Kr.; na čelu jim stoje Miklošič, Roessler i. dr. Ti zametujejo dokazovanje iz krajevnih imen, iz arheologije itd. Boguslawski pravi, da če bi bili Slovani prišli res še v VI. stoletju, bi bili med narodi, tu že naseljenimi, izginili, kakor so Langobardi v Italiji, Franki v Galiji ali Goti v Španiji. Po samostojnem ilirskem jeziku ni sledi, pač pa so Veneti ob Adriji bili ravno tako Slovani, kakor Veneti v Germaniji, in zastopajo na eni strani hallstattsko kulturo, na drugo pa lužiško-šleško. Bil je sicer traški ali skito-sarmatski jezik, a je izginil v slovanskem v VI. stol. po Kr. Ime so Slovanom dali Svevi, ki so jih začasno podjarmili.

K. Wachowski. **Słowiańczyzna zachodnia.** Studya historyczne I. Warszawa, 1903, 80. 271. — V tej knjigi so tri razprave. Najprej razpravlja pisatelj o razmerju Slovanov do Germanov v začetku srednjega veka ter stavi slovansko pradomovino v velike gozdove severno od črnomorskih step okoli srednjega in gornjega Dnjestra in odtod zapadno do Visle in Karpatov. Izmed narodov, ki jih imenuje Herodot, se mu zde predniki Slovanov najbrže Androfagi, Nevri in Melanhlajni. Slo-

vani so živeli še v prvotnih rodbinah, ko so Germani že davno poznali državno in vojno organizacijo. V naslednjih dveh razpravah govori o Slovanih v zgodovinski dobi. — Jako zanimivo razpravo nam je poslal naš rojak:

Martin Žunkovič: **Wann wurde Mitteleuropa von den Slaven besiedelt?** Beitrag zur Klärung eines Geschichts- und Gelehrtenirrtums. Kremsier, 1904. Druck und Verlag des Heinrich Slovák. Cena K 1.20. Strani 111. — G. pisatelj preiskuje zlasti krajevna imena ter dokazuje, da so bila slovanska imena v naših krajih že davno pred začetkom krščanske dobe. Zlasti preiskuje pisatelj sledeča imena: Karni, Kasiteridi, Kelti, Noricum, Panonija, Turki, Heleni, Skiti, Sarmati, Avari, Veneti, Gali, Markomani, Mavri, Nemci, Sasi, Šlezi, Rusi, Prusi, Franki, Hrvati, Srbi; slednjič pa razlaga posamezna imena rek in krajev, in sicer iz krajepisnih posebnosti, pri čemer rabi tudi fotografije. Pisatelj trdi, da je najzanesljivejši vodnik v prazgodovinski dobi jezik ljudstva, ki je imenovalo kraje, ter sklepa: „Množica tolikih krajepisnih imen evropskih s svojo slovansko korenino dokazuje, da moramo smatrati slovanščino kot prvotni jezik vsaj v srednji Evropi.“

L.

Štirinajst zborov (7 mešanih in 7 moških). Besede S. Gregorčičeve (12) in Levčeve (2). Uglasbil Jakob Aljaž l. 1904. Cena (s poštino) 1 K. Dobiva se pri skladatelju in založniku J. Aljažu. Pošta: Dovje, Gorenjsko. Tiskala „Zadružna tiskarna“ v Ljubljani. — Naši pevski zbori bodo gotovo hvaležni gospodu skladatelju, da jim je za nekaj časa zopet pomagal iz zadrege. Dasi je naše glasbeno polje preplavljeno z mnogovrstnimi skladbami, vendar je neredkokrat pevovodja v zadregi, ko išče svojemu zboru primernih skladb. V tej zbirki pa bo vsakdo našel kaj primerne. Zbirka obsega te-le mešane zборе: „Ujetega ptiča tožba“, „Nevesti“, „Ne zveni mi“ (z bas-solo), „Ne tožim“, „Oj z Bogom, ti planinski svet!“ (s tenor-solo), „Cerkvica“, „Ojplanine!“; nadalje te-le moške zборе: „Dneva nam pri-

pelji žar“ (dva napeva, oba z bariton-solo), „Naša zvezda“ (z bariton-solo), „Na Bregu“, „Ujetega ptiča tožba“, „Soči“, „Pri mrtvaškem sprevedu“. Ti napevi nikakor niso pretežki in brez dvoma se bodo pevcem priljubili. Iz njih nam veje jasen planinski vzduh. Zlasti pa nam ugaja, ker so besede teh napevov vseskozi poštene.

Ne morem si kaj, da bi tu ne pripomnil par splošnih opazk, ki veljajo slovenskim skladateljem.

V novejšem času je več dobrih skladateljev, ki pa žal uglasbujejo najraje pesmi erotične vsebine. Take skladbe — naj so še tako lepe, ostanejo večjidel le na papirju; zaradi nepri-mernih besed jih pojó le malokje. Ako hočejo skladatelji, da se bodo njihove pesmi pele v širših krogih, morajo izbirati drugačne, splošno

porabne tekste. Nadalje se mi zdi neumestno, da se nekatere pesmi, za katere imamo že priznane lepe napeve, še vedno iznova uglašujejo. Tako imamo za krasno Gregoričičevo

Gašper Križnik.

„Naša zvezda“ že več lepih napevov, n. pr. Vilharjev, Hudovernikov, Laharnarjev itd. Čemu iskati za iste besede še vedno novih napevov? Škoda truda in časa. Kdor ima opraviti s kakim pevskim zborom, ve tudi, da se pevci ne morejo ogreti za kako skladbo, ako znajo na iste besede že kak drug lepši napev. Naj bi torej gg. skladatelji segali raje po drugih, še ne uporabljenih tekstih.

Toda poreče kdo: „Kje pa naj vdobim takih pesmi?“ — Kdor blagovoli pregledati razne letnike „Dom in Sveta“, „Vrtca“ in razne pesniške zbirke iz novejšega časa, bo našel dovolj primernih tekstov, katerih se ni lotil še noben skladatelj. Taka skladba bo gotovo zanimivejša za pevce in poslušavce, kakor če se uglašbi kak obrabljen — če prav lep — tekst. To sem omenil le mimogredé in mislim, da s tem soglašajo tudi še marsikdo drugi.

Zgornja zbirka pa, ki ima poleg drugih vrlin tudi jako pristrčno obliko in nizko ceno, bodi pevskim društvom prav toplo priporočena.

Fr. F—č.

Missa pro defunctis ad IV voces inaequales aut una voce cum organo auctore Matthaeo Vurnik. Pr. cor. 1. Sumptibus auctoris. Typographia Catholica. Labaci—Ta „Requiem“ je namenjen v prvi vrsti mešanim zborom; enoglasno bi ga mogel peti le kak tenor ali sopran, ker na enem mestu se povzpne melodija do zgornjega „f“. Tekst je uglašen ves razen sekvencije, katera bi se morala torej peti koralno. Sicer pa je pisana skladba v lahkem, harmoničnem slogu ter se odlikuje po prijetni melodioznosti. Ta „Requiem“, ki se dobiva pri g. skladatelju v Št. Vidu pri Zatičini ali po knjigarnah, je pohvaljen tudi v našem strokovnem glasbenem listu „Cerkv. Glasbeniku“.

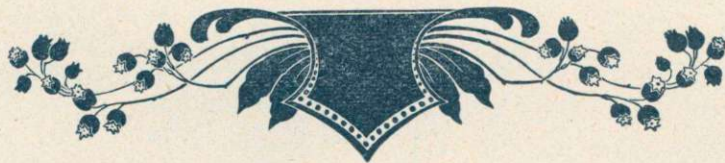
Kdor se hoče natančneje poučiti o naših cerkveno-glasbenih razmerah — in to bi bila dolžnost vsakoga, ki se bavi z glasbo — mu toplo priporočam, naj se z novim letom naroči na „Cerkveni Glasbenik“, ki stane z muzikalno prilogo vred za celo leto 4 krone, za ude Cecilijinega društva pa le 3 krone. Kako zelo bi si marsikdo razširil svoje glasbeno obzorje, ako bi prebiral ta časopis! Tudi

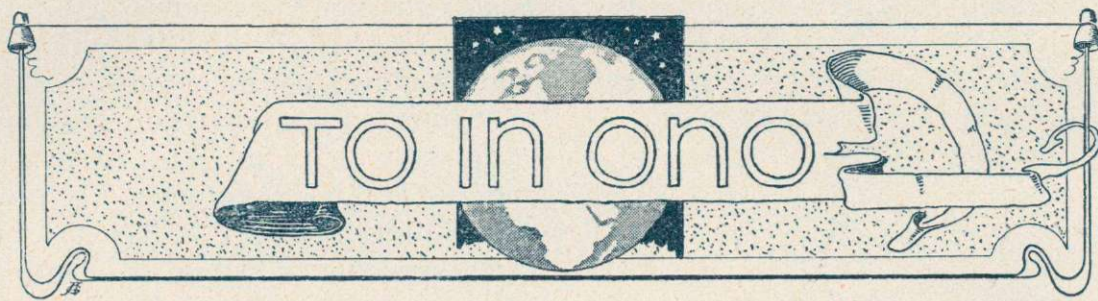

Fran Podgornik.

takim, ki se pečajo le s posvetno glasbo, bi gotovo koristilo in bi blažilno vplivalo nanje, ako bi se nekoliko bolje seznanili tudi s cerkveno glasbo. Upravništvo omenjenega lista je Pred škofijo št. 12.

Fr. F—č.

NAŠE SLIKE.

Sassoferatova „Madona“ (str. 8.) je izmed poetičnih italijanskih koncepcij, katere v sv. družini vidijo idilični rodbinski moment ter rade združujejo s svetopisemskimi osebami tudi druge svetnike in zgodovinske osebe. Zadaž stoji sveti Frančišek, ob strani pa svetnica, katero palmova veja označuje kot mučenico.

Adriaen van Ostade (1610—1675) je najglasovitejši nizozemski slikar kmečkih prizorov. Vedno zopet slika kmečko hišo, kmečko gostilno, kmečko šolo, veselice na vasi itd. Ostade je mirer, nekoliko šaljev opazovavec, ki jako fino vodi svetlobo. Neša priloga in slika str. 17. kažeta dva taka pristno nizozemska interieura. Jako zabavna je „Kmečka šola“ nizozemska. V sredi sedi gospod učitelj, kateri ravnokar kara zanikrnega učenca. Najbrže ne bo ostalo samo pri besedah, kajti levica učiteljeva že stiska kuhinjsko žlico, katera bo podpirala vtisek opomina. Drugi učenci se učé in zabavajo po svoje. Uboge knjige, ki morajo služiti takim učenjakom!

Poleg krasne slike Rusa Sudkovskega, ki nam kaže Očakovsko pristanišče v polsnegu s finimi svetlobnimi izpremeni, vidijo čitatelji na str. 48. Vereščaginovo „Zmagoslavno slovesnost“. Divji Azijati praznujejo zmago. Na sulicah so nabodene glave sovražnikov, ki s steklenimi očmi gledajo dol na nečloveške zmagovavce. Alaha slave kruti moslimi, da je dal moč v njihovo roko. Vereščagin kaže tudi v zmagoslavju nečloveško krutost vojske. Vse, kar je v zvezi z vojsko, po Vereščaginu dela človeka sirovega in nečutnega. Še ko slavi fanatični vojak zmago nad sovražniki, ko zahvaljuje svoje božanstvo za izkazano pomoč, se ne more zatajiti nečloveški značaj vojske.

Med našimi slikami vidijo čitatelji podobo Gašperja Križnika (str. 55.) Bil je priden nabiravec narodnega blaga, tudi sotrudnik našega lista. Po stanu je bil trgovec v Motniku. O priliki kaj več o njem. O Franu Podgorniku smo govorili že lani. Dr. Karol Lueger, (str. 61.) dunajski župan in nevstraheni voditelj dunajskih krščanskih socialcev, je nedavno praznoval svojo šestdesetletnico. Slednjič podajamo tudi sliko francoskega ministrskega predsednika Comba (str. 61.), katerega ime pomeni zdaj boj proti katoliški cerkvi. Krščanske šole Combes s silo zatira, redovnike in redovnice izganja in hoče zatreti vsako sled krščanske vere na Francoskem Sicer ima le majhno večino v zbornici, a s pomočjo prostoziidarske lože brezobzirno izkorišča svojo oblast.

Na bojišču zadnji mesec ni bilo znamenite izpremembe. Okolo Port Arturja divjajo sicer vroči boji, a Japonci še zdaj niso dosegli posebnih uspehov. Ruske ladje v pristanišču so sicer razbite, a tudi Japonci so izgubili oklopnico „Jašimo“. Najljutejše se boré za „grič 203 m“, katerega posest je jako važna. Baltiško brodovje pa je zdaj na pol pota, a že od-

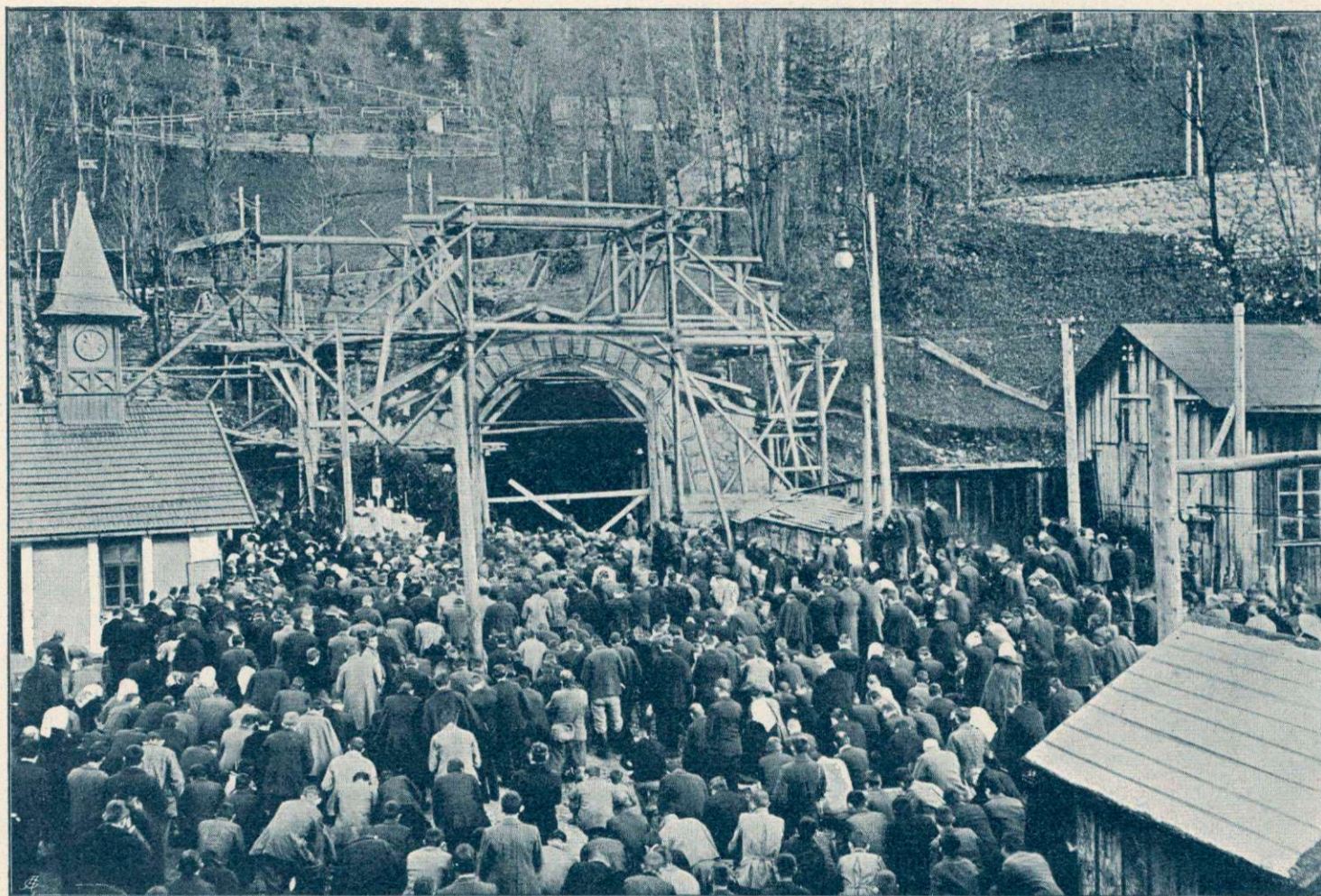

„Turnček“ v Šmariji na Dolenjskem.

pošiljajo Rusi tudi tretje brodovje na bojišče. Vse je zdaj odvisno od tega, ali bo mogel admiral Roždestvenskij priti v varno pristanišče v Vladivostoku in se združiti s Skrydlovem, ali mu pa prestrižejo Japonci pot in uničijo brodovje. „Navarin“ (str. 64.) je oklopnica baltiškega brodovja, pravi orjak izborne konstrukcije. Pretresljiv prizor vidijo čitatelji na str. 60. Grozno je gledati po bitki razmesarjena trupla na kupih.

„Turnček“ v Šmariji, o katerem govorimo v spisu o šmarskem „šomaštru“, je ostalina iz turških časov. Takrat je bila Šmarija še nekaka trdnjava proti Turkom ali vsaj pribežališče celi okolici, kadar so se bližali sovražniki. Grmade v Kriški vasi nad Višnjo

nje. „Turnček“ torej edini še spominja na prejšnje čase, njegovih treh tovarišev pa ni več, samo v temelju, kadar kaj kopljejo, jih zopet zaslede. Sedanji „cvingar“, pokopališčna ograja, je ostanek starega zidovja, kar nam priča meter široki zid. Na severovzhodni strani so stale takoimenovane „kaplanske kašče“, kamor so znesli blago, kadar so bežali v trdnjavo. Tudi teh ni več. „Turnček“ in kar je prizidanega, služi zdaj za kaplanijo. V „turnčku“ je bila prva šola, „Turnček“ je bil mesto za seje, za izpraševanje in za vse, kar je bilo v vasi važnega. Njegov zid je 1 m debel. Kar so vzeli iz njega ponavljavno šolo, je pripadel župniji, dočim je bil prej občinski.

PRED KARAVANŠKIM PREDOROM NA HRUŠICI:
SLUŽBA BOŽJA ZA PONESREČENE DELAVCE.

Goro, na Tabru, na Magdalenski gori so jim to hitro naznanile. Šmarska cerkev je bila obdana od vseh štirih strani z visokim zidovjem, na ogljih pa so stali štirje stolpi, enaki, kot vidimo našega na sliki str. 56. Edini ta se je ohranil, druge so podrli, ko je izgubila trdnjava svoj pomen. Ljudstvo ga imenuje „turnček“. Ko so kopali temelj za sedanji kolodvor na bližnjih Podolnicah, so našli tam cele kupe podkov stare oblike, iz česar se da sklepati na bitko. Po svoji legi je mogla biti Šmarija po dolini ob Krki navzgor proti Ljubljani poslednja trdnjava. Tudi v francoskih vojskah je imela še svoj pomen, kar kažejo boji okoli

Zdaj je „turnček“ mesto izobraževalnega društva, kjer čitajo, predavajo, predstavljajo igre itd. Naša slika je posneta po akvarelni skici rajnega dekana Sitarja.

Karavanški predor je zahteval nedavno več žrtev. V predoru so eksplodirali plini, in enajst delavcev je bilo takoj mrtvih, več pa nevarno poškodovanih. Pogreb ponesrečenih je bil velikanski. Pozneje so pred vhodom v predor imeli božjo službo za ponesrečence. Naša slika str. 57. nam kaže ta ginljivi prizor in tudi okolico predora na Hrušici.

Slovenska drama.

Poleg starih igravcev, ki so nam že znani, je „Slovensko dramatično društvo“ angažiralo mesto gdčne Rückove gdčne Otilijo Spurno, ki je dobra moč, a nima ravno posebno prikupljive zunanosti kot ljubimka. Kot naivka je prišla namesto gdčne Kreisove gdčna Ružena Noskova, ki je šele začetnica; a kljub temu, da nima še dosti rutine, se ji ta nedostatek skoro prav nič ne pozna, ker ga nadomešča njen naravni talent. Kot ljubimca moramo imenovati Jaroslava Tišnova, srednjega igravca, ki pa govori „češko“ slovenščino. Repertoar letošnjih dramskih predstav se je sestavil iz res svetovno znanih del; a menda se je vsaj dosedaj ozirala intendantca na prijazni pouk, ki ji ga podaja „Slovenski Narod“ z dne 23. novembra 1904 v 268. št.: „V prihodnje se ni treba nič ozirati na čutila klerikalcev.“ Kajti od vseh letošnjih res dobrih predstav smelo trdimo, da so pisane v duhu in tendenci, kot jo more odobravati le „Slovenski Narod“ in jo mora vpoštevati estetik v „Zvonu“ in „Slovanu“. Naša kritika pa ne stoji pod iniciativo gotovih krogov, ki so v slovenskem gledišču edino merodajni. Mi hočemo gledati na slovenskem odru igre, ki so boljše kot dosedaj proizvajane.

Otvoritvena predstava Sardoujeva „Domovina“ je privabila 29. septembra precej ljudi v hram slovenske Talije. Bila je tendenciozna uprizoritev; igrali so tako, da se je čutil vsakdo, ki ima sploh še kaj čuta za estetiko, popolnoma indigniranega in neprijetno dirnjenega. Omenjam samo prizora, ko je nesel frančiškan razpelo dvajset korakov pred drugim izprevodom, ki pelje drugoverce na morišče. Celo gledišče je buknilo v smeh, ko so na pozorišču tako predstavljali „verske nestrpneže“! Sardou je spisal mnogo iger, od katerih ni ena ni klasična; veliko vlog je spisanih direktno za posamezne igravce. V njegovih igrah se vrsti efekt za efektom in ravno v teatralnem učinkovanju je Sardou mojster. Je pač Francoz. Vsaka njegova igra gotovo učinkuje pri občinstvu, in morda je ravno „Domovina“ s svojimi brutalnimi efekti prva. Ali ne bi res mogel pravi pisatelj opevati domovinske ljubezni na drug način? Tudi izza časa Albovega bi se dala uprizoriti cela igra brez teh grozovitih efektov. Morda ne bi hipoma delala istega vtiska, a zato bi bila trajne vrednosti. Igralo se je vobče dobro, saj je Sardou naslikal vse značaje tako, kot si jih more igravec le želeti. 8. novembra so igro ponavljali.

13. oktobra se je vprizorila češka drama „Žena suženj“, ki jo je spisala Gabrijela Preisova, znana češka pisateljica, ki je proslavila v češkem slovstvu tudi koroške Slovence. „Žena suženj“ igra med moravskimi Slovani in značaji so deloma kmetje, deloma tržani. Siloma se poroči Eva z neljubljenim možem, ki je pa blaga duša. Kmalu nato mu uide s

svojim prejšnjim ljubimcem, ki jo pa tudi kmalu zapusti. To tira ubogo Evo v smrt.

V tej igri imamo veliko skiciranega, še dokaj mest bi se dalo lepo izpeljati; lepa so res ona mesta, ki so idilična. Tudi ta drama ima vse polno efektov. Pisateljica nas ni prepričala, da bi morala Eva ravnati tako, kot je ravnala; a če se je junakinja podala enkrat na to pot, kakor nam jo riše Preisova, potem je logična posledica koraka, ki izvira le iz ljubezni, a vere ne vpoštevava, edino le samoumor. Po naših mislih se morajo drame zakonolomstva zavreči. Pustimo take igre raje Francozom, ki imajo v tem že itak preveč prakse!

Tretja noviteta je bila Maksim Gorkij-Pješková „Na dnu“. To je drama proletarcev, ki pa ne zasluži tega imena, kajti Aristotelovih pravil bi zamašili v nji; to je le jako originalna slika ruskih nižjih slojev. Tu je „rendezvous“ samih katilinarcev, tu se shajajo berači, tatovi, delomrzni, propadli in ubožani plemiči, morivci in vlačuge: toda vse te izvrške človeštva nam postavlja Gorkij v luč ljubezni, ki veleva: Odpusti! Vsa ta „sodrga“ živi le v spominu na prejšnje čase, dobro ve, kam pelje pot iz nočnega zavetišča, a ne ve nikamor drugam. Izkuša se rešiti, a se ne more; ker so ti ljudje brez ljubezni, so tudi brez moči. In ko spoznajo svoje brezupno stanje in vidijo, da jim ni nikjer stalne utehe, postanejo cinični, ironični in zvrčajo vso krivdo na sovražno jim usodo. V sredo teh pomilovanja vrednih eksistenc [pa je postavil Gorkij svojega apostola —: moža, ki trosi njegove ideje v tem brlogu, romarja Luka. Ko Luka vidi, kje je treba njegove pomoči, pride in izkuša s svojim nasvetom pomagati. On jim pridiguje in jih hoče poboljšati — z ljubeznijo. Toda to Lukovo delovanje je samo negativno, kakor vse delo Gorkega. Ko pride do dejanj, ko bi moral Luka poseči s svojo roko med nje, tedaj omaga, kajti on je junak samo v besedi. Dejanje je Gorkemu postranska stvar; podatki je hotel le tipe originalov. V tej igri teme in hudodelstva pisatelj zahteva po pravici, da mora družba že na otroke dobro vplivati in jim kazati pot do pravih ciljev; pozneje, ko so že „ljudje“, je prepozno.

Gorkij je popoln materialist, in sicer materialist najbolj odurne vrste. Poglejmo Dostojevskega! Tudi ta nam je podal slike o proletarcih, a dobro je vedel, da umetnost ne obstoja samo v tem, da se podaja občinstvu dobro in slabo tako, kot je, ampak je vpošteval estetično pravilo, da se mora slabo le do gotove mere staviti v nasprotje z dobrim. „Na dnu“ bi iskali tega zamaš; kajti Luka ne more biti sam protitež proti vsem lopovom, in če bi tudi hotel biti, nam ne zadostuje, ker je samo junak besede, ne pa dejanja. Kakor Sudermannu in Hauptmannu, tako manjka tudi Gorkemu one poživljajoče moči, ki jo imenujemo vero. Stikajo le po največjih beznicah, slikajo prešestnike, rišejo eksistence, ki niso vredne

teh talentov; dokazati hočejo, da je človek odvisen od svoje okolice, da mora to postati, v čemer živi: a pri vsem tem nimajo niti enega blažilnega vpogleda v človeško srce; bičajo človeške slabosti, ljudi hočejo pripraviti z nepravih potov na steze poštenja, napraviti hočejo iz njih ljudi, ki so vredni, da nosijo človeško ime, a pri vsem tem ne pokažejo, kako. To so ljudje, ki le negativno delujejo, a pozitivno stran te socialne bede prezirajo in je ne marajo vpoštevati; pridigujejo vedno le ljubezen, a ljubezni v pravem pomenu besede, verske ljubezni ne poznajo. To težko igro so ponavljali tudi 27. oktobra. Igrali so jo jako dobro.

Dne 16. in 22. novembra in 4. decembra popoldne so igrali „V znamenju križa“, katero sta priredila Dolcini in Bohrmann-Rieger. Tudi to je eden izmed neštivilnih dramatičnih poizkusov, prirediti za oder Sienkiewiczzev „Quo vadis?“ Tega krasnega romana popolnoma ne bodo mogli nikdar dramatizirati. Vendar se ga lotuje toliko pisateljev, ker so posameznosti za oder jako hvaležne.

Ta igra slika boj krščanstva s poganstvom in kaže zmago sv. vere v kljub vsemu zatiranju krvoločnega Nerona. Poganski prefekt Mark Superb prestopi v vrste kristjanov radi ljubezni do Merci in gre ž njo v smrt. Ta igra povečuje ideale krščanstva. Preobrat prefekta pa je s samo ljubeznijo do ljubljene deklice premalo motiviran z ozirom na njegovo poznejšo smrt za novo vero. — Želeli bi samo, da se pri tej igri, ki pa nikakor ni umetniška, odstranijo ali vsaj oblaže efekti, kot jih dosegajo z natezalnico i. t. d. Igra je uspela dokaj dobro, saj se vsak le količkaj čuteči igravec lahko zamisli v te značaje, ki so mu simpatični.

Tudi francosko veseloigro „Japonsko vazo“, ki sta jo spisala Bilhaud in Hennekwin, smo gledali 8. novembra na našem odru. Bilhaud se odlikuje po svojem krasnem in jedrnatem dialogu in po ostri karakterizaciji značajev. „Japonska vaza“ je veseloigra salonskega značaja, nič banalnega ne najdemo v nji, in tudi oskudna mesta v nji lahko prezremo. Bilhaud ne rešuje v svojih igrah nikakega problema, marveč piše le zato, da se njegove igre proizvajajo.

Dne 24. novembra se je vprizorila Max Halbejeva „Mladost“, ki jo je pa že občinstvo samo odločno odklonilo, in težko je upati, da dobi dramatično društvo pri reprizi „Mladosti“ sploh še recimo petdeset gledavcev. „Mladost“ je tendenciozno delo znanega nemškega pisatelja, ki se je v tej igri, ki jo je cenzura dolgo časa prepovedovala, zaletel enkrat v katoliško duhovščino. Nič ne pomaga nasprotnikom, ko trdijo, da sta Hoppe in Žigorski vsakdanja tipa, kot jih nahajamo na stotine med duhovniki. Očividno je pa, da je Halbe hotel v svoji igri najodločnejše obsojati, da celo persifilirati nazore „fanatičnega“ kaplana. Že to, da postavi pisatelj spolno občevanje v župnišče, nam kaže jasno, kako je hotel „samo vsak-

danje“ tipe ustvarjati. Župnik Hoppe ima nečakinjo Anico pri sebi. Pride k njemu dijak, ki zapelje Anico. Bebec Amandus, ki ljubi na skrivnem tudi župnikovo nečakinjo, ustrelji po nesreči Anico med tem, ko je meril na svojega osemnajstletnega rivala. Nehote se spominjamo Cankarja, ki tudi uvaja otroke kot junake v igre. V „Mladosti“ je, če že abstrahiramo nenravno dejanje igre, tudi jako slabo motiviran padec Anice. Hipoma se vda svojemu ljubimcu, ne da bi se mu kaj branila, iz naravnega instinkta pa tudi ne ravna. Halbe je vstal v tej igri tudi kot apostol „proste ljubezni“. Kontrasta v igri sta župnik Hoppe, mož, ki je že star in ima mnogo izkušenj in ki je toleranten v vsakem oziru, ki je „blag“ in popustljiv, ter kaplan Žigorski, mlad Poljak, ki pa gori za svete ideale, ki je pač pravi duhovnik, strog, kjer mora biti, dober, a nikdar popustljiv. Ta kaplan, ki ga imenuje kritika „fanatičnega“, je skrajno nasprotnega mišljenja. Župnik je prepopustljiv, kaplan pefanatičen. S takimi župniki, ki so pa gotovo le ljudje, kot si jih želijo liberalci, in ki v resnici med katoličani sploh ne eksistirajo, bi rad občeval Halbe, saj mož, kot je Hoppe, bi gotovo hvalil njegovo „Mladost“. Gledišče je bilo slabo obiskano; slovensko občinstvo se ni moglo ogreti na igro.

4. in 30. novembra ter 8. in 18. decembra popoldne so se uprizorili Govekarjevi „Legionarji“. Govekar je z „Legionarji“ hotel podati narodno igro, star motiv, kot ga najdemo v „Sreči in nesreči“ in v neštetihih igrah od Schillerjeve Luise Millnerin do danes. Da se izrazimo kratko: Če ne bi igral Ježa gospod Verovšek tako krasno, kot ga igra, bi opravičeno trdili, da bi igre nihče ne šel gledat. Niti ene same misli nismo našli v igri, samo Rak pove enkrat „globoko“ misel: Vojaka pa ne v hišo, če ni vojske, duhovnika pa le ob zadnji uri. Mislim, da bi dramatično društvo samo sebi koristilo, če bi nadomestilo to „dobro“ igro z Finžgarjevim „slabim“ — „Divjim lovcom“.

V tej sezoni se je še igrala 2., 9., 15. in 23. oktobra burka „Rezervistova svatba“. 9. oktobra popoldne smo gledali „Revčka Andrejčka“, 1. in 6. novembra pa pri razprodanem gledišču Raupachovega „Mlinarja in njegovo hči“. 20. novembra popoldne so igrali „Šiviljo“.

A. R.

Slovenska opera.

Priljubljeni tenorist g. Orželski je še ostal; drugo osobje so: Marija Skalova, primadona; Evgenija Klemensova, koloraturna pevka; Marija Stolz, mezzo-sopran in alt; Ema Kučerova, subreta; Jan Ouřednik, bariton; Peršl, bas; Lebeda, liričen tenor, in edina domača moč, ki se pa odlikuje po krasnem glasu, Julij Betetto. 4., 7. in 23. oktobra so peli Meyerbeerove „Hugenote“, ki so skladateljevo najboljšo delo. „Hu-

genoti“ nimajo enotnega značaja in kažejo francoski in italijanski vpliv. „Jernejeva noč“ je dala komponistu priliko, da pokaže, kako zna izražati čutila. Četrto dejanje stoji na višku dramske umetnosti.

18., 21., 29. oktobra in 5. novembra so se ponavljale slovenskemu občinstvu že iz prejšnjih sezon znane Offenbachove „Hoffmanove pripovedke“. To je fantastično delo, lahko in vseskozi melodiozno; v njem nahajamo čarobne in duhovite melodije in krasne napeve.

10., 12. in 20. novembra so peli Wagnerjevega slavnoznane „Lohengrina“; naslovno vlogo je pel g. Orželski, ki se je zlasti odlikoval v „Labudovem slovesu“. To Wagnerjevo delo, polno dis-akordov, a kljub temu tako prikupljivo, je vredno svojega velikega

višino, ki mu je manjka, s krasno izšolanim falzetom, je očaral vse občinstvo.

13. decembra pa je radi obolelega Ouřednika pel glavno vlogo g. Betetto; smelo trdimo, da tako burnega aplavza ni doživel kmalu kak slovenski umetnik. Naša gotovo opravičena želja je, da se v prihodnji sezoni angažira g. Betetto za glavnega basista, kajti izlepa se ne bo našel mož, ki se ponaša s takim glasom. Ni sicer bogvekaj izšolan, a je naravno toli simpatičen in prikupljiv, da je občinstvo ž njim veliko bolj zadovoljno, kot z g. Peršnom, ki je srednji pevec, a vrhu tega še grozovito tremulira. Taka domača slovenska moč bo gotovo le v čast naši operi.

26. novembra in 2., 4., 8. in 18. decembra pa se je pel Millöckerjev „Dijak prosjak“. Ta opereta

JAPONCI PO BOJU OGLEDUJEJO SVOJE MRLIČE.

mojstra. Posebno je ugajala „Pirna pesem“ v začetku 3. dejanja. Krasno nam je naslikal umetnik v predigri k zadnjemu dejanju bakanalsko gostijo, a razlil tudi v to čarobno in bujno sliko melanholične glasove ljubezni.

10. decembra se je pel „Onjegin“ Čajkovskega, z naslovno vlogo g. Ořednika. Ta igra ima za libretto snov, ki jo je obdelal Puškin v svojem „Onjeginu“. Opera je vseskozi lirična; narodne popevke odsevajo iz nje. Čajkovskij se je povzpел samo v krasni sceni pred dvobojem do dramske višine, a se je takoj zopet podal nazaj na lirični niveau cele skladbe. G. Orželski je pel arijo pred dvobojem s čutom, in njegov tako simpatični glas, s katerim nadomešča

je en list iz slavnoznane troperesne deteljice „Dijak prosjak“, „Netopir“ in „Baron cigan“. Millöckerjeva lahka in melodiozna glasba je privabila vselej polno gledišče poslušavcev.

Za 13. in 15. decembra pa je na povabilo dramskega društva gostovala v Ljubljani Nadina Slavjanska. Peli sta se dve igri iz ruske zgodovine z narodnimi spevi in s pesmimi Glinke, Rubinsteina, Berestovskega i. dr. Toda njen sedanji zbor se še daleko ne da primerjati z nastopom njenega očeta v prejšnjih letih. Izvzemši izredno globoke base nam ni nudilo njeno petje nobenega posebnega vžitka.

A. R.

Keltoslovanska liga. V Parizu se je osnovala lani „Keltoslovanska liga“, katere namen je, da deluje kot začetnica velike organizacije latinskih in slovanskih narodov v boju proti germanskemu plemenu. Nemci, Angleži in Američani hrepené po svetovni vladi, in odtod prihaja, da se čutijo Latinci in Slovani prisiljene k ožji zvezi in medsebojni pomoči. Začela se je ta duševna vez s francosko-rusko zvezo, ko so Francozi iz strahu pred Nemci iskali zaslombe v Rusiji in jo tudi našli. Ta dva naroda izkušata zdaj svoje sorodnike privedi v veliko zvezo in tako razširiti prvotno politično prijateljstvo dveh držav v kulturno edinstvo dveh velikih plemen. Sedež ligi je v Parizu (16, rue Duphot).

Slovansko zborovanje na svetovni razstavi v St. Louisu. S svetovno razstavo v St. Louisu je

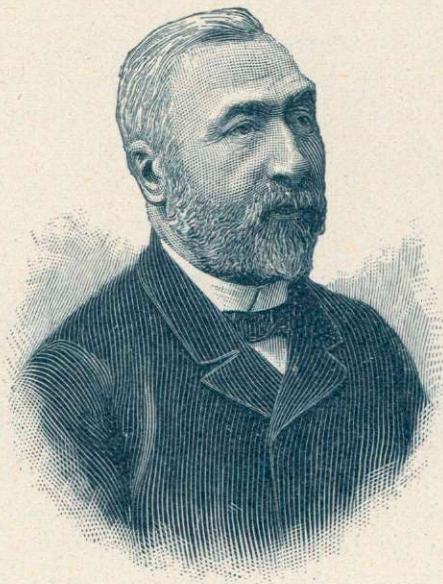

Dr. Karol Lueger,
dunajski župan.

bil združen tudi mednarodni shod znanosti in umetnosti. Odsek za slovanske jezike in književnosti je priredil posebno slavnostno zborovanje. Predsedoval je Charles Kren, tajnik je bil pa Samuel Harper, sin profesorja čikaškega vseučilišča. Profesor Harper je pred tremi leti potoval po slovanskih deželah in je tudi svojemu sinu priporočil proučevanje slovanskih jezikov. Paul Bonaille, profesor na šoli za orientalske jezike v Parizu, je predaval o ruščini, v kateri je zlasti hvalil čistost izrazov in enotnost sintaktičnih oblik. Rekel je, da ima ruščina veliko bodočnost, kajti angleški, kitajski in ruski jezik že zdaj govori največ ljudi na svetu. Profesor Vinet je razpravljal o vplivu Slovanov na ameriško književnost. Masaryk (sin praškega profesorja) je končno govoril o narodnem probujenju Čehov.

Hrvatski gradjevni oblici. Društvo inženirjev in arhitektov v Zagrebu izdaje ilustriran zbornik pod navedenim imenom, katerega urejuje arhitekt Janko

E. Combes,
francoski ministrski predsednik.

Holjac, tiska pa umetniški zavod R. Mosingerja v Zagrebu. Hrvaški inženirji in umetniki se že dalj časa bavijo s proučevanjem hrvaških selskih stavb. L. 1885. sta šla Janko Holjac in Martin Pilar v Slavonijo ter tu načrtala mnogo kmečkih hiš in gospodarskih poslopij z vsemi posameznostmi. Te in mnoge druge

Ruski vojni zrakoplov.

črteže in slike bo društvo hrv. inženirjev in arhitektov priobčilo v petih zvezkih. — Ali ne bi bilo koristno, da bi se tudi pri nas lotili strokovnjaki podobnega dela?

Srbsko gospodarstvo. Srbi imajo mnogo smisla za gospodarska vprašanja, katera obdelujejo tudi v književnosti. Od novejših publikacij sta zanimivi Kostičeva knjiga „Stara srpska trgovina i industrija“, katera zasleduje srbsko delavnost na obrtnem in finančnem polju v prošlih stoletjih, ter Iskričeva doktorska disertacija „Das serbische Geldwesen“, nedavno izišla v Lipskem.

Tridesetletnica po smrti Vítězslava Háleka. Dne 8. oktobra 1874. je umrl v Pragi poljuden pisatelj in sloveč pesnik Vítězslav Hálek, ki ga nekateri češki kritiki imenujejo „slavčka češke lirike“. A Hálek ni bil samo pesnik, ampak tudi narodni buditelj, zakaj polnih 20 let je stal na čelu češkega javnega življenja kot oznanovalec novih misli, svobode in novega gibanja; Hálek je bil takrat pesnik, časnikar, urednik, vzgojitelj češkega dijaštva, vodilni duh gledališča, kritik in ustanovitelj središča češke umetnosti. — Hálek se je rodil l. 1835. in že l. 1858. je izdal daljšo dramatično pesen „Alfred“, za katero so hitro sledile „Mejrima in Husejn“, „Goar“, „Črna zastava“, „Dediči Bele Gore“ i. dr. Za najboljšo se smatra „Mejrima in Husejn“. V epičnih pesnih Hálkovih se opazuje večkrat nedostatek objektivnosti in enotne misli. Zato pa v njih vlada fantastična vsebina in subjektivno premišljevanje. Najboljše so njegove lirične pesni; njegove erotične „Večerní písňe“ so pojav najbolj nežnega liričnega pesništva. Za svoje povesti je Hálek zajemal gradivo iz življenja čeških vaških prebivavcev; za dramo pa iz zgodovine sploh, ali pa samo iz slovanske zgodovine. Hálek je urejeval liste „Lumír“, (1865), „Zlatá Praha“ (1864) in „Květy“ (1865—1872).

František Bílý, pisatelj, slovstveni zgodovinar in ravnatelj realke v Žižkovu pri Pragi, je obhajal letos petdesetletnico svojega rojstva. Rodil se je 8. novembra 1854. v Brnu. Fr. Bílý je marljiv delavec na polju češke književne zgodovine. S svojimi spisi je veliko pripomogel k poznanju češkega narodnega prebujenja. Izvrstne so zlasti njegove študije o Douchi, Šafaříku, Kolláru. Razen tega je izdal „Patery knihy plodů básnických“ iz novejšega češkega pesništva z zgodovinsko-slovstvenimi podatki, ter življenjepisa Čelakovskega in Komenskega. Kritični članki ravnatelja Bílega se nahajajo v vseh znanstvenih in strokovnih časopisih na Češkem in na Moravskem. Gospod Bílý urejuje „Věstník českých profesorů“ in „Českou knihovnu zábavy a poučení“. Ravnatelj Bílý je tudi član „České akademie cis. Františka Josefa“.

Václav Vlček, urednik lista „Osvěta“ v Pragi, je obhajal pred nedavnim petinšestdesetletnico po rojstvu. V. Vlček je že od l. 1860. književno delaven; spada k najmarljivejšim in najbolj nadarjenim češkim romanopiscem. Spisal je celo vrsto zgodovinskih romanov, kakor: „Jan Pašek z Vratu“, „Ondřej Puklice“ (oba iz življenja čeških mest, oni iz 16., le-ta iz 15. stol.), „Paní Lichnická“, „Dalibor“, in dr.; razun tega je izdal veliko povesti iz sedanjega družabnega življenja; omenjamo samo „Věvec vavřínový“, v katerem riše življenje pisatelja, „Zlato v ohni“, „Setník Halaburd“ in dr. Za roman „Samohrady“ je dobil pohvalen dopis od škofa Brynychy, ker v njem riše plemenito delovanje usmiljene sestre. Vlčkove drame „Přemysl

Otakar“, „Milada“, „Vlasta“, „Eliška Přemyslovna“ so imele velik uspeh na „Narodnem gledališču“ v Pragi. L. 1871. je ustanovil mesečnik „Osvěta“, ki ga urejuje še zdaj in ki spada k najboljšim češkim revijam. V zadnjem času piše za „Osvěto“ spomine iz svojih mladih let; le-ti spomini so krasno zrcalo prejšnjega češkega družabnega in političnega življenja.

Fr. Št.

Lužiški Srbi, ta najbolj zapuščena veja slovanskega drevesa, so praznovali lani dne 26. septembra vesel dan, ko so v Budišinu ob Sprevi otvorili svoj „Serbski dom“. Na njem se blišči pomenljivi napis: „Bohu k česci, Serbam k wužitku.“ Lužiški Srbi so politično razdeljeni med Saksonsko in Prusko

KUROPATKIN UKAZUJE ČASTNIKOM.

in nimajo niti enotnega književnega jezika v kljub svojemu malemu številu; štejejo jih 90.000 gorenjih in 70.000 dolnjih Lužičanov. Vendar so dali lep zgled edinosti, ko so si postavili ta ne le lep, ampak v prvi vrsti praktični in koristni dom. Tu je velika javna ljudska knjižnica, tiskarna in upravništvo glavnih lužičkih listov, od katerih imenujemo „Serbske Noviny“, „Katholiski Posoľ“, „Missionski Posoľ“, „Pomahaj Boh“, „Serbski Hospodar“, „Časopis Mačicy Serbskeje“ in literarni zbornik „Lužica“. Dalje je v „Serbskem domu“ „Gornikov muzej“ z Gornikovo dragoceno knjižnico. Tu imajo svoje sestanke glavna lužičko-srbska društva, med katerimi so poglavitna: „Mačica Serbska“, ustanovljena leta 1847., katera je največ pripomogla, da so zgradili „Dom“, „Towarstwo Pomocy“, ki zlasti podpira dijake, „Towarstwo ss. Cyrilla a Methodija“, „Budišinska Beseda“ i. dr.

O najnovšem poljskem romanu piše J. Flach v „Literarisches Echo“. Pisatelj trdi, da imata na Poljskem največji uspeh zgodovinski in pa kmečki roman. V zgodovinskem romanu je zdaj najbolj na glaslu St. Žeromski s svojimi „Popiohi“, poleg njega pa Vaclav Gašowski z „Uraganom“ in „Gospo Walewsko“. Kmečki roman zastopata Stan. Reymont s „Chłopi“ in Kaz. Przerwa - Tetmajer z obrazci iz življenja hribovcev.

Opera „Chopin.“ V varšavski „Veliki operi“ so čez štiridesetkrat pri razprodani hiši igrali opero v štirih dejanjih „Chopin“. Italijanu Angelu Orefice je prišlo na misel, da bi iz Chopinovi klavirskih skladb sestavil opero. Besedilo Orvietovo, katero nam opeva enolično življenje Chopinovo, je seveda le v zunanji zvezi z glasbo. Vendar je prava slast poslušati to opero v gledišču z dobrim orkestrom. Melanholični nočni, izrazite balade, karakteristične poloneze, klasične mazurke in poetični preludiji — vse to se vrsti gladko in strinja v prijetno celoto. Orefice je za to opero instrumentiral čez sto Chopinovi skladb.

Slavnost Sobieskega. Na čast poljskemu kralju Janu Sobieskemu, osvoboditelju Dunaja, so Poljaki na Kahlenbergu pri Dunaju vzdali spominsko ploščo v tamošnjo cerkev, kjer je Sobieski pred odločilno bitko stregel pri sv. maši. Prenovili so kapelico, katero je dal Sobieski postaviti kot zahvalo za veliko zmago. Vsa kapelica je v poljskem slogu, oltar je pa čisto zakopanski. Po cerkveni slavnosti so šli udeležniki v mesto, kjer je bil koncert z banketom v prostorih „Slovanske besede“. Glavni govornik bi imel biti Sienkiewicz, pa ni mogel priti zaradi bolehnosti.

Karol Brzozowski. 5. novembra je umrl v Lvovu Nestor poljskih pesnikov, Karol Brzozowski. Rajni je bil zadnji pesnik iz dobe poljskega romantizma, zadnji sovrstnik Mickiewicz. Rodil se je l. 1821. v Varšavi

in kot političen emigrant je izprva živel na Poznanjskem, pozneje v Draždanih in v Parizu. Dolgo let je preživel tudi kot inženir v službi turške vlade v Carigradu in v Mali Aziji. Brzozowski je bil romantik v življenju in romantik v svoji duševni tvorbi. Njegovi verzi imajo krasno obliko in vzhodno lahkost in živahnost. Iz njegovih večjih proizvodov odseva vpliv tvorbe Mickiewicz. Najboljši njegovi proizvodi so drobne erotične pesni, katere bodo izdali v zbirki šele sedaj po njegovi smrti. Zelo hvaležna je Brzozowskemu poljska književnost za dobre prevode litevskih narodnih pesni in Gunduličevega „Osmana“. V zadnjih 20 letih je Brzozowski živel v Lvovu in v tem času je pisal drame, izmed katerih sta „Obleženje Lwowa“ in zlasti „Małek“ imeli velik uspeh. Karol Brzozowski je cela tri leta preživel svojega sina Stanislava Brzozowskega, ki je bil zelo nadarjen pesnik poljske „Moderne“.

Fr. Št.

Prvi litavski dnevnik „Vilniaus Ziros“ začena z novim letom izhajati v Vilni. Urednik mu je inženir Peter Vilejšis, znan probuditelj litavskega slovtva. Vilejšis je ustanovil tudi litavsko tiskarno in knjigarno.

N. N. Smirnov. Pred kratkim je umrl profesor na kazanskem vseučilišču N. N. Smirnov (roj. 1856). Kot učenjak je nastopil v literaturi s kulturnozgodovinskimi studijami o Južnih Slovanih. Zlasti gospodarske odnošaje Hrvaške in Dalmacije v prošlih dobah je temeljito poznal.

Šola za časnike. V Moskvi prirede letos šolo za časnike. Trajala bo tri tečaje po 4 mesece. Pouk bo teoretičen in praktičen. Osebam, ki nimajo juridične izobrazbe, bo izkušala ta šola podati toliko etično-juridčnih znanosti, kolikor jih je treba za navadno žurnalistiko. Učenci se bodo vadili pisati razne časnikarske sestavke: uvodne članke, listke, poročila o zborovanjih in izpred sodišča, dopise, ocene, bibliografske notice itd.

K ženskemu vprašanju. Ženska na Ruskem vedno bolj nastopa v samostojnih službah. Medicinke so najprej nastopile v Rusiji, in zdaj so sklenili, da tudi v Moskvi ustanove nov medicinski ustav za ženske, kateremu se da na razpolago ena bolnišnica. — V „Ženskem Svetu“ poroča A. Nesvadbikova o enketi dekliške akademije brnske o studiju ženskih na visokih šolah. Vsi odgovori, kolikor jih je došlo iz akademičnih krogov, so prijazni ženskemu studiju.

Suvorovski muzej so otvorili v Petrogradu pri „Akademiji glavnega štaba“. Pri otvoritvi je bil prisoten car s celim dvorom. Ravnatelj akademije je pri otvoritvi Suvorova primerjal s Cezarjem, kateri je tudi svoje načrte stavil na nravno silo vojaštva.

Konstantin Konstantinovič Slučevskij, ruski lirik iz Puškinove dobe, je umrl 8. oktobra na svojem

posestvu Ugolku pri iztoku jezera Čudskega. Slučevskij je bil pred vsem lirik krasne oblike, visokega poleta; njegovi verzi so bili lepo doneči in zmirom filozofičnega značaja. Slučevskij je veliko potoval in je študiral modroslovje na prvih evropskih univerzah. Le-ta filozofična izobrazba in zreli svetovni nazor sta odsevala iz njegove lirike ravno tako, kakor iz njegovih potopisnih in zgodovinskih sličic. Rodil se je v Petrogradu (26. julija 1837) in je kot mlad častnik začel pisati in tiskati pesmi izvirne in prevedene. V šestdesetih letih, ko je vodil rusko kritiko fanatik realizma dr. I. Pisarev, je izdal Slučevskij, braneč Puškina in njegove posnemavce, proti Pisarevu knjigo „Javljenja ruskoj žizni pod kritikoj estetiki“; a v boju s „pisarevskimi idejami“ je podlegel. Posledica tega je bila, da je kot pesnik za nekaj časa umolknil. Šele v osemdesetih letih je začel zopet pisati verze po dolgih potovanjih in študijah. Pri ruskem dvoru je Slučevskij zavzemal odlično mesto. V njegovi hiši so se zbirali mladi pesniki in pisatelji k rednim pogovorom o književnosti, pri katerih je pred nekoliko leti vzniknil poseben list („Slovo“) za poezijo in književno parodijo.

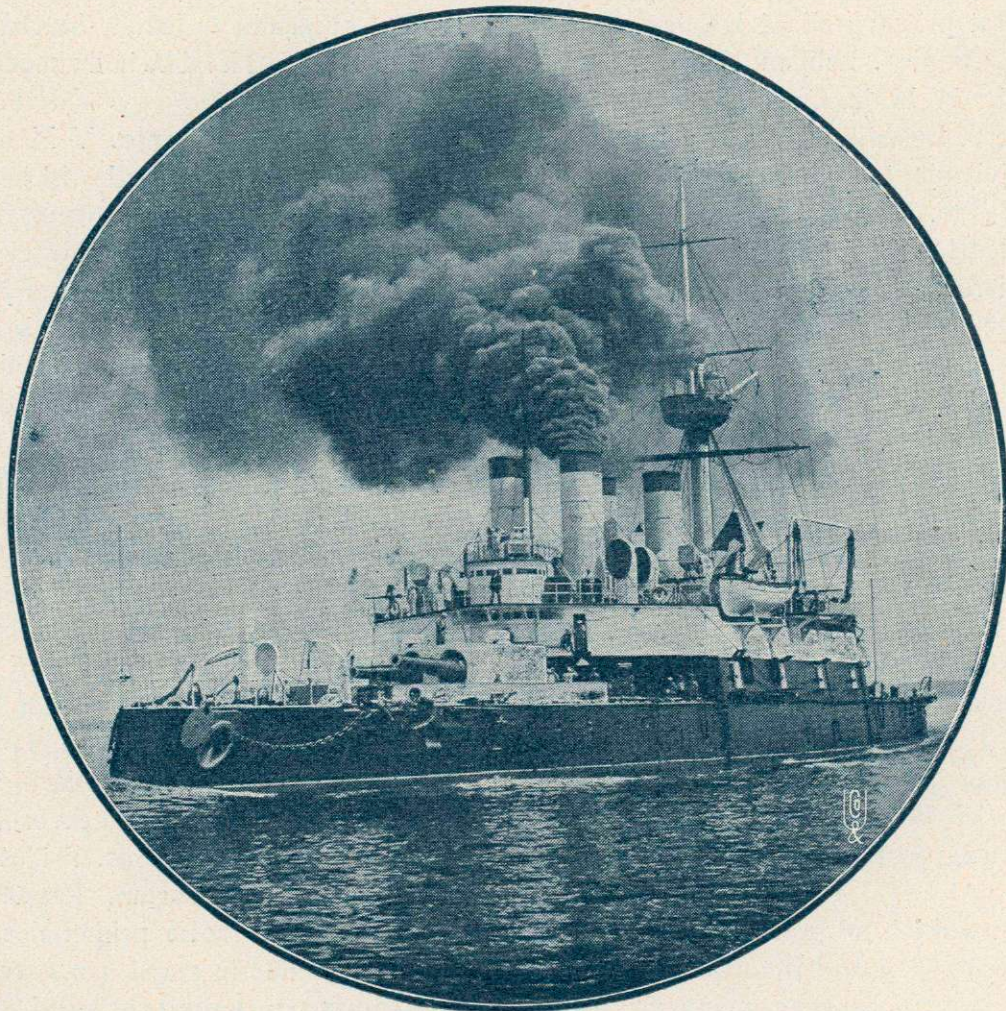
Fr. Št.

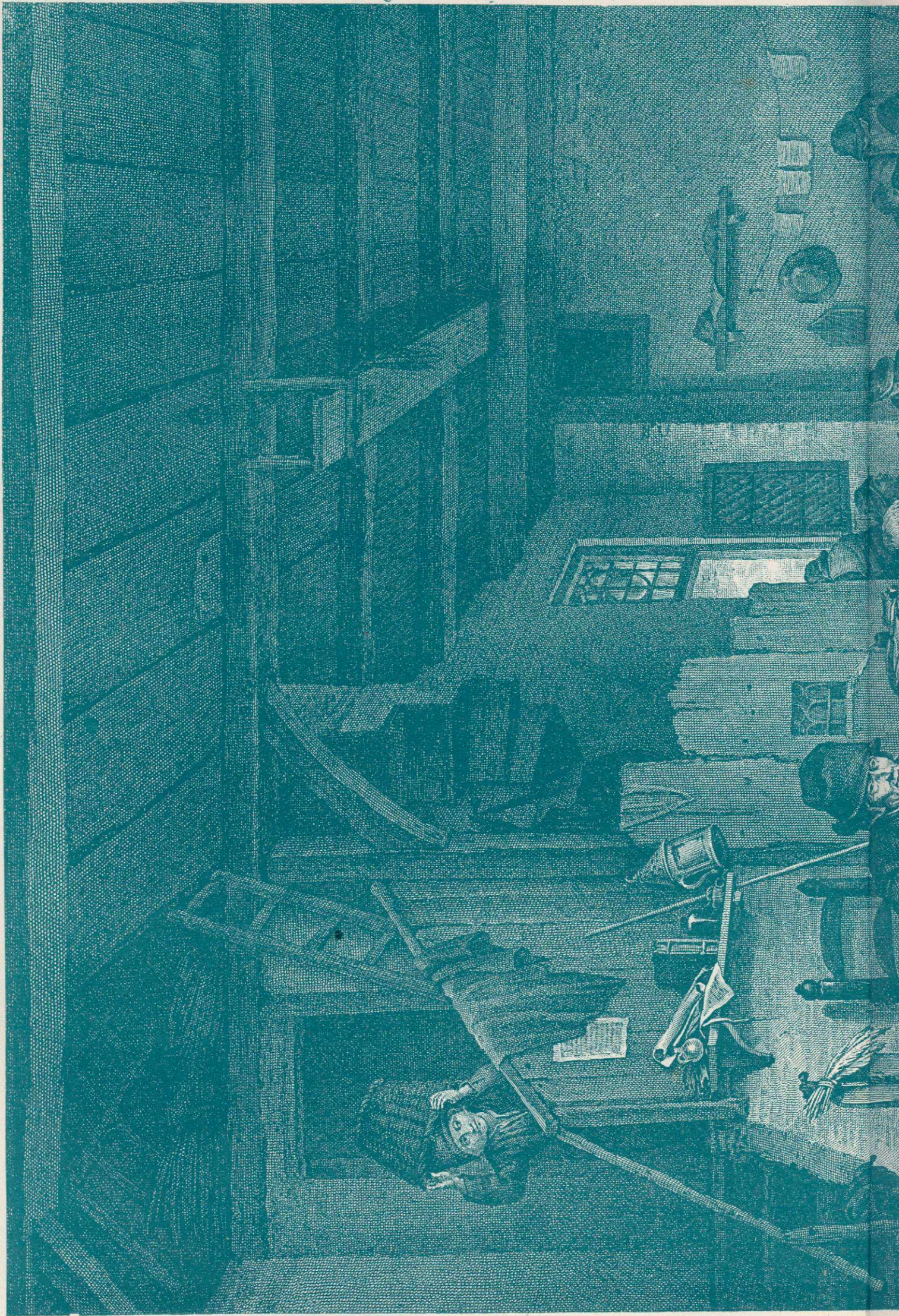
Lafcadio Hearn (Yakumo Koizumi). 23. septembra 1904. je v Tokiju umrl Lafcadio Hearn, profesor angleškega slovstva na tokijski univerzi. Japonci so ga šteli med svoje najboljše pesnike in pisatelje,

četudi je Hearn večji del svojih spisov spisal v angleškem jeziku. Hearn, nad katerega čudnim imenom so mnogi majali z glavo, se je porodil l. 1850. na jonskem otoku Levkos. Njegov oče je bil Irec, mati Grkinja. Posebne vzgoje ni imel, ampak je bil v tem oziru dosti zanemarjen in samo po svoji vztrajnosti in marljivosti se je izobrazil. Ko je bil 17 let star, je prišel v ameriške Zedinjene države. Tu se je učil tiskarskega rokodelstva, pozneje je postal časnikar, in v kratkem si je pridobil s svojim krasnim zlogom ugled in spoštovanje med najširjimi sloji bravcev. V 40. letu (l. 1890.) se je podal na Japonsko, kjer se je trajno naselil, in tekom časa je postal popoln Japonec. Sprejel je tudi japonsko ime Yakumo Koizumi in se je oženil s plemenito Japonko. L. 1896. je postal profesor angleškega slovstva na tokijski univerzi. Hearn se je vglobil v dušo mislečega Japonca, kakor dozda noben Evropec ter je imel posebno zmožnost, da je znal vse, kar je tu proučil, evropskim in ameriškim narodom razložiti na lahek in razumljiv način. Zavaljo tega so njegova dela o japonski književnosti, veri, modroslovju, narodopisu zelo dragocena. „Yakumo Koizumi“ — piše „Mercure de France“ — „je odkril Evropi in Ameriki tisoče neznanih pogledov v deželo, ki ga je posinovila“. Njegova najbolj znana dela so: „Glimpses of Unfamiliar Japon“, „Out of the East“, „Some Chinese Ghosts“, „Ghostly Japan“, „Kotto, being Japanese Curious“ (glej „Dom in Svet“ iz l. 1903, str. 570.)

Fr. Št.

„Navarin“, vojna ladja baltiškega brodogradilstva.

KMEČKA ŠOLA HOLANDSKA

A. V. OSTADE.

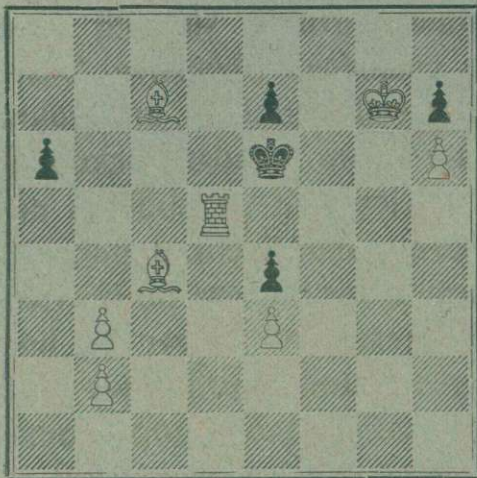
PRILOGA „DOM IN SVETU“ ŠT. 1. L. 1905.

ŠAH.

Naloga 166.

A. Uršič.

(Original; primeri 155.)

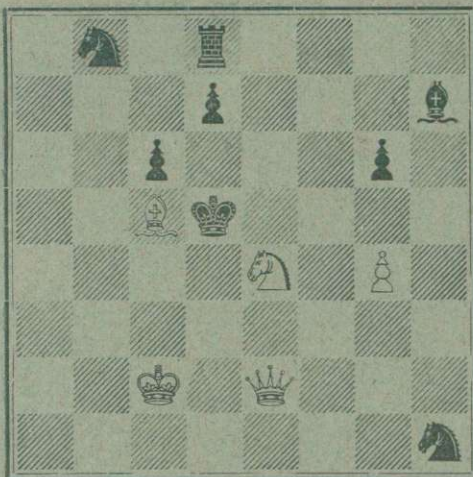

Mat v peti potezi.

Naloga 167.

F. Dadrle.

(Original.)

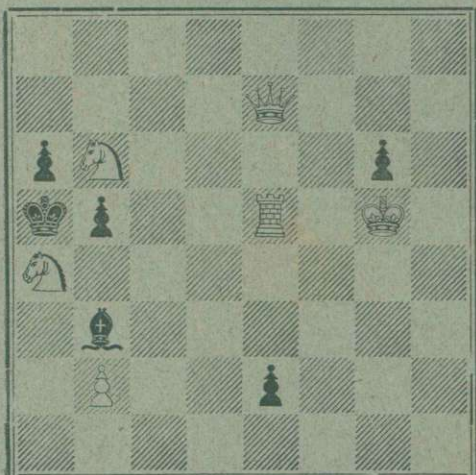

Mat v tretji potezi.

Naloga 168.

Dr. E. Palkoska.

(Original.)

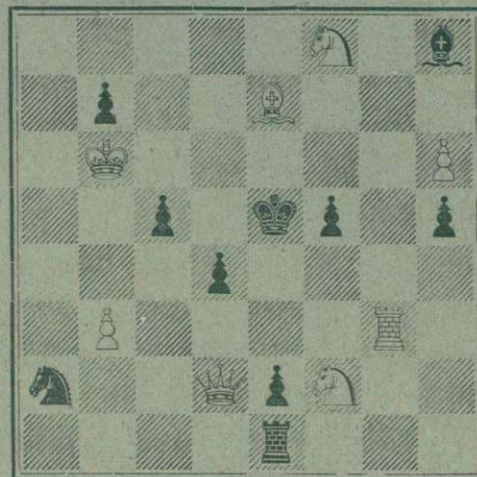

Mat v drugi potezi.

Naloga 169.

V. Cisař.

1. cena v Brighton itd. turnirju.

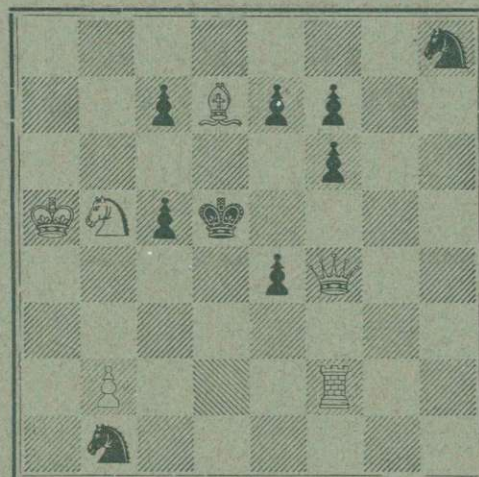

Mat v tretji potezi.

Naloga 170.

St. Trčala.

2. cena v Brighton itd.

Mat v tretji potezi.

Rešitev nalog v številki 10. l. 1904.

Nal. 155. 1. Kc1, b3; 2. Lb1, b2+; 3. Kc2, K×e4; 4. Kc3 mat. — Nal. 156. 1. Te6!, T×e6+!; 2. Sb6+ itd. (drugo lahko). — Nal. 157. Da5-c5, e5; 2. Dc8! itd.; 1— e×f5; 2. Sf4 itd. — Naloga 158. 1. Sf5 ♘ 2. D, L, S, T mat.

Razno.

Šahovski kongres barmenski (Barmen) razpisuje mednarodni turnir za 2, 3, in 4 zložke. Rok 1. marca 1905. Severna šahovska zveza enako za 3 zložke; rok 1. aprila 1905. Naslov: F. Englund, Floragatan 19 v Stockholmu 5. (7 cen v denarju). V nemškem turnirju „Tägl. Rundschau“ je uspeh samo nemški, druge narodnosti se niso smele udeležiti. Sodniki se ne hvalijo.

Listnica.

R. F. Da! „Münch. N. Nachr.“ so plačevale že za časa † Bayersdorferja po 5 mark honorarja za vsako nalogo. Toliko mi ne zmoremo. I. Wolf, F. Dadrle, Dr. Palkoska, V. Košek: Hvala za bodrilo! Pride na vrsto, ako vzdrži „šteht.“ + Pozdrav! V. Koper: Primerite današnjo rešitev! Zdravi!

OB NOVEM LETU 1905.

Začeli smo svoj XVIII. letnik. Ob sklepu lanskega letnika smo se obrnili do svojih naročnikov in sotrudnikov, da nam naj ostanejo zvesti tudi zanaprej. Z veseljem moremo reči, da smo našli pri vseh toliko blagohotnosti, da zremo v bodočnost s popolnim zaupanjem. Ne le to: Krog naših sotrudnikov se je še razširil, pridobili smo dobre moči, katere bodo obračale svojo pozornost zlasti na sodobni kulturni razvoj in s svojimi doneski povzdignile zanimivost našega mesečnika.

Tudi v slovenskem slovstvu nastaja prepad med modernimi pisatelji in med občinstvom vedno večji. Dasi puščamo pisateljem v stvareh okusa najširšo svobodo in izključujemo samo take stvari, ki bi žalile krščansko svetovno naziranje, smemo vendar reči, da

so si naši pisatelji pridobili splošno priznanje in se radujejo gorkih simpatij večine slovenskega čitajočega občinstva. Dasi smo v svojih literarnih kritikah mnogokrat jako strogi, nam mora vendar vsakdo priznati, da smo pravični. Mi ne ubijamo ne s preziranjem ne s sumničenjem, ampak se trudimo dati vsakomu, kar mu gre po pravici, bodisi prijatelj ali nasprotnik. Sicer pa imamo — hvala Bogu! — toliko prijateljev na Slovenskem, ki z našimi načeli popolnoma soglašajo, da smemo svoj list smatrati kot glavnega zastopnika sedanje slovenske kulturne ideje.

Bodi tudi v bodočem letniku tako! Vsem svojim sotrudnikom in naročnikom želimo srečno in veselo novo leto, katero jim bodi radosten začetek novega delovanja za svete naše vzore in za čisto domovino!

Uredništvo „Dom in Sveta“.

SKRIVALNICA.

Kje je volk?